

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNİN VELİ
GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Abdüssamet CİNGÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK

HAZİRAN - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNİN
VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdüssamet CİNGÖZ

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Dini Bilimler
Enstitü Bilim Dalı : Din Eğitimi

**“Bu tez 12/06/2024 tarihinde hibrit olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Mahmut ZENGİN	Başarılı
Doç. Dr. Cemil OSMANOĞLU	Başarılı
Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Abdüssamet CİNGÖZ

12/06/2024

ÖN SÖZ

Kur'an-ı Kerim kelimullahıdır. Hak dine mensup her mü'minin de amacı, Allah (cc)'ın kelamına uygun yaşamak ve ona hizmet etmektir. Hafızlık ise Allah (cc)'ın kelamını muhafaza etmek ve onun müjdelerine mazhar olabilmek amacıyla yapılmakta ve bu nedenle Müslümanlar tarafından ulvi bir görev olarak görülmektedir. Çalışmamızın asıl gayesi de i'la-i kelimetullah sahasında misgâl-i zerre olabilmektir.

Öncelikle; çalışmamın her safhasında; zaman gözetmeksizin desteklerini esirgemeyen, beni cesaretlendiren ve değerli fikir ve yardımlarıyla çalışmama değer katan Sayın Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK'e minnettarım. Bunun yanında kıymetli vakitlerini ayırarak sorularıma yanıt veren ve çalışmama destek olan katılımcı velilere teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca Kur'an-ı Kerim adına ömrünü adanmış, yüzlerce hafız-kurra yetiştirmiş ve bana emekleriyle çok büyük değerler katmış merhum İbrahim TANRIKULU hocama şükranlarımı ve dualarımı sunarım. Son olarak beni büyütüp yetiştiren ve bu günlere getiren anne-babama, bu süreçte her daim maddi manevi desteklerini esirgemeyen sevgili eşim Sümeyye Cingöz'e, biricik kızım Zeyneb Sare'ye ve evimizin neşesi oğlum Selim'e sonsuz teşekkür ederim.

Abdüssamet CİNGÖZ

12/06/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: HAFIZLIK.....	12
1.1. Hafızlık Eğitiminin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreçte Hafızlık.....	13
1.1.1. Hafızlık Eğitiminin Ortaya çıkışı	13
1.1.2. Asr-ı Saadet'ten Cumhuriyet Dönemine Hafızlık	15
1.1.3. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Hafızlık.....	17
1.2. Türkiye’de ve Dünyada Hafızlık Eğitimi	22
1.2.1. Diğer Ülkelerde Hafızlık Eğitimi	23
1.2.2. Türkiye’de Hafızlık Eğitimi	25
2. BÖLÜM: ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK	26
2.1. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi	26
2.2. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Eğitim Aşamaları	27
2.3. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitiminin Yaygın Eğitim Kapsamındaki Hafızlık Eğitiminden Farkı.....	31
3. BÖLÜM: ÖĞRENCİ VELİLERİNİN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	33
3.1. Velilerin Projeyi Anlamlandırma Biçimleri	33
3.2. Projenin Tanınırlığı	37
3.3. Projenin Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörler	39
3.4. Velilerin Projenin İşleyişi Hakkındaki Bilgileri	42
3.4.1. Velilerin Projeye Dâhil Olmadan Önceki Bilgileri	43
3.4.2. Projeyi Kazandıktan Sonra Sistem ve Süreç Hakkında Bilgilendirme	44
3.4.3. Velilerin Proje Sınavı İçin Ön Hazırlıkları.....	46
3.5. Çocuklarının Projede Eğitim Görmesinin Aile Üzerindeki Etkileri.....	47
3.5.1. Hafız Ebeveyni Olmak	48

3.5.2. Ebeveynlerin Yaşadığı Zorluklar	50
3.5.3. Manevi Açıdan Aileye Etkileri.....	54
3.5.4. Ekonomik Açıdan Aileye Etkileri	56
3.5.5. Akademik Açıdan Etkileri.....	58
3.5.6. Ebeveynler Açısından Avantaj ve Dezavantajları.....	60
3.5.7. Diğer Aile Bireyleri Açısından Avantaj ve Dezavantajları.....	63
3.6. Projede Eğitim Görmenin Öğrenci Üzerindeki Etkileri	65
3.6.1. Akademik ve Pedagojik Açıdan Öğrenci Üzerindeki Etkileri	65
3.6.2. Psikolojik ve Kişisel Gelişim Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri	67
3.6.3. Manevi Hassasiyetleri Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri.....	69
3.6.4. Sosyal Açıdan Öğrenci Üzerindeki Etkileri	71
3.6.5. Öğrenciler Açısından Avantaj ve Dezavantajları.....	74
3.6.6. Eğitim Sürecindeki Eğitsel ve Sosyal Aktivitelerin Yeterliliği.....	77
3.7. Öğrenciye Ders Çalışma ve Çalıştırma Açısından Ailelerin İmkânları	79
3.7.1. Ders Çalışma Ortamının Sağlanması.....	79
3.7.2. Ev Ödevlerine Destek Olma İmkânı.....	81
3.7.3. Ebeveynlerin Mesai Durumlarının Öğrenciye Etkisi	82
3.7.4. Ev Ödevlerine Destek İçin Özel Ders İmkânı	84
3.8. Ebeveynlerin ve Öğrencilerin Hafızlık veya Akademik Eğitim Arasında Önceleme Durumları	85
3.8.1. Ebeveynlerin Öncelikleri.....	85
3.8.2. Öğrencilerin Öncelikleri.....	87
3.9. Öğrencilerin Lise Tercihleri	89
3.10. Pandemi Sürecinde Hafızlık	91
3.11. Hafızlıkta Koro Ezber Sistemi.....	93
3.12. Hafızlık İçin İdeal Yaş-Dönem.....	97
3.13. Yatılı ve Gündüzlü Hafızlık Eğitimleri Arasındaki Tercih	99
3.14. Velilere Göre İdeal Hafızlık Eğitimi Modeli.....	104
SONUÇ	109
KAYNAKÇA.....	114
EK	120

ÖZ GEÇMİŞ	126
-----------------	-----

KISALTMALAR

AIHL	: Anadolu İmam Hatip Lisesi
Bknz.	: Bakınız
cc	: Celle Celâlihü
çev.	: Çeviri
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB	: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DÖGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
Ed.	: Editör
Hafız İHO	: Hafız İmam Hatip Ortaokulu
H.	: Hazreti
İHO	: İmam Hatip Ortaokulu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEM	: Milli Eğitim Müdürlüğü
MTOK	: Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları
ra	: Razıyallahü Anh
sav	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Ve saire
YL	: Yüksek Lisans
YÖK TEZ	: Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcılarla İlgili Bilgiler.....	9
Tablo 2: 1933-1979 Yılları Arası Türkiye’de Kur’an Kursu Sayıları	18
Tablo 3: 1980-2015 Yılları Arası Kurs Sayıları ve Hafızlık Öğrencileri	20
Tablo 4: 1980-2015 Yılları Arası Hafızlık Belgesi Alan Öğrenci Sayısı.....	21
Tablo 5: DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nün Yayımladığı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin Amaçları.....	27
Tablo 6: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Uygulama Esasları Çerçevesinde Yıllara Göre Hafızlık Eğitimi Aşamaları .	30
Tablo 7: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Okulları Yıllara Göre Ders Dağılımı	31
Tablo 8: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini Anlamlandırma Biçimleri	34
Tablo 9: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinden Haberdar Olma Biçimleri.....	38
Tablo 10: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini Tercih Etme Nedenleri.....	40
Tablo 11: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesine Dâhil Olmadan Önce Süreç ve İşleyiş Hakkındaki Bilgileri	43
Tablo 12: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesine Dâhil Olduktan Sonra Okul-Kurs Tarafından Bilgilendirilme Durumları.....	44
Tablo 13: “Hafız Yetiştirme ve Akademik Başarıyı Destekleme Projesi Seviye Belirleme Sınavı” Soru Dağılımı	46
Tablo 14: Katılımcı Velilerin Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Sınavlarında Başarılı Olabilmeleri İçin Ön Çalışma Yaptırma Durumları....	47
Tablo 15: Katılımcı Velilerin “Hafız Ebeveyni” Olmayı Tanımlamaları	48
Tablo 16: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesi Nedeniyle Ebeveynlerin Yaşadığı Zorluklar.....	51
Tablo 17: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Manevi Açıdan Aile Üzerindeki Etkileri	55
Tablo 18: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Ekonomik Açıdan Aileye Etkileri.....	57

Tablo 19: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Akademik Açısından Aileye Etkileri	58
Tablo 20: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Ebeveynler Açısından Avantaj ve Dezavantajları	60
Tablo 21: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Diğer Aile Bireyleri Açısından Avantaj ve Dezavantajları	63
Tablo 22: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Akademik ve Pedagojik Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri.....	65
Tablo 23: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Psikolojik ve Kişisel Gelişim Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri.....	68
Tablo 24: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Manevi Hassasiyetler Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri	70
Tablo 25: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Sosyal Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri	71
Tablo 26: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Öğrenciler Açısından Avantaj ve Dezavantajları	74
Tablo 27: Eğitsel ve Sosyal Aktivitelerin Yeterliliği Noktasında Katılımcı Velilerin Görüşleri	77
Tablo 28: Evde Ders Çalışma Ortamı Sağlayabilmek İçin Ebeveynlerin Yaptığı Uygulamalar	80
Tablo 29: Ebeveynlerin Mesai Durumlarının Öğrenciye Etkisi	83
Tablo 30: Ebeveynlerin Hafızlık veya Akademik Eğitimden Birini Önceleme Durumu	86
Tablo 31: Öğrencilerin Hafızlık veya Akademik Eğitimden Birini Önceleme Durumu	88
Tablo 32: Ebeveynlerin Pandemi Sürecindeki Hafızlık Eğitimini Değerlendirmeleri ..	91
Tablo 33: Hafızlıkta “Dörtlü Sarmal Sistemi”	94
Tablo 34: Katılımcı Velilerin Hafızlıkta Koro Ezber Sistemi Hakkındaki Değerlendirmeleri	95
Tablo 35: Ebeveynlerin Hafızlık Eğitimi İçin İdeal Yaş-Dönem Hakkındaki Görüşlerinin Gerekçeleri	98
Tablo 36: Ebeveynlerin Hafızlık Eğitiminin Yatılı Veya Gündüzlü Olması Hakkındaki Görüşlerinin Gerekçeleri	100

Tablo 37: Ebeveynlerin Hafızlık Eğitimi için İdeal Yaş-Dönem Hakkındaki Görüşleri, Yatılı ve Gündüzlü Eğitim Arasındaki Tercihleri ve Bu Eğitimi Başkalarına Önerme Hakkındaki Görüşleri.....	103
Tablo 38: Ebeveynlere Göre İdeal Hafızlık Eğitimi Modeli	104

ÖZET	
Başlık: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi	
Yazar: Abdüssamet CİNGÖZ	
Danışman: Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK	
Kabul Tarihi: 12/06/2024	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 119 (ana kısım) + 6 (ek)
Bu çalışma Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin öğrenci velileri gözünden incelenmesini amaçlamaktadır. Bu kapsamda öncelikle hafızlık eğitiminin kavramsal çerçevesi bağlamında; hafızlık eğitiminin ortaya çıkışı, başlangıcından bugüne tarihi seyri, günümüzde Türkiye’de ve dünyada uygulama biçimlerine değinilmiştir. Sonrasında; 2014 yılından itibaren eğitim vermeye başlayan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin uygulama ve işleyişi aktarılarak klasik hafızlık eğitimi ile mukayese edilmiştir. Bulgular bölümünde ise öğrenci velileri ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ışığında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi değerlendirilmiştir. Konu ile ilgili çalışmalara bakıldığında; müstakil olarak öğrenci velileri ile yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle öğrenci velileri ile ilgili bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni uygulanmıştır. Araştırmanın evrenini; Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim gören ya da mezun olan öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise kolay erişilebilir olması sebebiyle Sakarya ve Düzce’deki Hafız İmam Hatip Ortaokullarında (Hafız İHO) çocukları hafızlık yapan ya da yapmış olan 34 veli oluşturmaktadır. Velilerin belirlenmesinde amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Verilerin toplanması için görüşme formu, verilerin analizinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Görüşmelerden elde edilen bulgular neticesinde, öğrencilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin tüm aile bireyleri üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Olumlu etkileri özetle; hafızlık yapmanın zihinsel gelişime katkısı, okul kalitesinin ve hafızlığın akademik başarıya etkileri, hafız olmanın aile ve öğrenciye kattığı manevi değerler şeklindedir. Olumsuz etkileri ise; sosyal hayatın kısıtlanması, ders-ödev yükünün öğrenci ve aile üzerindeki olumsuz etkileri şeklindedir. Bunun dışında çalışmada; ebeveynlerin bu süreçte yaşadığı zorluklara, nitelikli ders çalışma ortamının nasıl olması gerektiğine ve velilerin ideal hafızlık yaşı ve ideal hafızlık eğitimi modeli hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir.	
Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Hafızlık, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık, Diyanet İşleri Başkanlığı, Öğrenci Velisi	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Evaluation of Memorization along with Formal Education Project According to Parents' Opinions	
Author of Thesis: Abdüssamet CİNGÖZ	
Supervisor: Assoc. Prof. Abdurrahman HENDEK	
Accepted Date: 12/06/2024	Number of Pages: ix (pre text) + 119 (main body) + 6 (add)
This study aims to examine the Hifz along with Formal Education Project from the perspective of students' parents. In this context, first of all, in the context of the conceptual framework of hifz education; The emergence of hifz education, its historical course from its beginning to today, and its application forms in Turkey and the world are presented. After that; the application and functioning of the Hifz along with Formal Education Project, which started in 2014, was explained and compared with the classical hifz education. In the findings section, the Hifz along with Formal Education Project was evaluated in the light of the findings obtained from the interviews with the students' parents. When we look at the studies on the subject; there is no exclusive study conducted with students' parents. For this reason, it was decided to conduct a study on students' parents. In the research, case study design, one of the qualitative research methods, was applied. The universe of the research consists of parents whose children are studying in or have graduated from the Project. The study group consists of 34 parents whose children are studying in or have graduated from Hifz Imam and Preacher Schools in Sakarya and Düzce due to their easy accessibility. Maximum variation sampling, one of the purposeful sampling techniques, was used to determine the parents. An interview form was used to collect the data, and descriptive analysis was used to analyze the data. As a result of the findings obtained from the interviews, it was concluded that the students' education in the Hifz Project had positive and negative effects on all family members. To summarize the positive effects; the contribution of memorization to mental development, the effects of school quality and memorization on academic success, and the spiritual values that memorization brings to the family and the student. Negative effects are restriction of social life and negative effects of course-homework load on students and families. Apart from this, in the study; the difficulties experienced by parents in this process, what a qualified study environment should be like, and parents' thoughts about the ideal memorization age and the ideal memorization education model are included.	
Keywords: Religioius Education, Hifz, Hifz along with Formal Education, Presidency of Religious Affairs, Student Parent	

GİRİŞ

İslam dininin ana kaynağı, Müslümanların hayat rehberi Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim; ilk vahiyden günümüze kadar lafzen değişikliğe uğramamış ve kıyamete kadar da bu şekilde devam edecek olan kutsal bir kitaptır. "Oku" emri (Alak, 1) ile nazil olmaya başlayan Kur'an-ı Kerim'in ayetleri inmeye devam ettikçe Hz. Peygamber (sav) ve sahabe vahyin anlaşılması, yayılması ve muhafazasını vazife edinmişlerdir.

Hz. Muhammed (sav)'in peygamber olarak gönderildiği döneme bakıldığında okuryazar sayısının az olması, yazma imkânlarının kısıtlı olması vb. nedenlerle toplumda sözlü rivayetin esas olduğu görülmektedir (Sarıçam, 2005, 44). Şiire verilen önem, hatiplerin toplum içindeki saygınlığı, yazma aletleri olarak ancak taş, kemik, çömlek parçaları, hurma dalları gibi malzemelerin kullanılabilmesi halkı sözlü kültür aktarımına yöneltmiştir.

Vahyin ilk nazil olduğu gün Cebrail (as) ile Peygamber Efendimizin (sav) "arz" ve "sema"sı ile Kur'an eğitimi başlamıştır. Hz. Peygamber (sav), vahiy geldikçe önce Cebrail (as) ile mukabele ederek kendisi ayetleri ezberlemiştir. Sonrasında vahiy kâtiplerine yazdırmıştır. Yazma işleminden sonra ise Hz. Peygamber'in (sav) sahabelerine ayetleri önce yüksek sesle okuttuğu ve hata varsa tashih ettiği sonrasında da ezberlemelerini istediği bilinmektedir (Demirci, 2011, 78). Bu durum o dönemde Kur'an-ı Kerim'in ezberlenerek muhafaza edildiğini göstermektedir.

İlk dönemlerde Kur'an-ı Kerim'in muhafazası olarak başlayan ayetlerin ezberlenmesi, Hz. Peygamberden (sav) sonra da Kur'an'ı öğrenme, anlama ve bir ibadet olarak görülmüştür. Hafızlık, Hz. Peygamberin Kur'an'ı öğrenmeye teşviki (Buhârî, Fedâilü'l-Kur'an 21) üzerine gün geçtikte bir eğitim sistemi olarak gelişmiş ve kurumsallaşmaya başlamıştır. Medine döneminde Mescid-i Nebevi'nin hemen yanında bulunan suffa, bu kurumsallaşmanın ilk örneklerindendir. Kur'an-ı Kerim'in eğitimine ve ezberlenmesine Hulefâ-i Râşidîn, Emevîler, Abbasiler, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de önem verilmiştir. Bu eğitim için Küttap, Dârul Kurra ve Dârul Huffaz gibi kurumların kurulması da Kur'an eğitiminin kurumsallaşmasına ve yaygınlaşmasına işaret etmektedir (Bozkurt, 1993). Günümüze kadar da Kur'an eğitimi ve hafızlık; -ülkelerin siyasi-kültürel dinamikleri ve sair durumlarla farklılaşmakla birlikte- her dönemde Müslümanlar arasında İslam eğitiminin bir parçası olarak görülmüştür.

Günümüzde hafızlık eğitimi, dünyada farklı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de özel ve resmi eğitim kurumlarında devam etmektedir. Resmi olarak Türkiye’de hafızlık eğitimi; 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun 7. maddesi gereği yaygın eğitim kapsamında DİB’in uhdesinde yapılmaktadır. Cumhuriyet döneminde çalkantılı süreçler yaşayan din eğitimi ve hafızlık eğitimi; 20. yüzyılın sonlarında tekrardan hayat bulmuş ve gün geçtikçe hafızlık kurslarında ve buralarda eğitim gören öğrenci sayılarında artış yaşanmıştır. Özellikle 2012 yılında eğitimde 4+4+4 sistemine geçilmesi hafızlık eğitiminin akademik eğitimden geri kalmadan yapılabilmesine imkân sağlamıştır. Yapılan bu değişiklik, günümüzde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve DİB işbirliği ile akademik eğitimle hafızlık eğitimin birlikte yürütüldüğü Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin temel dayanaklarından biri olmuştur.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Türkiye genelinde çoğunlukla gündüzlü olarak eğitim yapılmaktadır. Akademik eğitim ile hafızlık eğitiminin bir arada yapılması, eğitimin tüm paydaşlarını; ders yükü, ödev çeşitliliği-fazlalığı ve zaman yönetimi problemi gibi durumlarla karşı karşıya getirmektedir. Ayrıca Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin klasik hafızlık eğitiminden en başat farkı; öğretici ve öğrenci ile birlikte öğrenci velisinin de eğitim süreçlerinde her daim aktif olmasıdır. Bu nedenle eğitim sürecinde velinin rolü daha da önem kazanmaktadır.

Çalışmamızda; hafızlık eğitiminin ortaya çıkışı ve kurumsallaşması günümüze kadar incelendikten sonra Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi konu alınacaktır. Bu nedenle Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin veliler penceresinden değerlendirilmesi, Projenin geliştirilmesi ve yaşanan problemlere çözümler üretilmesi bağlamında önem arz etmektedir.

Araştırmanın Konusu

Çalışmanın konusu; Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin, bu projeyi uygulayan Hafız İmam Hatip Ortaokullarında (Hafız İHO) çocuğu eğitim görmüş/gören velilerin gözünden değerlendirilmesidir. Bu bağlamda birinci bölümde kadim bir geleneğe sahip hafızlık eğitiminin; ortaya çıkışı, başlangıcından günümüze kadar süregelen tarihi seyri, ülkemizde ve dünyada uygulanan muhtelif hafızlık eğitimi modelleri incelenerek genel bir çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde Türkiye’de 2014 yılından itibaren MEB ve DİB işbirliği ile uygulanmaya başlanan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin;

tanımına, eğitim yöntemlerine ve diğer hafızlık eğitimi modelleri ile mukayyesine yer verilecektir. Üçüncü bölümde ise Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi, velilerden elde edilen veriler neticesinde değerlendirilecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma; ülkemizde 2014 yılında MEB ve DİB işbirliği ile eğitim öğretim alanına dâhil olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin, veliler penceresinden değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Öğrenci velileri Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini nasıl anlamlandırmaktadır?
2. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin tanınırlığı hangi düzeydedir?
3. Okul-kurs idareleri tarafından velilerin süreç ve işleyiş hakkındaki bilgilendirmeleri hangi düzeydedir?
4. Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini tercih etme sebepleri nelerdir?
5. Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin aile bireyleri üzerindeki etkileri nelerdir?
6. Velilere göre Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin öğrenciler üzerindeki etkileri nelerdir?
7. Velilerin eğitsel ve sosyal aktivitelerin yeterliliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
8. Eğitim sürecinde velilerin ve öğrencilerin hafızlık veya akademik eğitim arasındaki öncelikleri var mıdır? Varsa nelerdir?
9. Velilere göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim gören öğrencilerin mezun olduktan sonra lise tercihleri ve bu tercihlerindeki etkenler nelerdir?
10. Velilerin Pandemi sürecinde hafızlık eğitimi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
11. Velilerin koro ezber sistemi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
12. Velilere göre ideal hafızlık eğitimi nasıldır?

Araştırma İle İlgili Literatür

Hafızlık eğitimi, kadim bir geleneğe sahiptir. Bu nedenle hafızlık ve hafızlık eğitimi hakkında birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Ancak Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık, Türkiye’de on yıllık geçmişe sahip bir hafızlık eğitimi modelidir. Bu alanda da yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte, hafızlık eğitiminin önemli paydaşlarından biri olan velilerle yapılmış müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimini konu alan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların yedisi öğrencilerle, biri idarecilerle, biri öğretmenlerle, biri hem öğretici hem öğrencilerle, diğer çalışmaların ise idareci, öğretmen, veli gibi Projenin diğer paydaşlarının da dâhil edilmesi ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Öğrenci velilerinin de dâhil edildiği çalışmalar şunlardır:

Konumuzla ilgili olarak en kapsamlı eser; Güneş (2019)'ın “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık –Bir Durum Analizi-” adlı eseridir. Yazar çalışmasında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin; klasik hafızlık eğitiminden farkına ve eğitim süreçlerine genişçe yer vermiştir. Sonrasında bu eğitimin temel sorun alanlarını tespit ederek bu sorunların giderilmesine yönelik önerilerini sunmuştur. Tespit ve önerileri özetle; yeni bir eğitim modeli olduğu için geliştirilmeye muhtaç olduğu, proje okullar arasında uygulama birliği olması gerektiği, paydaş kurumların işbirliğinin yeteri düzeyde olması gerektiği, MEB ve DİB tarafından –müfredat, ezber yöntemleri vb.- bu okulların koşullarına uygun özel programların uygulanması gerektiği şeklindedir. Güneş (2019) durum analizi olarak yaptığı bu çalışmada 42 görüşme yapmıştır. Bu görüşmeler; yönetici, öğretici, öğrenci, öğretmen ve öğrenci velileri (9) ile gerçekleştirilmiştir.

Yetimova (2018) ise idareci, öğretici, veli ve öğrencilerle yaptığı “Ortaokula Devam Eden Öğrencilerin Hafızlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma” adlı çalışmasında; DİB bünyesindeki klasik hafızlık eğitimi ile MEB ve DİB işbirliği ile yapılan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin çalışma sahalarındaki farklılıkları ele almıştır. Diğer ülkelerdeki uygulamalardan model alınarak uzun süreye yayılan bir hafızlık eğitimi modelinin daha işlevsel olabileceğini ifade eden araştırmacı, ortaokul yaş düzeyinde gündüzlü eğitimin daha uygun olduğu ve öğrencilerin teşvik edilmesi için sertifika vb. uygulamaların yapılması önerilerinde bulunmuştur.

Kozakoğlu (2019), öğretici ve veliler ile yaptığı “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kur'an Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)” adlı çalışmasında; bu eğitimin henüz yeni olmasına vurgu yaparak geliştirilmeye ihtiyacı olduğuna vurgu yapmıştır. Bununla birlikte; hafızlık ve akademik başarının artması için bir yıllık hazırlık eğitimi yapılması ya da ilkokuldan başlayıp ortaokulda devam eden bir eğitim süreci gerçekleştirilmesi,

öğreticilere pedagojik formasyon eğitimi verilmesi ve öğrencilerin hafızlık ödevleri için mahalle camilerindeki din görevlilerinden destek alınması gibi öneriler sunmuştur.

Yusufoğlu (2021), “İmam Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin Uygulanması ve Yönetimine Dair Paydaş Görüşlerin İncelenmesi” adlı çalışmada; bu eğitimin tüm paydaşları ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Görüşmeler neticesinde genel olarak hafızlık projesi ile ilgili olumlu görüşlerin ortaya çıktığını tespit etmiştir. Ancak öğrencilerin özellikle yedinci sınıfta akademik eğitimle beraber hafızlık eğitimini yürütmekte zorlandığı bulgusuna ulaştığını ifade etmiştir. Bununla birlikte; iki kurum arasındaki ilişkinin geliştirilmesi, hafızlık yapamayan veya tamamlayamayan öğrenciler için alternatif ders ve uygulamalar yapılması gerektiği ve akademik eğitime ara verme yılının hangi düzeyde daha faydalı olacağının tekrardan değerlendirilmesi önerilerinde bulunmuştur.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi ile ilgili çalışmalardan ikisi idareci, öğretici ve öğrencilerle yapılan görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda veli görüşlerine yer verilmemekle birlikte önemli bulgular içerdikleri söylenebilir.

Uğur (2019) “İdareci, Öğretici ve Öğrenci Görüşlerine Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi” adlı çalışmada; kurumsal altyapı ve kurumlar arası koordinasyon eksikliği, nitelikli bir öğrenci seçiminin gerekliliği, hafızlık takip komisyonunun işlevselliğinin artırılması gerektiği, hafızlık uygulama yöntem ve tekniklerinin geliştirilmesi gerektiği vb. sonuçlarına ulaşmıştır.

Aybey (2020) “Hafızlık Eğitiminde Yeni Bir Tecrübe: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık -Önemi, Problemleri Ve Beklentiler-” adlı makalesinde; temel problem alanlarını üç başlık altında incelemiştir. Bu problemler özetle; öğrenciler açısından, hafızlığın uzun soluklu bir eğitim olması sebebiyle fiziksel ve psikolojik olarak yıpranma, öğretmenler açısından pedagojik formasyon eksikliği ve uygulama birliğinin sağlanamaması, idareciler açısından ise idari koordinasyon problemleri şeklindedir. Araştırmacı; öğretmenlere DİB ile İlahiyat Fakülteleri arasında yapılacak iş birliği ile pedagojik formasyon dersleri verilmesi, hafızlığı tamamlayamayan öğrenciler için kısmî hafızlık gibi ara formüller sunulmasının gerekliliği ve hafızlık öğrencileri için sürekli bir rehberlik desteğinin olması gibi çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi ile ilgili çalışmalardan biri sadece yöneticilerle yapılan görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. Kuloğlu (2018) “Yönetici Görüşlerine Göre

İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Projesinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında 11 yönetici ile görüşmeler yapmıştır. Kuloğlu (2018); elde ettiği bulgular doğrultusunda; projenin yönetmelik ve uygulama alanlarında geliştirilme ve düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu, anayasal zemininin ve kapsamının belirginleştirilmesi gerektiğini, paydaş kurumların ve eğitimcilerin görev tanımlarının ve yetki alanlarının netleştirilmesi gerektiğini, eğitimcilerin projeye uygun şekilde eğitim verebilmeleri için hizmet içi eğitimlerle desteklenmelerinin katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi ile ilgili çalışmalardan biri öğretici ve öğrencilerle yapılan görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. (Göksun, 2022) “Kur’an Kursu Öğretici ve Öğrencilerine Göre Proje Okullardaki Hafızlığa Hazırlık Eğitimi” adlı çalışmasında hafızlığa başlamadan önceki hazırlık dönemini ele alarak tespit ve önerilerini sunmuştur. Bunlar; projelerde uygulanabilecek daha işlevsel bir hafızlık programının oluşturulması, hafızlığa hazırlık sürecinin daha nitelikli yapılması, öğretmenlerin pedagojik formasyon bakımından geliştirilmesi, öğrencilerin sosyal etkinlik ve faaliyetlerle zihnen ve bedenlen dinlendirilmesi ve eğitimin paydaşları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesidir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi ile ilgili çalışmalardan sadece biri öğretmenlerle yapılan görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. Şengül (2022) “Kur’an Kursu Okul İşbirliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Programına İlişkin Öğretici Görüşleri” adlı çalışmasında; 2020 yılında uygulamaya konan Kur’an Kursu-Okul İşbirliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Programı’nı öğretici görüşlerine göre değerlendirerek programın tasarımı olarak güzel hazırlandığını fakat uygulamadaki sorunların giderilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi ile ilgili çalışmalardan yedi tanesi sadece öğrencilerle yapılan görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar; Güngör (2018), Arslantaş (2019), Arslan (2020), Avcılar (2021), Mete (2022), Tuncel (2022), Dikmen (2023) çalışmalarıdır. Bu çalışmalara bakıldığında öğrencilerle yapılan çalışmaların bulgu ve önerilerinde benzerlik içerdiği görülmektedir. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde hafızlık yapan öğrencilerin; iki eğitimin bir arada yürütülmesi sebebiyle zaman ve ödev yükü problemlerinin olduğu, eğitim sürecinin zorluğu ve uzun olması sebebiyle ebeveynlerin rolünün önemi ve eğitimin tüm paydaşlarının iletişiminin

eğitimin kalitesini doğrudan etkilemesi bu çalışmaların ortak bulgularındandır. Ayrıca bu çalışmalarda; eğitimin her safhasında öğrencilere, alana hâkim rehber hocalar ile Psikolojik Rehberlik ve Danışmanlık hizmeti verilmesi, öğrencilerin motivasyonlarının artması için sosyal etkinlik ve aktivitelerle desteklenmesi, öğretici kalitesinin pedagojik formasyon ile yükseltilmesi, öğrenci seçiminin daha nitelikli hale getirilmesi ve belirli periyotlarda hem öğrencilerin hem de velilerin eğitim süreçleri hakkında bilgilendirilmesi gibi benzer öneriler getirilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi MEB ve DİB işbirliği ile 2014 yılından itibaren hayata geçirilen, gün geçtikçe gelişen ve yaygınlaşan yeni bir eğitim modelidir. Akademik eğitimin ve hafızlık eğitiminin bir arada yürütülmesi, ders yoğunluğunun diğer okullardaki eğitimlere göre fazla olması vb. hususlar göz önüne alındığında eğitimdeki tüm paydaşların süreçte daha aktif olması gerekmektedir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi kapsamındaki proje okullarının yüksek oranda gündüzlü eğitim yaptıkları bilinmektedir. Bu durum velilerin bu yoğun ve meşakkatli eğitim sürecinde daha da aktif rol almalarını gerektirmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızın; eğitimin önemli sacayaklarından biri olan öğrenci velilerinin penceresinden projelerin değerlendirilmesi, yaşanan problemlerin saptanması ve bu problemlere yönelik çözüm önerileri sunması umulmaktadır.

İlgili literatür incelendiğinde çalışmaların çoğunun idareciler, eğitimciler veya öğrenciler ile yapıldığı görülmektedir. Çalışmalardan birkaçı çalışma grubunda öğrenci velilerine az da olsa de yer vermiştir. Fakat müstakil olarak veliler ile gerçekleştirilmiş bir çalışma bulunmamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin öğrenci velileri gözünden değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışması; bir durum ya da olayın derinlemesine incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğunun yansıtıldığı bir yöntemdir (Yıldırım - Şimşek, 1999).

Çalışmamız; köklü bir geleneğe sahip olan hafızlık eğitiminin günümüzde uygulanan bir modelini, bu eğitimin icra edilmesi için önemli paydaşlardan biri olarak kabul edilen veliler gözünden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle hafızlık geleneğinin ortaya

çıkışını, tarihsel sürecini ve günümüzdeki uygulama şekillerini açıklamak için doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Ayrıca katılımcı velilerin proje hakkındaki değerlendirme ve önerilerini tespit etmek amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu kullanılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma gurubunu; Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmek ya da bu projelerden mezun olan öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise kolay erişilebilir olması sebebiyle Sakarya ve Düzce'deki Hafız İHO'larda çocukları hafızlık yapan ya da yapmış olan 34 veli oluşturmaktadır. Çalışma, 42 katılımcı veli ile yapılmıştır. Fakat bu görüşmeler içerisinde; cevapların niteliği ve bazı soruların cevap verilmeden atlanması vb. sebeplerden ötürü sekiz tanesi elenmiş 34 tanesi ise çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır.

Maksimum çeşitlilik örneklemede hedef, çalışmadaki çeşitlilik gösteren olguları ortaya çıkararak konuyu farklı boyutlarıyla ele alabilmektir (Yıldırım - Şimşek, 1999, 70). Bu bağlamda çalışma gurubunda; proje okullarından mezun olan ve hâlihazırda projede eğitim gören öğrencilerin velilerinden bulunmasına özen gösterilmiştir. Bu sayede projelerin hem yıllara göre değişimi-gelişimi hem de güncel durumunun değerlendirilebilmesi hedeflenmektedir. Görüşme yapılan veli bilgileri Tablo 1'deki gibidir.

Rumuz	Öğrencinin		Velinin		Ailede Hafız Var Mı?
	Sınıfı	Lise Tercihi	Öğrenim durumu	Mesleği	
1V5	5	Fen Lisesi	Lisans	Memur	Hayır
2V5	5	İHL	Lisans	K. K. Öğreticisi	Anne
3V5	5	İHL	Ön lisans	Esnaf	Dede
4V6	6	İHL	Lisansüstü	Hâkim	Baba
5V6	6	İHL	Lisans	Vaiz	Baba-Kuzen
6V6	6	İHL	Lisansüstü	Akademisyen	Hayır
7V6	6	Fen Lisesi	Lisansüstü	Mimar	Kuzen

8V6	6	Fen Lisesi	Lise	Esnaf	Hayır
9V6	6	İHL	Lise	Hemşire	Hayır
10V6	6	İHL	Ön lisans	Ev hanımı	Anne
11V6	6	İHL	Lisans	K. K. Öğreticisi	Anne
12V6	6	İHL	Lisans	Öğretmen	Abi
13V6	6	İHL	Lisans	Mali Müşavir	Hayır
14V7	7	İHL	Lisans	Topograf	Hayır
15V7	7	İHL	İlkokul	Ev hanımı	Hayır
16V7	7	İHL	Lisans	K. K. Öğreticisi	Anne-Baba
17V7	7	Fen Lisesi	Lisans	Öğretmen	Kardeş
18V7	7	İHL	Lisans	Kamuda Yönetici	Hayır
19V7	7	İHL	Lisans	Öğretmen	Hayır
20V7	7	İHL	Lisans	Ev hanımı	Anne
21V7	7	İHL	Lisans	Sağlık Teknikeri	Abi- Kuzen
22V8	8	İHL	Ön lisans	K. K. Öğreticisi	Anne-Baba
23V8	8	İHL	Lise	Terzi	Hayır
24V8	8	İHL	Lisansüstü	İşçi	Hayır
25V8	8	İHL	Ön lisans	İmam Hatip	Anne
26VM	Mezun	İHL	İlkokul	Ev hanımı	Hayır
27VM	Mezun	İHL	Ön lisans	K. K. Öğreticisi	Anne
28VM	Mezun	AÖL	Lisans	Memur	Hayır
29VM	Mezun	İHL	Lise	Hemşire	Kardeş
30VM	Mezun	İHL	Ön lisans	K. K. Öğreticisi	Anne-Baba
31VM	Mezun	İHL	Ön lisans	K. K. Öğreticisi	Anne
32VM	Mezun	İHL	Lisans	K. K. Öğreticisi	Teyze
33VM	Mezun	İHL	Lisans	Ev hanımı	Hayır
34VM	Mezun	Fen Lisesi	Lisans	Öğretmen	Amcalar

Tablo 1: Katılımcılarla İlgili Bilgiler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Çalışmanın ilk iki bölümünde veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Günümüzde uygulanan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin

değerlendirilebilmesi için ilk önce hafızlık eğitimin tanımını, ortaya çıkışı ve günümüze kadarki süreci aktarılacak istenmiştir. Bu nedenle hafızlık eğitimi ile ilgili çalışmaların incelenmesi için doküman incelemesi kullanılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin öğrenci velilerine göre değerlendirilmesi, görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Amacına uygun olarak hazırlanan açık uçlu görüşme soruları, alanda uzman iki öğretim üyesinden görüş alındıktan sonra gerekli düzenlemeler yapılarak oluşturulmuştur. Hazırlanan sorular iki öğrenci velisi ile deneme görüşmeleri yapılarak soruların anlaşılabilirliği test edilmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Sorular; Sakarya Üniversitesinin Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu Başkanlığının 20.12.2023 tarihli ve 64 sayılı toplantısında alınan “12” nolu kararı ile onaylanmıştır.

Çalışma grubundaki velilerin her biri çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Görüşmelerin çoğunluğu velilere soruların gönderilerek kendilerinin cevaplama şeklinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara sorular; mail veya elden bizzat araştırmacı tarafından verilmiştir. Çalışma ile ilgili gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra velilerden soruları cevaplamaları ve araştırmacıya teslim etmeleri istenmiştir. Soruların yazılı bir şekilde cevaplanmasının tercih edilmesinde ise velilerin iş yoğunluğu, anne ve babaların soruları birlikte cevaplamasına ve sorular üzerinde düşünmelerine imkân verme hususları etkili olmuştur. Araştırmacının çalışma grubunda yer alan okullardan birinde öğretici olarak çalışması ve bu durumun yüz yüze görüşmelerde velilerin görüşlerini etkileme ihtimali olması da bu tercihte rol oynamıştır.

Araştırmada Verilerin Analizi

Çalışmamızda veriler; betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz ile gerçekleştirilen araştırmalarda verilerin araştırmacı tarafından özetlenerek sınıflandırılması ve çalışma içerisinde katılımcıların görüşlerine doğrudan yer verilmesi önemli bir yere sahiptir (Yıldırım - Şimşek, 1999, 256). Bu bağlamda verilerden elde edilen bulgular önemli oranda sorular baz alınarak temalar halinde sunulmuştur.

Çalışmada velilerin kendi ifadelerine sık sık yer vererek, okuyucunun konuyu derinlemesine incelemesine ve değerlendirmesine imkân sağlamak hedeflenmiştir. Metinde hangi velilerin konu ile ilgili ifadelerine yer verileceğinin seçilmesi noktasında; kullanılan ifadelerin kapsayıcılığı ve temsil gücüne dikkat edilmiştir. Ayrıca katılımcılara rumuzlar verilirken; öğrencinin öğrenim durumunu belirtecek rumuzlar

kullanarak, projelerin hangi düzeydeki veliler tarafından nasıl değerlendirildiğinin fark edilmesi sağlanmıştır. Çünkü projeye yeni katılmış öğrenci velisi, projede hafızlık aşamasında devam eden öğrenci velisi ve mezun öğrenci velisinin görüşleri arasında farklılıklar oluşabilmektedir. Rumuzlar, katılımcı velilerin çocuklarının eğitim gördükleri sınıflar dikkate alınarak, örneğin 1V5 (çocuğu 5. sınıfta eğitim görmekte), 4V6 (çocuğu 6. sınıfta eğitim görmekte) şeklinde belirtilmiştir. Mezun öğrenciler için ise 26VM şeklindedir. Bu farklılıkların belirtilmesi ile veli değerlendirmelerinin daha objektif ve derinlemesine sunulması amaçlanmıştır (Yıldırım - Şimşek, 1999, 289).

Araştırmanın Sınırlılıkları

Türkiye genelinde ortaokul ve lise kademesinde var olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık proje okulları sayısı 2023-2024 eğitim öğretim yılı itibariyle 177'dir. Bu okulların 58'i hafızlık projesi 119'u ise "program uygulayan okullar"dır (Hafiz.meb.gov.tr, 2024). "Program uygulayan okullar" gerekli şartları sağladığında proje okulu olmaya hak kazanacak aday okullar olarak nitelendirilmektedir. Bunun yanında 77 İmam Hatip Lisesinde "Hafızlık Pekiştirme Programı" uygulanmaktadır.

Bu çalışma; Sakarya ve Düzce illerinde bulunan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi kapsamındaki iki ortaokul ile sınırlıdır. Ayrıca çalışma; Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin öğrenci velileri gözünden değerlendirilmesi ile sınırlıdır. Araştırma verileri ise iki okulda eğitim görmekte veya bu okullardan mezun olan 34 öğrenci velisiyle yapılan görüşmeler ile sınırlıdır.

1. BÖLÜM: HAFIZLIK

Allah (cc) yaşam kılavuzu olan mesajlarını, emirlerini ve nehiyelerini kullarına iletme için insanlar arasından elçiler seçmiştir. Son ve en şâmil kılavuz olan Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (sav) aracılığıyla insanlara ulaştırılan, lafzen ve manen herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşan tek kutsal kitaptır. Kur'an-ı Kerim'in lafzen ve manen herhangi bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşmasında hafızlık eğitimi önemli rol oynamıştır.

Hafız; Arapça kökenli bir kelime olup, h-f-z harflerinden türeyen, muhafaza etmek, saklamak, ezberlemek manalarına gelen bir sıfattır (Cebeci, 2006). Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'in tamamını ezberleyen kişiye “hafız” denilmektedir. Çoğulu “huffâz” veya “hâfızûn” şeklinde kullanılmaktadır. Kur'an'ı Kerim'in tamamını ezberleyerek bir araya getirmek manasında “cem”, Kur'an'ı taşıyan manasında da “hâmil” kelimeleri de hafız anlamında kullanılmaktadır (Alemdar, 2003).

Hafızlık eğitimi; Hira'da Cebrail (as) ile Hz. Muhammed (sav)'in, inen ayetleri mukabelesi ile başlamıştır. Bu hâdise Kur'an bilgisi literatüründe “arz” olarak ifade edilmektedir (Öge - Dereli, 2012, 22). Asırlardır devam eden bir gelenek olan, insanlar tarafından ehemmiyet gösterilen ve Kur'an eğitiminin önemli bir parçası olarak görülen hafızlık; İslam âlimleri tarafından farz-ı kifâye olarak nitelendirilmektedir (Toker, 2017, 32).

Kur'an ayetlerinin tedricen inmesi, sahabenin ayetleri özümseyerek hayatlarına nakşetmelerine imkân sağlamıştır. Hz. Peygamber (sav)'in ayetleri unutma endişesi üzerine inen (Kıyâme 16-18) ayetler ile birlikte Kur'an ayetlerinin ezberlenmesine vurgu yapılmıştır. Ayrıca; “Sonra biz kullarımızdan seçtiklerimizi o kitaba mirasçı kıldık.” (Fâtır 35/32) ayet-i kerimesinin mu'cebince Müslümanlar tarafından Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi önemli bir görev kabul edilmiştir. Bununla birlikte ayetlerin ezberlenmesi hususundaki Hz. Peygamber (sav)'in teşvikleri, namazlarda Kur'an okumanın farz kılınması ve kaynaklarda zikredilen Kur'an'ı ezberleyenlere vaat edilen ecir ve mükâfatlar Kur'an'ın ezberlenmesinin yaygınlaşmasına vesile olmuştur. Bu saiklerle hafızlık eğitimi; hem bir ibadet hem de bir eğitim faaliyeti olarak ortaya çıkmış, değer görmüş ve yaygınlaşmıştır (Ünsal, 2006, 9).

Kozakoğlu (2019, 12) Kur'an-ı Kerim'in lafzen ve manen korunmasını, nesilden nesile hiçbir değişikliğe uğramadan nakledilmesini ve hafızların bu bağlamdaki payesini; “Hz.

Peygamber (sav) döneminde yazıya geçirilen, Hz. Ebu Bekir (ra) döneminde cem edilen, Hz. Osman (ra) döneminden itibaren mushaflar halinde çoğaltılmaya başlanan Kur'ân-ı Kerim'in korunmasında Kur'an'ı hafızalarına ve kalplerine nakşeden hafızlar elbette en büyük ve önemli paya sahiptirler.” sözleriyle ifade etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi; sahabe döneminden günümüze kadar her dönemde canlılığını sürdürmüştür. Daha önce de belirttiğimiz gibi esasen hafızlık eğitimi Kur'an eğitiminin önemli bir parçasıdır. Hafızlık eğitiminin anlaşılması ve kavranması için; ortaya çıkışı, tarihi seyri ve günümüzdeki durumunu bilmek önemlidir.

1.1. Hafızlık Eğitiminin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreçte Hafızlık

1.1.1. Hafızlık Eğitiminin Ortaya çıkışı

İlk emir (Alak, 1) ile Hira'da başlayan Kur'an-ı Kerim'in nüzulü, 23 senede tamamlanmıştır. Hz. Peygamber (sav) inen ayetleri “arz” ve “sema” metoduyla önce kendisi anlamış ve ezberlemiş sonra ashabına nakletmiştir. Sahabe ise Hz. Peygamberden (sav) aldığı ayetleri; mânen kalplerine ve yaşantılarına işlemiş lafzen ise muhâfaza etmişlerdir. Bu durum Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesinin yani hafızlığın ilk nüveleridir.

Ayetlerin nüzulünün tedriciliği; inen ayetlerin insanların hayatlarına nakşedilmesi, toplumun sosyal ve beşeri olgularına cevap vermesi (Türçan, 2011) açısından önemlidir. Tedricilik aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in muhafazası ve hıfzedilmesine de kolaylık sağlamıştır (Topyay - Varlı, 2022).

İlk dönemlerde Kur'an-ı Kerim'in korunması; inen ayetleri Hz. Peygamberin (sav) sahabeye iletmesinin ardından okuma yazma bilenlere yazdırarak kayıt altına alınması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca inen ayetlerin bizzat Hz. Peygamber (sav) tarafından vahiy kâtiplerine okutulup teyit ettikten sonra yazdırdığı bilinmektedir (Mertoğlu, 2012). O dönemde imkânların kısıtlılığı nedeniyle; hurma dalları, deriler, çömlek parçaları, taş ve deve kemikleri yazı malzemesi olarak kullanılmıştır (Sarıçam, 2005, 43-44). Hz. Peygamberin “Benden Kur'an dışında bir şey yazmayın” (Müslim, ez-Zühd, 16.) hadis-i şerifi de Kur'an'ın korunması için ayetlerin yazıldığına işaret etmektedir.

Arap toplumunda sözlü kültürün yaygın olması, yukarıda zikrettiğimiz imkânsızlıklar ve Kur'an'ı ezberlemenin Hz. Peygamberin (sav) sünneti olması; Kur'an'ı ezberlemeye yönelik ilgiyi artırmıştır. Ancak Hz. Peygamberin (sav) vefatından önce Kur'an'ın

tamamını ezberleyen sahabe sayısının çok az olduğu rivayetlerde geçmektedir. Bu durum vahyin tamamlanması ile Hz. Peygamberin vefatının birbirine çok yakın olması ile ilgilidir. Fakat önceden Kur'an-ı hıfzeta başlayan sahabelerin Hz. Peygamberin (sav) vefatından sonra tamamını ezberleyerek hafızlıklarını tamamladıkları bilinmektedir (Ünsal, 2006, 12). Hz. Peygamberin (sav) vefatından sonra ise Sahabe ve Tabiin dönemlerinde Kur'an'a ve hafızlığa daha çok ihtimam gösterilmiş ve her geçen gün hafızların sayısı artmıştır (Buhârî, Fezâilü'l-Kur'ân 8.). O dönemde hafızların sayısı konusunda muhtelif rivayetler bulunmakla birlikte sayının azımsanmayacak kadar çok olduğu ifade edilmektedir (Dursun, 1992, 475).

Bir'i Maûne ve Yemâme savaşlarında şehit edilen Müslümanlar içerisinde çokça hafızın bulunması sahabe döneminde hafızlık eğitiminin yaygınlaştığını göstermektedir. Bu dönemden itibaren hafızlık eğitimi kurumsallaşmaya başlamıştır.

Kur'an eğitimi bağlamında ilk eğitime Mescid-i Nebevi ile iç içe bulunan "suffa"da başlanmıştır. Bunun yanında Hz. Peygamberin (sav) evi ve "Dar'ul Erkâm", Kur'an-ı Kerim'in okunması, öğrenilmesi ve ezberlenmesi için bir ilim meclisi olarak kullanılmıştır (İbn Sâd, 75 Tabakât). Akabe biatlarından sonra Müslüman olanların kendilerine Kur'an'ı öğretecek muallim talep etmeleri üzerine Hz. Peygamber'in (sav) Musab bin Umeyr'i tayin etmesi ile Kur'an eğitimi Mekke dışına taşınmıştır (İbn Hişâm, 1955, 1/434).

İlk dönemlerde camiler; dinin anlatılması ve Kur'an eğitiminde önemli rol oynamıştır (Bakır, 2009, 469). Bu bağlamdaki en başat örnek "suffa"dır. Burada eğitim gören sahabelere "Ashab-ı Suffa" denilmektedir. Sayıları konusunda otuz kişiden dokuz yüz kişiye kadar muhtelif rivayetler bulunmaktadır (Gözütok, 2002, 129). Bunun dışında Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra da camiler, Kur'an eğitimi misyonunu sürdürmüştür (Bozkurt, 1993, 76). Hafızlık eğitimine ilginin artması ve camilerin aslen ibadethane olarak inşa edilmesi Kur'an eğitimi ve hafızlık için tahsis olunan mekânlara ihtiyacı artırmıştır. Bu bağlamda "Darul Kurra" ve "Darul Huffâz" gibi eğitim merkezleri kurulmasıyla birlikte hafızlık eğitiminin kurumsallaşmaya başladığı görülmektedir. Hafızlık eğitiminin kurumsallaşması Hulefâ-i Raşidîn döneminden başlayarak fetihlerle genişleyen İslam coğrafyasında da devam etmiştir. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Kur'an eğitimi ve hafızlık eğitimi üzerine ilim

merkezleri inşa edilmiş ve buralarda Kur'an eğitimi faaliyetleri ileri düzeylere ulaşmıştır.

1.1.2. Asr-ı Saadet'ten Cumhuriyet Dönemine Hafızlık

Kur'an'ı Kerim'in muhafazası bağlamında hafızlık; Müslümanlar arasında her dönemde yaygın bir uygulama olmuştur. Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra Müslümanlar Kur'an'a daha sıkı sarılmışlar, Kur'an'ı öğrenmeye ve hayatlarına nakşetmeye önem vermişlerdir.

Hz. Peygamber'in (sav) vefatından sonra ümmetin ye'se düşmesi ve İslam'ın neşrinin sekteye uğraması ihtimali söz konusudur. "Size benden sonra Raşid Halifelerimin sünnetini tavsiye ederim; ona dişlerinizle sımsıkı tutunun." (Buhârî Fezâilü'l-Kur'ân 3, Ahk'am 37) hadisi şerifinin mu'cebince, Hz. Ebubekir (ra) Müslümanlar tarafından bu makamda kabul edilmiştir. Hz. Ebubekir (ra) ve sonrasında gelen Raşid halifelerin; Kur'an'ın cem edilmesi, Mushaf haline getirilmesi-çoğaltılması, Kur'an eğitimine ve hafızlığa teşvik gibi uygulamaları Hulefa-i Raşidin döneminde de Kur'an eğitiminin canlılığını sürdürmesini sağlamıştır.

Hz. Ebubekir (ra) zamanında Hz. Ömer'in (ra) teklifi ile Kur'an ayetleri cem edilmiştir. Her ne kadar ayetlerin cem edilmesi konusunda endişeler olsa da Yemâme savaşında hafızların şehit düşmesi ve fetihlerle İslam coğrafyasının genişlemesi gibi gerekçeler Hz. Ebubekir'in (ra) bu kararı vermesinde etkili olmuştur. Kur'an ayetlerinin cem'i için kurulan heyete Zeyd (ra) başkan olarak tayin edilmiştir. Zeyd'in (ra) başkan olarak seçilmesinde; zeki olması, töhmete uğramamış olması, vahiy kâtiplerinden biri olması, arza-i ahireye şahit olması, genç olması ve hafız olması gibi özellikleri etkili olmuştur (Şakar, 2014, 57-58). Kur'an'ın cem edilmesinden sonra Hz. Ömer (ra) sahabeyi toplayarak Kur'an'ı onlara okumuş ve sahabeden hata, eksiklik veya fazlalık olduğu noktasında bir itiraz olmaması neticesinde toplumun onay ve kabulü ile Kur'an-ı Kerim'in son hali tasdik olunmuştur (Karaçam, 1995, 46).

Hz. Peygamber (sav) gibi Hz. Ömer (ra) de Kur'an-ı Kerimin hıfzedilmesine çok önem vermiştir. Kendisinin de hafızlığı tamamlamaya gayret ettiği fakat tamamlayamadan şehit olduğu rivayetler arasındadır. Tayin edeceği imamlarda ezberi çok olanı seçmeye özen göstermesi, ganimet taksiminde ezberi çok olmayı kıstas alması ve Beytü'l Mal'dan Kur'an talebelerine maaş bağlatması Kur'an'ın ezberlenmesine verdiği önemi

göstermektedir (Şakar, 2014, 73). Hz. Ömer (ra) döneminde cami merkezli Kur'an eğitimi öne çıkmaktadır. Bununla birlikte yine camilere birleşik mekteplerde de hafız öğreticiler tarafından Kur'an eğitimi yapıldığı bilinmektedir (Söylemez vd., 2003, 58-59).

Emevîler ve Abbasiler dönemlerinde Kur'an eğitimi "Küttap" diye isimlendirilen ilim merkezlerinde devam etmiştir. Küttaplarda hafızlık, eğitimin bir parçasını oluşturmaktadır. Küttaplarda önce fıkıh ve tefsir gibi ilimlerin okutulduğu hafızlığın ise sona bırakıldığı bilinmektedir. Bunun hikmeti ise manadan uzaklaşmamak olarak ifade edilmektedir (Çelebi, 1998, 23-24).

Müstakil olarak Kur'an eğitimi verilen ilk kurumlar Dar'ul Kurra'lardır. Dimaşk emiri Şücâüddeve Sâdir b. Abdullah'ın hicrî 391 yılında kurduğu Sâdiriyye Medresesi ve takribî hicri 5. yüzyılın başlarında Şam'da hem kurucusu hem de hocasının (Rișâ b. Nazif) ismiyle müsemma Rișâiyye Dar'ul Kur'an'ı ilk Kur'an eğitimi merkezleri olarak bilinmektedir (Bozkurt, 1993). Bu dönemlerde camiler dışında müstakil olarak eğitim faaliyetleri yürütülen "Küttap", "Dar'ul Kur'an" ve "Dar'ul Huffaz" gibi eğitim merkezleri, Kur'an eğitiminin kurumsallaşmaya başladığının göstergesidir. Daha sonraki devletlerde ise bu eğitim faaliyetleri daha da ilerlemiştir.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de Kur'an eğitimi ve hafızlığa önem verilmiştir. Selçuklu dönemi, medreseler açısından sistematik bir eğitimin gelişmeye başladığı ve mimari olarak da bu alanda ilerlenen bir dönemdir. Selçuklu medrese geleneği; mimari ve eğitim sistemi açısından İslam coğrafyasına ve Osmanlı dönemine de öncülük etmiştir (Osmanoğlu, 2017). Bu dönemlerde de "Dar'ul Kurra" ve "Dar'ul Huffaz"lar açılmaya devam etmiştir. Bu eğitim kurumları genellikle selatin camiler gibi büyük camilerin uhdesinde eğitim veren kurumlardır ve öğrenci sayıları külliye'nin durumuna göre farklılık arz etmektedir (Akyüz, 2001, 67-68).

Bu kurumlarda eğitim gören öğrenciler; talim, tecvid ve mahâreci hurûf gibi ibtidâî dersleri tamamladıktan sonra hocasının uygun görmesiyle hafızlık eğitimine alınmaktadır. Hafızlık eğitimi tamamlayan öğrencilere Reisü'l-Kurrâ veya Reisü'l-Huffâz denilen hocaları tarafından icazetname verilmektedir (Cebeci, 2006, 601).

Bu dönemlerde hafızlara muhtelif görevler verilmektedir. Örnek olarak Karatay Medresesinde gün doğarken ve batarken iki hafız Kur'an-ı Kerim okumaktadır. Ayrıca sultanın sarayda iken ve sefere çıkarken yanında bulundurduğu "Hassa Hafızları"

bulunmaktadır. Bununla birlikte yine vefat etmiş sultan yakınlarına Kur'an okumak için görevlendirilen "Türbe Hafızları" da bulunmaktadır. Bu hafızlara vakıf tarafından uygun görülen miktarda ücretler ödendiği bilinmektedir (Kara, 2002, 225).

Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde Anadolu'nun birçok bölgesinde (İstanbul, Bursa, Manisa, Amasya, Edirne ...) çok sayıda Daru'l Kurra'nın ve buralarda yetişen çok sayıda hafız ve hafizenin bulunduğu ifade edilmektedir (Şahin, 2011, 46-48). Bu dönemde yaygınlaşan Kur'an eğitimi ve hafızlık, Osmanlının son dönemlerine kadar devam etmiştir. Son dönemlerde yapılan ıslah hareketleri sonucunda hem isim hem içerik olarak değişikliğe uğrayan Daru'l Kurra'lar; ihtisaslaştırma gerekçesiyle "Medresetü'l-Müderrişîn", "Medresetü'l-Eimme ve'l-Hutebâ", "Medresetü'l Müezzîn ve'l-Kurrâ", "Medresetü'l-Vâizîn" olarak eğitim hayatına devam etmişlerdir (Zengin, 2002).

1.1.3. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Hafızlık

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da köklü değişiklikler yaşanmıştır. 3 Mart 1924 yılında eğitimde birliğin sağlanmasını amaçlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Şer'îye ve Evkaf Vekâletine bağlı olan medreseler Maarif Vekâletine devredilmiştir. Aynı doğrultuda Şer'îye ve Evkaf Vekâleti yerine Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur (Ayhan, 2004, 53). Bu döneme kadar Daru'l Kurrâ adıyla hizmet veren kurumlar ise Kur'an Kursu adıyla eğitim vermeye devam etmiştir (Mete, 2022, 5). 1926 yılında çıkarılan Maarif Vekâleti Kanunu ile Kur'an eğitimi ve hafızlık yapılan eğitim kurumları kapatılmıştır (Çağırıcı, 2002, 424).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. Maddesi doğrultusunda dini hizmetleri yerine getirecek memurların yetişmesi için İstanbul Üniversitesine bağlı İlahiyat Fakültesi açılmış ve kapatılan medreselerin 29'u İmam Hatip mektebine dönüştürülmüştür (Cebeci, 2006, 142). Kur'an kursları 1925 yılında açılmaya başlanmıştır (Öcal, 2015). Fakat bu kursların kuruluş amacı "belli başlı dini bilgilerin verilmesi suretiyle din görevlisi yetiştirmek" olduğu için bu kurslarda hafızlık yapılmadığı anlaşılmaktadır (Cebeci, 2006, 13).

Çok partili sisteme geçiş sürecine kadar din eğitimi ve hafızlık eğitimi adına müspet bir süreç yaşanmamıştır. 1931 yılından itibaren örgün eğitimde yasaklanan din dersleri

1949 yılında -program dışı olarak- yeniden eğitime dâhil edilmiş, 1950 yılında ise haftalık ders programı içerisine alınmıştır (Öcal, 2015). Dönemim mevcut hükümetinin eğitim alanında siyaseten aldığı kararlar doğrultusunda din eğitimi bağlamında kısıtlamalar büyük oranda kaldırılmıştır (Öcal, 2015). Bu durum Kur'an kursları açısından da olumlu gelişmelere neden olmuş ve kurs sayıları artmıştır. 1965 yılındaki DİB'in kuruluş ve görevlerini içeren yasa ve 1971 yılında Kur'an Kursları Yönetmeliği'nin çıkarılması ile birlikte artış devam etmiştir. 1933 yılından 1979 yılına kadar Kur'an kursu sayılarındaki artış Tablo 2'de gösterilmiştir.

Yıl	Kur'an Kursu Sayısı
➤ 1925	9
➤ 1950	130
➤ 1960	301
➤ 1965	434
➤ 1971	786
➤ 1979	1538

Tablo 2: 1933-1979 Yılları Arası Türkiye'de Kur'an Kursu Sayıları

Kaynak: Öcal (2015)'dan kısaltılarak alınmıştır.

1982 yılında yürürlüğe giren anayasa, din eğitimi açısından olumlu gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Fakat Kur'an kursları açısından aynı derecede gelişmeler yaşanmamıştır. 1990 yılında çıkarılan Kur'an Kursları Yönetmeliğinin 10. Maddesinde; Kur'an kurslarının esas işlevlerinden birinin hafızlık olduğu vurgulanmaktadır. Bu süreçte kurs ve öğrenci sayılarındaki artış 28 Şubat dönemlerine kadar devam etmiş ve bu tarihten itibaren duraklama dönemine girmiştir (Cebeci, 2006).

28 Şubat döneminde sekiz yıllık zorunlu kesintisiz eğitimin getirilmesiyle ve kurslara katılım yaşının yükseltilmesi ile birlikte hafızlık kurslarına devam eden öğrenciler azalmış ve bu durum bazı kursların kapanmasına ve mezun olan öğrencilerin azalmasına sebep olmuştur (Karakaya, 2017, 19). 19 Mart 2010 yılında yayınlanan resmi gazetedeki Anayasa Mahkemesi Kararı ile kurslara kayıt olmadaki yaş sınırı kaldırılmıştır (Resmî Gazete, 2010). Böylelikle 28 Şubat döneminde sekteye uğrayan hafızlığa tekrardan ilgi artmış ve bu durum kurs ve öğrenci sayılarına yansımıştır. Tablo

3 ve Tablo 4, hafızlık eğitiminin ülkede yaşanan gelişmeler karşısındaki durumunu özetlemektedir.

Öğretim Yılı	Kurs Sayısı			Hafızlık Yapan Öğrenci Sayısı		
	Aktif	Kapalı	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
➤ 1980-1981	2610	163	2779	3713	4297	8010
➤ 1981-1982	2773	173	2946	4140	5200	9340
➤ 1982-1983	2946	101	3047	5425	6806	12231
➤ 1983-1984	3047		3047	6780	7625	14405
➤ 1984-1985	3047	288	3335	6954	7573	14527
➤ 1985-1986	3335	327	3662	6810	7442	14252
➤ 1986-1987	4033	25	4058	6774	7845	14619
➤ 1987-1988	4058	362	4420	6757	9055	15807
➤ 1988-1989	4420	295	4715	6992	9246	16238
➤ 1989-1990	4715			7260	10775	18037
➤ 1990-1991	4998			6555	11206	17761
➤ 1991-1992	4557	889	5446	6235	10574	16810
➤ 1992-1993	4783	831	5614	6764	11523	18287
➤ 1993-1994	4925	998	5923	6812	12767	19579
➤ 1994-1995	4985	1059	6044	7756	13743	21499
➤ 1995-1996	5011	1507	6518	7762	13630	21392
➤ 1996-1997	5241	1146	6387	8148	14237	22385
➤ 1997-1998	4890	1624	6514	7465	13679	21144
➤ 1998-1999	3705	2851	6556	7996	13893	21889
➤ 1999-2000	3498	2963	6461	9857	9447	19303
➤ 2000-2001	3119	3189	6308	9244	8511	17755
➤ 2001-2002	3774	3022	6796	4713	3161	7874
➤ 2002-2003	3664	3153	6817	5834	3573	9407
➤ 2003-2004	3811	3124	6935	5843	3595	9438
➤ 2004-2005	4221	3119	7340	7195	4164	11359
➤ 2005-2006	4880	2873	7753	10922	5138	16060
➤ 2006-2007	5654	2341	7995	8366	4334	12700

➤ 2007-2008	6770	1452	8222	9628	5046	14674
➤ 2008-2009	7230	1137	8367	11367	5830	17197
➤ 2009-2010	8164	1274	9438	11574	7060	18634
➤ 2010-2011	8707	1469	10176	11804	7387	19191
➤ 2011-2012	9486	1428	10914	12185	7877	20062
➤ 2012-2013	13051	1625	14676	11663	6825	18488
➤ 2013-2014	13021	1522	14543	12366	11108	23474
➤ 2014-2015	15457	1501	16958	16956	14692	31648

Tablo 3: 1980-2015 Yılları Arası Kurs Sayıları ve Hafızlık Öğrencileri

Kaynak: Öcal (2015)'dan kısaltılarak alınmıştır.

Öğretim Yılı	Hafızlık Belgesi Alan		Toplam
	Kız Öğrenci Sayısı	Erkek Öğrenci sayısı	
➤ 1980-1981	186	575	761
➤ 1981-1982	205	784	989
➤ 1982-1983	243	873	1116
➤ 1983-1984	353	1103	1456
➤ 1984-1985	528	1395	1923
➤ 1985-1986	618	1758	2376
➤ 1986-1987	725	1589	2314
➤ 1987-1988	602	1981	2583
➤ 1988-1989	670	2378	3048
➤ 1989-1990	606	2052	2658
➤ 1990-1991	716	2653	3369
➤ 1991-1992	704	3047	3751
➤ 1992-1993	786	2815	3601
➤ 1993-1994	822	2896	3718
➤ 1994-1995	865	3006	3871

➤ 1995-1996	957	3209	4166
➤ 1996-1997	1027	3549	4576
➤ 1997-1998	1169	3600	4769
➤ 1998-1999	1277	3731	5008
➤ 1999-2000	1380	3083	4463
➤ 2000-2001	1409	2391	3800
➤ 2001-2002	1253	1311	2564
➤ 2002-2003	1049	827	1876
➤ 2003-2004	539	779	1318
➤ 2004-2005	778	532	1310
➤ 2005-2006	971	636	1607
➤ 2006-2007	918	723	1641
➤ 2007-2008	1049	746	1795
➤ 2008-2009	983	710	1693
➤ 2009-2010	1208	869	2077
➤ 2010-2011	1383	1147	2530
➤ 2011-2012	1578	1399	2977
➤ 2012-2013	1829	1497	3326
➤ 2013-2014	2576	1968	4544
➤ 2014-2015	1533	1426	2959

Tablo 4: 1980-2015 Yılları Arası Hafızlık Belgesi Alan Öğrenci Sayısı

Kaynak: Öcal (2015)'dan kısaltılarak alınmıştır.

Tablolara bakıldığında 80'li yılların başından itibaren eğitime devam eden kurs-öğrenci sayıları ve bunlara paralel olarak hafızlık belgesi alan öğrenci sayılarında artış görülmektedir. Bununla birlikte 28 Şubat döneminden itibaren eğitime kapalı kurs sayılarındaki artış dikkat çekmektedir. Kurslardaki eğitim sürecinin ortalama üç-dört yıl olduğu dikkate alındığında 1997 yılında yaşanan 28 Şubat olayının etkilerinin 2000 li

yılların başlarında kurslarda eğitim gören öğrenci sayılarına ve belge alan hafız sayılarına yansıdığı görülmektedir.

Son yıllarda din eğitimi ve hafızlık alanında müspet gelişme ve yenilikler yaşanmıştır. Özellikle 2012 yılında eğitimde 4+4+4 sistemine geçilmesi ile birlikte; resmi bir kursa kayıtlı olmak şartıyla hafızlık yapan öğrencilerin 5, 6 veya 7. sınıflardan birinde devam şartı aranmayarak hafızlık eğitimine devam etmesine imkân sağlanmıştır. Bu hak öğrencilere; Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 32. Maddesinin 4. fıkrasındaki:

“Ortaokul/İmam-hatip ortaokulu 5'inci, 6'ncı ve 7'nci sınıf öğrencilerine velisinin yazılı başvurusu üzerine bir eğitim ve öğretim yılı Diyanet İşleri Başkanlığının açmış olduğu hafızlık eğitimine devam etmelerine izin verilir. Hafızlık eğitimine devam ettiğini belgelendirenlerden o eğitim ve öğretim yılı için devam zorunluluğu aranmaz. Bu sürenin bitiminde öğrencilerin okula devamları sağlanır. Bu öğrenciler okula döndüklerinde, devam edemedikleri eğitim ve öğretim yılına ait derslerden okul müdürünün sorumluluğu ve koordinesinde, alan öğretmenlerinden oluşturulacak komisyonca sınava alınır. Başarılı olanlar bir üst sınıfa devam ettirilir.”

ifadeler ile tanınmıştır. Böylelikle öğrencilerin akademik eğitimden geri kalmadan hafızlıklarını tamamlamalarının önü açılmıştır. MEB eğitim sistemindeki bu değişiklik; çalışmamızın da konusu olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin temel dayanaklarından biri olmuştur. 2014 yılı itibarıyla MEB ve DİB işbirliği ile pilot olarak başlatılan “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi”; klasik-yatılı hafızlık eğitiminden farklı olarak hem daha erken yaşlarda hem de akademik eğitimden geri kalmadan hafızlık yapabilme olanağı sağlayan yeni bir eğitim modeli olarak ortaya çıkmıştır.

1.2. Türkiye’de ve Dünyada Hafızlık Eğitimi

Başlangıcından günümüze kadar hafızlık eğitimi, inişli çıkışlı süreçler yaşasa da hemen hemen Müslümanların bulunduğu her coğrafyada devam eden kadim bir gelenektir. Öğrenilmesi, okunması ve ezberlenmesi gibi tüm yönleriyle ibadet olan Kur'an Kerim'in korunması noktasında, günümüzde teknolojinin gelişmesi ile birlikte muhafaza imkânlarının çoğalması karşısında dahi hafızlığa olan ilgi azalmamıştır. Kur'an Kerim'in ezberlenmesi; bölgenin koşulları, imkânları ve eğitim geleneği

çerçevesinde muhtelif yöntem ve tekniklerle yapılmaktadır. Aşağıda bazı ülkelerdeki uygulamalar ele alınacaktır.

1.2.1. Diğer Ülkelerde Hafızlık Eğitimi

Yöntem ve uygulanışı farklılık arz etmekle birlikte Müslümanların bulunduğu ülkelerde hafız olmak önemli bir merteye kabul edilmektedir. Örneğin Kur'an-ı Kerim'in kendi dillerinde olması nedeniyle Araplar, genel olarak Kur'an ezberini yaşamın seyrine yayarak edebi bir metni ezberler gibi, bir kıssayı anlatır gibi bir ezber anlayışı içerisinde. Yani bir nevi informal bir öğrenim olarak günlük hayatlarının akışı içerisindeki bir uygulamadır (Şahin, 2011, 61). Bazı ülkelerde ise devlet kurumlarınca yürütülen bir eğitim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suudi Arabistan, hafızlık eğitiminde, doğası gereği öğrenci ve kurs sayıları bakımından zengin bir ülkedir. Özellikle Medine, Mekke ve başkent Riyad başta olmak üzere ülkede hafızlık çok yaygındır. Hafızlık eğitimi genelde emîrlerin ve hayırseverlerin himayesindeki kurumlarda yapılmaktadır. Kurslarda herhangi bir yaş sınırlaması ve kurslara kabul kriterleri bulunmamaktadır. Kurslara katılan öğrencilerde hafızlığı tamamlamak şart görülmemekte ve hafızlığın tamamlanması üç ila altı yıl arası değişmektedir (Şahin, 2011, 72). Bu gibi resmî müesseselerin yanında okulla birlikte hafızlık yapılan "Tahfizu'l-Kur'ân" ve "İlmi Enstitü" gibi kurumlar da mevcuttur (Şahin Aynur, 2015, 75). Bu okullarda öğrencilerin ilkokul seviyesinde hıfza başlaması, ortaokulda ise tamamlaması planlanmaktadır (Şahin, 2011, 72).

Ürdün, diğer Arap ülkelerine göre yaşam kalitesi daha yüksek elit bir ülkedir. Bu durum eğitime de yansımıştır. Ülkede küçük çaplı Kur'an kurslarında ve evlerde hafızlık yapıldığı gibi Vakıflar Bakanlığı'na bağlı "Cemiyetü'l Muhafaza" adlı bir kurum da bulunmaktadır. Bu kuruma bağlı 700 Kur'an merkezi mevcuttur. Bunun dışında okulla birlikte hafızlık sistemi de mevcuttur. Fakat ülkemizden farklı olarak bu okullarda tatillere programlanmış ezber sistemi ile hafızlık yaptırılmaktadır (Şahin, 2011, 76).

Sudanda hafızlık, halkın dilinin Arapça olmasının da etkisiyle yaygındır. Makamlı okuyuştan uzak, manaya odaklı, talim-tecvide önem verilen ve hıfz tamamlandıktan sonra öğrencilerin kıraat vb. ilimlere yönlendirildiği bir hafızlık anlayışı hâkimdir. Ülkede hafızlık eğitimi, genel olarak "elvalhara yazarak ezberleme" metoduyla

yapılmaktadır. Hafızlık yaptıran “Halva” adındaki kuruluşların yanında ilköğretim seviyesinde okulla birlikte hafızlık eğitimi de mevcuttur (Şahin, 2011, 88-96).

Mısırdaki resmî ve özel kuruluşlarda yaptırılan hafızlık eğitiminin yanında okulla birlikte hafızlık eğitimi de bulunmaktadır. İlk ve ortaokullarda devam eden ve yükseköğretimde ezber sağlama yaptırılan uzun bir süreçten bahsedilebilir. Bu eğitimi veren okullar genelde Ezher’e bağlı kuruluşlardır. Tam gün eğitim yapan kurslar bulunmakla birlikte çoğunlukla gündüzlü eğitim tercih edilmektedir (Şahin, 2011, 99). Ayrıca Mısır, kârilere ile meşhur bir ülkedir.

Somali, hafızlık eğitimi açısından kayda değer özelliklere sahip bir ülkedir. Ülke nüfusunun yarısının hafız olduğu bilinmektedir. Somali, bazı diğer ülkelerde, “hafız olmayana kız verilmez” tabiri kullanılan bir ülke olarak nitelendirilmektedir. Ülke genelinde kursların tamamı gündüzlü olarak eğitim vermektedir. Ve akademik eğitimle birlikte hafızlık eğitimi bulunmamaktadır. Öğrenciler hıfzı tamamladıktan sonra okula devam etmektedir (Şahin, 2011, 108-109).

Son olarak Endonezya’yı da hafızlık eğitimi açısından değerlendirmek yerinde olacaktır. Halkın büyük çoğunluğu Müslüman olan Endonezya’da Kur’an, kültürün bir parçası niteliğindedir. Küçük yaşlarda başlayan Kur’an eğitimi; öğrencilerin eğitim hayatları boyunca devam etmektedir. Genel manada Kur’an eğitimi ve hafızlık; “Pasentren” denilen yatılı eğitim veren medreselerde yapılmaktadır. Bunun yanında ilkokuldan yükseköğretime kadar her seviyede okulla birlikte hafızlık eğitimi imkânı bulunmaktadır (Kızılaslan, 2021). Endonezya bu yönüyle ülkemizle benzerlik göstermektedir.

Görüldüğü üzere Müslüman ülkelerde ilgi ve uygulama bakımından Kur’an eğitimi ve hafızlık, ülkenin şartları ve Müslüman nüfusuna göre farklılık arz etmektedir. Örnekleri çeşitlendirmek mümkündür. Ancak çalışmamıza örneklik teşkil etmesi bakımından yukarıdaki ülkeler tercih edilerek; ülkedeki hafızlık eğitiminin durumu ve okulla birlikte hafızlık uygulamasının örnekliği üzerinde durulmuştur. Özetle ülkemizdeki gibi bazı ülkelerde de son yıllarda akademik eğitim ile birlikte hafızlık eğitiminin yapıldığı görülmektedir.

1.2.2. Türkiye’de Hafızlık Eğitimi

Günümüzde Türkiye’de hafızlık eğitimi, özel ve resmî kurumlar tarafından yapılmaya devam edilmektedir. Özelde bazı kurum ve cemaatlerin devam ettirdiği hafızlık eğitimi, resmi olarak DİB’in yaygın din eğitimi kapsamında Kur’an kurslarında yapılmaktadır (DİB, 2020). Kur’an kursları, önceden DİB’in Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı faaliyet gösterirken 2020 yılından itibaren DİB başkanlığı bünyesinde hafızlık eğitimi için ihdas edilen Hafızlık Eğitimi Daire Başkanlığı bünyesinde eğitim vermeye başlamıştır. Bu kurslar büyük oranda yatılı olmakla birlikte gündüzlü eğitim veren kurslar da bulunmaktadır (Güneş, 2019).

Diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de hafızlığa ehemmiyet gösterilmektedir. Hafızlık; hem mahiyeti gereği kutsal kabul edilmekte hem de din hizmetleri ekseninde meslek edinmek isteyenler için aranan önemli niteliklerden kabul edilmektedir (Doğan - Osmanoğlu, 2023). Bu duruma, DİB’in görevli atamalarında hafızlara özel kontenjanlar açması, İlahiyat fakültelerine yerleşmede hafızlara Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları (MTOK) kapsamında %10 ek kontenjan verilmesi örnek gösterilebilir.

Hafızlık eğitimi son yıllara kadar klasik modelde devam eden bir eğitimidir. Klasik hafızlık eğitimi modelinde eğitim alan öğrencilerin en belirgin dezavantajı eğitime ara vererek ya da ortaöğretim kısmını açık öğretim okuyarak akademik eğitim noktasında geri kalmalarıdır. Bu durum hafız bireylerin ileriki hayatları için sorun teşkil edebilmektedir. Ayrıca ortaokul seviyesindeki öğrencilerin ailesinden ve sosyal ortamından kopması pedagojik olarak olumsuz etkileri beraberinde getirmektedir.

2014 yılından itibaren MEB ve DİB işbirliği ile ortaya çıkan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi yukarıda zikrettiğimiz dezavantajı ortadan kaldırmak açısından önemli bir gelişmedir. Bu bağlamda ihtiyaca cevap niteliğinde çıkarılmış bir hafızlık eğitimi modeli olarak nitelendirilebilir. Akademik eğitimle hafızlık eğitiminin bir arada verildiği bu projelerde öğrenci; eğitimine ara vermeden, sosyal ortamından ve ailesinden uzaklaşmadan hafızlık yapabilmektedir. Bunun yanında çocuğunun hafız olmasını isteyen veliler akademik eğitim ile hafızlık eğitimi arasında tercih yapmak zorunda kalmamaktadır.

2. BÖLÜM: ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK

2.1. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi

Hafızlık eğitimi; 2014 yılına kadar DİB'in yaygın eğitim kapsamında Kur'an kurslarında yapılan bir eğitimdi. 2014 yılında MEB ve DİB işbirliği ile iki kurum arasında yapılan protokoller¹ neticesinde ortaya çıkan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık modeli, hafızlık eğitimine yeni bir boyut kazandırmıştır. Başlangıçta pilot olarak başlayan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi, gün geçtikçe yaygınlaşmış ve birçok ilde yeni proje okulları açılmaya başlanmıştır.

Türkiye'de, ortaokul seviyesinden yükseköğretime kadar tüm öğretim seviyelerinde Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi bulunmaktadır. Ortaokul düzeyinde Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi kapsamında Proje İmam Hatip Ortaokullarında hafızlık yaptırılmakta, ortaöğretim düzeyinde İmam Hatip Liselerinde hafız öğrencilerin ezberlerini korumak amacıyla hafızlık tekrarı yaptırılmakla birlikte sayıları az da olsa hafızlık eğitimi verilmektedir. Yükseköğretim düzeyinde ise İlahiyat İle Eş Zamanlı Hafızlık Projesi kapsamında hafızlık eğitimi verilmekte ve hafız olanlara hafızlık tekrar imkânı sunulmaktadır. Çalışmamız İmam Hatip Ortaokulu düzeyindeki Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesindeki hafızlık eğitimini kapsamaktadır.

Türkiye genelinde hâlihazırda eğitim vermeye devam eden 177 Proje İmam Hatip Ortaokulu bulunmaktadır. Bunlardan 58'i Hafız İHO, 119'u ise Program Hafız İHO'dur. Program uygulayan okullar, belirli şartları sağladığında proje kapsamına dâhil edilecek okullardır. Bu okullarda 2023-2024 eğitim-öğretim sezonunda 18.236 öğrenci eğitim görmektedir. Proje okullarına öğrenciler belirli aşamalardan oluşan sınavlar ile seçilerek kabul edilmektedir. 2023-2024 verilerine göre 54.151 öğrencinin projeye giriş sınavına başvurduğu görülmektedir. Proje okulları kontenjanlarının toplamı ise 9.253'tür. Yani yaklaşık olarak başvuran öğrencilerin 1/6'sı projeye katılabilmektedir². Proje okulları; öğrencinin zaman kaybı yaşamadan, ailesinden ve sosyal ortamından uzak kalmadan ve nitelikli bir akademik eğitim alarak hafızlık yapmalarına imkân

¹ Örneğin: Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü – Sakarya İl Müftülüğü İşbirliği İle İmam-Hatip Ortaokulları Hafız Yetiştirme Ve Akademik Başarıyı Destekleme Protokolü, 2015

² Veriler MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler ile elde edilmiştir.

sağlamak amacıyla ilgili iki kurumun işbirliği neticesinde ortaya çıkmış okullardır. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin hedef ve amaçları Tablo 5'te gösterilmektedir.

1	Hafızlık eğitiminin ortaokul düzeyinde yapılması
2	Hafızlık eğitimini erken kolay ve kalıcı hâle getiren erken yaş avantajından yararlanılması
3	Öğrencilerin hafızlık eğitimi için ilgi, istidat ve kabiliyeti olanlar arasından seçilmesi
4	Hafızlığa 5. sınıfta başlanması, 6. sınıflarda tamamlanması, 7. ve 8. sınıflarda pekiştirilmesi
5	Öğrencilerin, okul ortamından, aileden ve sosyal çevreden uzak kalmadan Örgün eğitimden azami düzeyde yararlanarak hafızlık eğitimi alması
6	Millî, mânevî, ahlâkî, kültürel ve insânî değerlerin içselleştirilmesinde Kur'an ayetlerinin anlamından ve hafızlık eğitiminin kazanımlarından yararlanılması
7	Öğrencilerin, ortaokul düzeyinde din eğitim ve öğretimi ile ilgili temel becerileri edinmeleri ve Kur'an'ın ana konuları hakkında bilgi sahibi olması
8	Hafızlık eğitimi sürecinde çeşitli sosyal-kültürel etkinliklerle öğrencilerin kişisel becerilerinin ve sosyal yeteneklerinin geliştirilmesi
9	Öğrencilerin hafızlık eğitimi vesilesiyle kazandıkları çalışma disiplini, zaman yönetimi gibi becerilerinin geliştirilmesi ve pekiştirilmesi
10	Hafızlık eğitimi için ayrılan bir yıllık sürenin daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılması
11	Öğrencilerin bir üst öğrenime akademik açıdan hazırlanması ve hazırbulunuşluklarında bir mahrumiyet yaşanmaması
12	Akademik öğrenme açısından velilerin beklentilerinin karşılanması

Tablo 5: DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün Yayımladığı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin Amaçları
Kaynak: (DİB-DÖGM Hafızlık Uygulama Esasları, 2019)

2.2. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Eğitim Aşamaları

Tanıtım-Duyuru Süreci: Projenin duyurulmasından ilgili kurumlar ve görevlileri sorumludur. İl-İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (MEM) okul müdürlükleri aracılığı ile

öğrenci ve velilere yönelik bilgilendirme ve tanıtım çalışmalarını yapar. Bunun yanında proje okul idareleri, ilkokullarda toplantı ve tanıtım faaliyetleri gerçekleştirir. İl-İlçe Müftülükleri ise; cami, Kur'an kursu ve Diyanet gençlik merkezleri aracılığıyla proje tanıtım faaliyetlerini yürütür. Tanıtım çalışmaları aralık aylarında başlar. Sınava başvurular ise Ocak-Şubat-Mart aylarında yapılmaktadır. Sınav ise Nisan-Mayıs aylarında gerçekleştirilmektedir (DİB-MEB, 2019).

Öğrenci Seçimi: MEM ve müftülükler okul ve Kur'an kursları aracılığı ile öğrenci seçimini koordine eder. Hafızlık projesine dâhil olmak isteyen dördüncü sınıf öğrencileri; kendi okul müdürlükleri aracılığı ile başvuru yaptıkları projeye seçme sınavına girerler. Bu sınav; akademik ve mesleki açıdan yetenek ve hazırbulunuşlarını tespit etmek üzere hazırlanmaktadır. Bununla birlikte hafızlık istidatlarını ölçmek için oluşturulmuş bir mülakata da tabi tutulabilmektedirler (MEB, 2018). Bu sınavlar neticesinde uygun görülen öğrencilerden okulun imkânları doğrultusunda belirlenen düzeyde kontenjanın üzerinde öğrenci hazırlayıcı yaz eğitimine dâhil edilmektedir.

Hazırlayıcı Yaz eğitimi: Dördüncü sınıfın bitiminin yaz aylarında öğrencilere hafızlığa hazırlık sürecinin başlangıcı mahiyetinde yoğunlaştırılmış Kur'an-ı Kerim eğitimi verilmektedir (MEB, 2018). Bu eğitim hem hafızlığa hazırlık eğitiminin başlangıcı olarak hem de öğrencilerin ezber kabiliyetlerinin değerlendirilmesi açısından önemlidir. Bu eğitimin sonunda belirlenen komisyon tarafından öğrenciler yaz eğitimi müfredatını kapsayan bir mülakata tabi tutulur. Mülakat sonrasında akademik eğitim ve hafızlık eğitimi birlikte götürebilecek öğrenciler tespit edilir ve başarılı öğrenciler okula kesin kayıt hakkı kazanarak hafızlık eğitimine dâhil edilmektedir. Öğrenciler Kur'an okuma ve ezber seviyelerine göre sınıflara yerleştirilmektedir. Okula kabul edilecek öğrenci sayısının projeyi gerçekleştirmeye uygun olması gerekmektedir (DİB-MEB, 2019).

Hafızlığa Hazırlık ve Hafızlığa Başlama: Hazırlayıcı yaz eğitimiyle başlayan hafızlığa hazırlık eğitimi, dönem sonuna yani Ocak ayına kadar devam etmektedir. Bu süreçte öğrenciler Kur'an-ı Kerim, Dini Bilgiler, Sosyal Etkinlik ve Rehberlik dersleri almaktadır. Kur'an-ı Kerim dersinde; Tecvid ve Talim dersleriyle birlikte okuyuş usulleri açısından Tahkik okuyuştan başlayarak sırasıyla Tedvir ve Hadr okuyuşlarını öğrenmektedir. Hadr okuyuş Kur'an-ı Kerim'in usullerine uymak kaydıyla okunabilecek en seri okuyuş demektir. Bu seviyeye gelen öğrenci İl-İlçe müftülüklerince belirlenen Hafızlık Takip Komisyonu marifetiyle hafızlığa

başlatılmaktadır. Proje Uygulama Usul ve Esasları öğrencinin, beşinci sınıf sonunda ortalama 1/5 oranında hafızlık yapmış olmasını öngörmektedir (DİB-MEB, 2019).

Hafızlık: Hafızlık eğitim programında hazırlık eğitimi için üç dönem (bir yıl), hafızlık eğitimi için altı dönem (iki yıl) öngörülmektedir (DİB, 2023). Proje okullarında ise hafızlığa başlama sürecinin beşinci sınıfın Aralık-Ocak aylarında gerçekleşmesi beklenmektedir (MEB, 2018). Beşinci sınıfın sonunda öğrencilerin takribi 1/5 hafızlık yapmaları ve yedinci sınıfın başlangıcına kadar geçen (15 aylık) süreçte hafızlığı tamamlaması projenin temel ilkelerindendir. Ayrıca kayıt dondurma hakkının, hafızlığın yoğunlaştığı ve ödev yükünün arttığı altıncı sınıfta kullanılması esas kabul edilmektedir (MEB, 2018). Okulların eğitim planları ve öğrenci durumları dikkate alınarak kayıt dondurma işlemi yedinci sınıfa da ertelenebilmektedir. Bununla birlikte akademik eğitime hiç ara vermeden hafızlığını devam ettiren proje okulları da bulunmaktadır. Örneğin örneklemimiz dâhilindeki okullardan biri bu yıl (2023-2024) ilk kez altıncı sınıfta kayıt dondurma işlemi yapmadan hafızlık eğitimine devam etme kararı almıştır. Hafızlık Takip Komisyonu tarafından hafızlık eğitime devam edemeyeceğine karar verilen öğrenciler ise hafızlık eğitimi kapsamında çıkarılır ve bu öğrenciler için okullarda Kur'an-ı Kerim ağırlıklı sınıflar oluşturulur. Kur'an-ı Kerim ağırlıklı sınıfların oluşturulamadığı durumlarda ise öğrenciler uygun sınıflara yerleştirilir ve bu öğrencilere yönelik 25-30. cüz ezberleme ya da müfredat süreleri ezberleme gibi programlar uygulanabilmektedir (DİB-MEB, 2019). Projelerde eğitim; ilk iki yılın hafızlık ağırlıklı akademi destekli, son iki yılın akademi ağırlıklı hafızlık destekli olmak üzere kurgulanmıştır. Bu bağlamda hafızlığın altıncı sınıfın sonunda tamamlanması ana hedeflerdendir.

Hafızlık Pekiştirme: Beşinci sınıfın ortalarında hafızlığa başlayan öğrenciler, hafızlıklarını tamamladıktan sonra DİB'in düzenlediği Hafızlık Tespit Sınavına hazırlanmaktadır. Uygulama Usul ve Esaslarında yedinci sınıf, hafızlık pekiştirme dönemi olarak öngörülmektedir (DİB-MEB, 2019). Yedinci sınıfın sonunda hafızlık belgesini alan öğrenci sekizinci sınıfta akademik eğitime yoğunlaşma açısından avantaj kazanmaktadır.

Hafızlık Tekrar (LGS Ağırlıklı Süreç): Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin ana hedeflerinden biri de nitelikli bir akademik eğitim sunmaktır. Nitekim çalışma yaptığımız okullardan birinin “Güçlü Akademi- Güçlü Hafızlık- Öncü Şahsiyet- Güçlü

Gelecek” mottosu³ buna örnek teşkil etmektedir. Proje okullarında sekizinci sınıfta hafızlık programı bulunmamaktadır. Fakat öğrencilere ders programlarındaki zorunlu ve seçmeli Kur’an derslerinde ezberlerini tekrar etmelerine imkânlar sağlanmaktadır. Bununla birlikte hafızlık kazanımlarının korunup geliştirilmesi için Anadolu İmam Hatip Liselerine yönlendirilmektedir (DİB-MEB, 2019). Proje okullarında uygulanan eğitim aşamaları örneği Tablo 6’da gösterilmiştir.

Öğretim Yılı	Hafızlık Aşaması	Genel Amaçlar
Yaz eğitimi	Yoğunlaştırılmış hazırlık eğitimi	En az sekiz hafta olmak üzere yoğunlaştırılmış hazırlık eğitimi gösterilmesi ve hafızlık yapmaya uygun öğrencilerin mülakat yoluyla seçilmesi
5. Sınıf	Hafızlığa hazırlık - Hafızlığa başlama	Yaz eğitimi sonunda kesin kayıt hakkı kazanan öğrencilerin hafızlığa hazırlık eğitimlerinin ilk dönemde tamamlanarak takribi Aralık-Ocak aylarında ezbere başlatılması ve dönem sonunda ortalama 1/5 oranında ezber yapılması
6. Sınıf	Hafızlık ezber dönemi	Hafızlık ezberinin tamamlanması (Bu yılda akademik eğitimde kayıt dondurulması öngörülmektedir.)
7. Sınıf	Hafızlık pekiştirme dönemi	Hafızlık ezberinin tamamlanması ve ezberin pekiştirilerek öğrencilerin hafızlık sınavına hazırlanması
8. Sınıf	Hafızlık tekrar dönemi	Belge almış öğrencilerin hafızlıklarını unutmamaları için ezberlerini tekrar etmeleri

Tablo 6: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Uygulama Esasları Çerçevesinde Yıllara Göre Hafızlık Eğitimi Aşamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

³ İlgili okulun tanıtım broşüründen elde edilmiştir.

Proje okullarının –okullar arasında program farklılıkları olmakla birlikte- haftada altı gün günde on saat dersleri bulunmaktadır. Projenin amaçları doğrultusunda yıllara göre hafızlık ve akademik ders dağılımları değişebilmektedir. Fakat ders dağılımının mantalitesi “ilk iki yıl hafızlık ağırlıklı akademi destekli, son iki yıl akademi ağırlıklı hafızlık destekli” şeklindedir. Örnek dağılım Tablo 7’deki gibidir.

Sınıf	Hafızlık Eğitimi	Akademik Eğitim
5. Sınıf	İlk beş ders (5)	Son Beş Ders (5)
6. Sınıf	İlk sekiz ders (8)	Son iki ders (2)
7. Sınıf	İlk beş ders (5)	Son Beş Ders (5)
8. Sınıf	Altı ve yedinci ders (2)	İlk beş ders- Son üç ders (8)

Tablo 7: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Okulları Yıllara Göre Ders Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitiminin Yaygın Eğitim Kapsamındaki Hafızlık Eğitiminden Farkı

Örgün eğitim: “kişilerin iş ve meslek kollarında çalışmaya başlamadan önce okul ya da okul niteliği taşıyan kuruluşlarda, genel ve özel bilgiler yönünden yetişmelerini sağlamak ereğiyle belli yasalara göre düzenlenen eğitim; formel eğitim” (TDK, 2023) demektir. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi ise resmi olarak DİB’in yaptırdığı hafızlık eğitiminin MEB ile yaptığı işbirliği neticesinde akademik eğitim ile eş zamanlı yürütüldüğü modelidir.

Yaygın eğitim ise: “örgün eğitim olanaklarından hiç yararlanamamış bulunanlara, başladıkları okuldan erken ayrılanlara ya da örgün eğitim kurumlarında okumakta olanlara ve meslek dallarında daha yeterli duruma gelmek isteyenlere uygulanan eğitim” (TDK, 2023) demektir. DİB, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun 7. Maddesi gereği ülkede din hizmetlerini yürüten kurumdur. Bu bağlamda Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı Hafızlık Eğitimi Daire Başkanlığı bünyesinde yaygın eğitim kapsamında hafızlık eğitimi resmi olarak yürütmektedir.

Türkiye’de hafızlık eğitimi; klasik hafızlık eğitimi ve Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi olarak iki şekilde devam etmektedir. Klasik hafızlık eğitimi modeli; büyük oranda öğrencilerin yatılı olarak eğitim gördüğü, örgün eğitime ara verilerek ya da açık öğretim imkânlarından yararlanılarak Kur’an kursunda yapılan bir eğitimidir. Son yıllara kadar en yaygın eğitim modeli klasik hafızlık eğitimi modelidir. Bu eğitim modelinde öğrencilerin bazı dezavantajları bulunmaktadır. Bunların başında akademik eğitimden, ailesinden ve sosyal ortamından geri kalmaları gelmektedir (Yetimova, 2018). Bu dezavantajlar aynı zamanda ebeveynler için de geçerlidir. Özellikle çocuklarının hafız olmalarının yanında akademik kariyer yapmalarını ya da hafız olduktan sonra farklı eğitim dallarında ya da farklı mesleklerde hayatlarına devam etmesini isteyen ebeveynler için kaygılar barındırabilmektedir. Nitekim öğrencilerin mezun olduktan sonra farklı eğitim dallarında veya mesleklerde hayatlarını idame ettirmeleri projenin amaçlarıyla da örtüşmektedir (Güneş, 2019). Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi bu kaygıları ortadan kaldıracak nitelikte bir eğitim modeli olarak ortaya çıkmış bir eğitim olarak nitelendirilebilir.

Her iki eğitim modelinin de içinde barındırdığı avantaj ve dezavantajlar bulunmaktadır. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi de akademik eğitimle birlikte olması sebebiyle yalnızca iki eğitimi birlikte alabilecek öğrenciler için uygun bir eğitimidir. Ayrıca proje okullarının büyük oranda gündüzlü eğitim yapması ebeveynlere de sorumluluklar yüklemektedir. Asgari düzeyde Kur’an-ı Kerim bilgisi olmayan ve mesai durumları öğrenci ile ilgilenmeye imkân vermeyen ebeveynler öğrenciye destek olma konusunda zorluklar yaşayabilmektedir.

Buraya kadar; hafızlık eğitiminin başlangıcından itibaren tarihi seyrine, günümüzde Türkiye’de ve bazı diğer ülkelerdeki uygulamalara ve ülkemizde hali hazırda yaygın olan (klasik-örgün) iki uygulama biçimine değinilmiştir. Üçüncü bölümde, bu uygulamalardan biri olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi öğrenci velilerinin görüşleri ışığında değerlendirilecektir.

3. BÖLÜM: ÖĞRENCİ VELİLERİNİN GÖRÜŞLERİ

DOĞRULTUSUNDA ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, Sakarya ve Düzce illerinde bulunan iki Hafızlık Proje İmam Hatip Ortaokulunda öğrenim görmekte olan veya bu okullardan mezun olmuş öğrencilerin velileri ile yapılan görüşmeler (34) neticesinde elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Öğrenci velilerine, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini değerlendirebilmeleri için çeşitli sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular çeşitli temalar altında sınıflandırılmıştır. Betimlenen veriler, ilgili literatüre de atıf yapılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.1. Velilerin Projeyi Anlamlandırma Biçimleri

Katılımcı velilere ilk olarak: “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini nasıl tanımlıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bütün kategorilerdeki velilere yöneltilmiştir. Bu hususla ilgili görüş bildiren katılımcı velilerin çoğu (16) Projeyi, hafızlık eğitiminin ve akademik eğitimin aynı anda yürütülmesi sayesinde zaman kaybı olmadan ve akademik eğitimden geri kalmadan hafızlık yapma imkânı şeklinde tanımlamıştır. Bununla birlikte velilerden bazıları (8) ebeveynler ve öğrenciler açısından zor ve yıpratıcı bir süreç olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı velilerden ikisi değerlerimize uygun bir eğitim olduğuna, ikisi devlet eliyle yapılmasının önemine, ikisi de ailenin de aktif olması gereken bir eğitim sistemi olduğuna değinmiştir. Biri ise zorunlu eğitim içerisinde bir fırsat olarak gördüğünü belirtmiştir. Tablo 8’de görüldüğü üzere bu temalar olumlu ve olumsuz şeklinde kategorileştirilmiştir.

Anlamlandırma Biçimleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Olumlu	İki eğitimin bir arada olması ve zaman kaybı yaşanmaması	1V5, 2V5, 3V5, 6V6, 7V6, 8V6, 12V6, 13V6, 14V7, 16V, 17V7, 22V8, 25V8, 28VM, 29VM, 31VM	16
	Manevi hassasiyetler	2V5, 9V6	2

	Devlet eliyle yapılması	7V6, 28VM	2
	Okul- kurs kalitesi	15V7	1
Olumsuz	Zor ve yıpratıcı bir süreç olması	2V5, 3V5, 4V6, 18V7, 19V7, 20V7, 31VM	7
Diğer	Ailenin aktif olması	24V8, 34VM	2

Tablo 8: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini Anlamlandırma Biçimleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcı velilerin çoğunun (16) vurguladığı hafızlık ve akademik eğitimin aynı anda yürütülmesi hususu; MEB ve DİB’ in ortak yayımladığı Okul-Kur’an Kursu İş Birliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları’nda da vurgulanmaktadır. Bu Usul ve Esaslar’ın amaçları içerisinde zikredilen 5. ve 11. maddelerde; öğrencinin okul ortamından, aile ve sosyal çevresinden uzak kalmadan, örgün eğitimden istifade ederek ve bir üst eğitime geçiş noktasında mahrumiyet yaşamadan hafızlık eğitimi alması vurgulanmaktadır (DİB-MEB, 2019).

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde yapılan hafızlık eğitiminin klasik hafızlık eğitiminden en temel farkı, hafızlık eğitimiyle akademik eğitimin bir arada yürütülmesidir. Bu durum; hafızlık eğitimi almak isteyen öğrencilerin zaman kaybı yaşamadan, akademik eğitimden de geri kalmadan hafızlık yapmalarına imkân vermektedir. Bilindiği üzere ülkemizde uygulanan klasik hafızlık eğitiminde büyük oranda ortaöğretim çağındaki öğrenciler Açık Öğretim Lisesi (AÖL) okuyarak Kur’an kursu bünyesinde hafızlık yapmaktadır. AÖL, öğrenciler açısından avantajlarının yanında akademik eğitim bağlamında dezavantajları da içerisinde barındırmaktadır. Bu öğrenciler yükseköğretime geçiş sınavlarında diğer öğrencilere göre daha fazla zorlanabilmektedir (Bknz. Kekeç - Üstün, 2022). Bu nedenle ebeveynler Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini çocukların ileriki akademik eğitimlerinde zorluk yaşamaması açısından değerli görmektedir.

Bu durum hakkında katılımcı velilerden biri “Örgün eğitimle birlikte yürütülen hafızlık sistemi, içinde bazı zorluklar barındırsa da okuldan, akranlarından, derslerden kopmadan ve zaman kaybı yaşamadan eğitime devam etme imkânı sağlıyor.” (17V7) ifadelerini kullanmıştır. Bir diğer katılımcı veli ise şu ifadelere yer vermiştir:

“Çocukların akademik eğitimden tamamen uzaklaşmadan hafızlıklarını yapmaları özellikle hafızlık süreci sonrasında akademik eğitimi açısından ciddi önem arz etmektedir. Hafızlık süreci ile birlikte akademik eğitimin devam etmesi hem çocuk hem de aileler açısından büyük kolaylık sağlamaktadır. Proje okullarının bu durumu başarıyla yürütmesi ve yeterli referansları bulunması ilgiyi de artırmaktadır.” (1V5)

Katılımcılardan bazıları iki eğitimin bir arada olmasını, dünyevi ve uhrevi ilimlerin bir arada olması olarak anlamlandırmaktadır. Örneğin bir katılımcı veli projeyi:

“Bizim gibi mütedeyyin insanlar çocuklarının hafız olmasını istemekle birlikte akademisini de önemsiyorlar. Kabiliyeti de varsa ikisi bir arada zaman kaybetmeden ve istediğimiz amaç doğrultusunda çocuğun dünyevi ilmini de almasına, zamanı güzel değerlendirmesine vesile olan ve çocuğumuzun güzel yetişmesine vesile olan bir sistem diyebilirim.” (22V8)

şeklinde tanımlamıştır. Bunun yanında katılımcı velilerden biri zaman kaybı olmadan iki eğitimi tamamlama noktasında şu ifadelere yer vermiştir: “iki eğitim bir arada bu kadar kısa sürede oluyormuş yapılabiliyormuş bu eğitim sistemi bunu gösterdi.” (31VM)

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim gören öğrenciler, akranlarına göre daha fazla eğitim görmektedir. Öğrencilerden dört yıllık ortaokul dönemi içerisinde akademik derslerinin yanında hafızlık derslerini almaları ve DİB bünyesinde açılan Hafızlık tespit sınavında başarılı olmaları beklenmektedir. Bu süreçte, gün içerisinde ders saatlerinin diğer öğrencilerden daha fazla olmasının yanında hem hafızlık hem de akademik derslerden ev ödevleri bulunmaktadır. Her ne kadar bu okullara iki eğitimi ayna anda yürütebilecek öğrenciler seçilmiş olsa da ders yoğunluğu ve ödev yükünün fazla olması öğrenciler açısından da öğrenci velileri açısından da yorucu, yıpratıcı ve zor bir süreci beraberinde getirmektedir (Algur, 2018). Bu nedenle bazı veliler (7) projeyi, bu dezavantajına vurgu yaparak “zor ve yıpratıcı bir süreç” olarak tanımlamışlardır.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim sistemi genel hatlarıyla ilk iki yıl hafızlık ağırlıklı akademi destekli, son iki yıl akademi ağırlıklı hafızlık destekli şeklinde planlanmaktadır. Eğitim sonunda hedeflerin gerçekleşmesi için hafızlık eğitiminin ilk iki yılda tamamlanması ve üçüncü yılda hafızlığın pekiştirilmesi son yılda da akademik derslere ağırlık verilmesi esas kabul edilmektedir. Sistemin işlevselliği açısından ilk iki

yılda hafızlığın tamamlanması gerekmektedir. Bu da zamana karşı yarışmayı zorunlu kılmaktadır. Bu durum öğrenci ve ebeveynler açısından yorgunluğa ve strese sebep olabilmektedir.

Katılımcı velilerden biri bu durumu: “Hem öğrenci için hem ailesi için zor bir süreç, öğrencinin öncelikle neyi neden yaptığının farkında olması ve bu farkındalık ile yapmış olduğu işi benimsemesi gerekir.” (18V7) sözleriyle özetlemektedir. Katılımcı velilerden biri de: “Çok zor aileyi yıpratın bir süreç. Ancak çile olmadan bazı şeylerin olmadığını da biliyorum.” (19V7) şeklindeki ifadesiyle başarıya ulaşmak için zahmet çekmeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcı velilerden bazıları (2) tanımlamalarında, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi hakkında manevi değerlerine uygun ve İmam Hatip ruhunu yaşatan okullar nitelendirmesine yer vermiştir. Bu katılımcılardan biri şu ifadeleri kullanmıştır: “Yani bence çocuk burada Kur’an-ı Kerim ile daha çok hemhal oluyor. Daha çok İmam Hatip ruhunu yaşayabiliyor diğer İmam hatiplere göre.” (2V5) Diğer ise projeyi: “Çocukların tam ergenlik döneminde Kur’an-ı Kerim ile yetiştirmeyi onun değerlerine göre eğitmeyi hedeflediğimiz güzel bir sistemdir. Hele ki bizim geçmişimiz yani Osmanlı dönemindeki sistemle benzer olması daha da güzel.” (9V6) şeklinde tanımlamıştır.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi veren okullar ülke geneline büyük oranda gündüzlü eğitim vermektedir. Bu nedenle ebeveynler de eğitim süreçlerinde aktif rol almaktadırlar. Bazı veliler ifadelerinde başarının gelmesi için ailenin bu rolüne vurgu yapmaktadır. Katılımcı velilerden biri bu durumu: “Biraz zor bir sistem. Emek isteyen, ailelerin bizzat hafızlık eğitiminin içinde olması gereken bir sistem. Aileler eksik olursa ne yazık ki çok zor bir süreç çocuklar için.” (24V8) şeklinde ifade etmiştir. Diğer ise: “Çok büyük bir nimet olarak tanımlıyorum. Çocuk da veli de istekli ise veli öğrenci okul işbirliği içerisinde yürütebiliyorlarsa sonuç mutlaka başarılı oluyor. Üçünden birinde bir sıkıntı çıktığı zaman illaki sekteye uğruyor.” (34VM) ifadelerine yer vermiştir.

Sonuç olarak velilerin Projeyi önemli oranda olumlu ifadelerle tanımladıkları, bu tanımlamalardan ise en çok akademik ve hafızlık eğitiminin bir arada yürütülmesi ve zaman kaybı yaşanmaması hususunu öne çıkardıkları anlaşılmaktadır. Uğur - Osmanoğlu (2020)’nin çalışmasında da; katılımcıların bir kısmının projenin önemini, akademik hayatın aksamaması ile temellendirmiştir. Bu durum aslen Projenin amaçları

ile örtüşmektedir. Ancak iki eğitimin bir arada yürütülmesi, bazı velilerin Projeyi “zor ve yıpratıcı bir süreç” olarak anlamlandırmasını da beraberinde getirmektedir.

3.2. Projenin Tanınırlığı

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin tanıtımından; eğitimin paydaşları olan başta İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve Müftülükleri ile birlikte bu kurumlara bağlı okul ve Kur'an kursları sorumludur (DİB-MEB, 2019). Proje okulları hitap ettikleri bölgedeki dördüncü sınıf öğrencilerine okul müdürleri vasıtasıyla tanıtım/katılım broşürleri dağıtmaktadır. Bunun yanında paydaş kurumlardan ilgili görevliler tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları yapmaktadır.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi 2014-2015 yılında eğitim alanına dâhil olan bir eğitim modelidir. Projenin ilk mezunları 2023-2024 eğitim-öğretim sezonunda ilk defa yükseköğretime dâhil olmuşlardır. Başlarda pilot olarak başlayan proje, gün geçtikçe yeni okulların dâhil olması, yıldan yıla mezunlar vermesi, bulunduğu illerde akademik olarak başarılarının gözlenmesi, hafızlık icazet merasimleri ve Kur'an-ı Kerim yarışmalarına giren öğrencilerin başarılarıyla tanınırlığı artmıştır. Bu durum projeye başvuru sayılarına da yansımıştır. 2023-2024 eğitim öğretim sezonu verilerine göre ülke genelindeki projelere başvuran öğrenci sayısı 18.236'dır⁴.

Bununla birlikte Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim gören veya mezun olan öğrencilerin yakınları da dolaylı yoldan proje hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcı velilere; “Yeni bir eğitim sistemi olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin varlığından nasıl haberinizi oldu? Sizi yönlendiren veya tavsiye eden biri/birileri oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan bazıları (11) yakınları veya çevresi vesilesiyle Projeden haberdar olduklarını, bazıları (6) yalnızca dağıtılan broşürlerden görerek başvuru yaptıklarını, bazıları ise (5) ilkökul öğretmeninin tavsiyesi ile sınava girdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı velilerin bazıları da (7) hâlihazırda Diyanet personeli oldukları için Projeyi bildiklerini ve bilinçli olarak başvuru yaptıklarını dile getirmiştir. Ebeveynlerin projenin varlığından nasıl haberdar oldukları Tablo 9'da gösterilmektedir.

⁴ Veriler MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler ile elde edilmiştir.

Ebeveynlerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Yakınları ve çevreleri vesilesiyle	4V6, 5V6, 9V6, 10V6, 13V6 14V7, 15V7, 25V8, 26VM, 28VM, 29VM	11
Tanıtım broşürleri vesilesiyle	3V5, 8V6, 17V7, 21V7, 30VM, 33VM	6
İlkokul öğretmeninin tavsiyesiyle	3V5, 6V6, 7V6, 8V6, 11V6	5
DİB personeli olmaları nedeniyle	16V7, 18V7, 19V7, 27VM, 31VM, 32VM, 34VM	7

Tablo 9: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinden Haberdar Olma Biçimleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Projenin varlığından yakınları vesilesiyle haberdar olan katılımcı velilerden biri şu ifadeleri kullanmıştır: “Aile dostumuz aynı zamanda kızlarımız da arkadaş olan aileden öğrendik. Kızımın arkadaşı bir sene önce buraya başlamıştı. Arkadaşı onu çok etkiledi sınava da arkadaşının tavsiyesi ile girdi.” (10V6) Projenin varlığından tanıtım broşürleri vesilesiyle haberdar olan katılımcı velilerden biri de şu ifadelerle yer vermiştir: “Okullarda dağıtılan broşürlerden haberimiz oldu. İlkokul 4. sınıf din kültürü öğretmenimizin yönlendirmesiyle sınava girdi.” (8V6)

Katılımcı velilerin bazıları (5) ise çocuklarının ilkokul öğretmenleri vasıtasıyla sınava girdiklerini belirtmişlerdir. Bu velilerden biri: “Oğlumun gittiği okulda (Adabilim Koleji) öğretmenlerinin tavsiyesi üzerine sınava girdi. Okuldan da bu sayede haberim oldu.” (6V6) ifadelerini kullanmıştır. Bunun yanında katılımcı velilerin yedisi zaten DİB personeli olduklarını ve bu sayede projenin varlığından haberdar olduklarını dile getirmişlerdir. Kendisi de projede görev yapmakta olan katılımcı velilerden biri şu ifadeleri kullanmıştır: “Ben öğretici olduğum için zaten burada çalışıyordum burada çalıştığım için de sistemden haberdardım.” (31VM)

Sonuç olarak bulgular, velilerin çoğunluğunun yakınları ve çevreleri vasıtasıyla projeden haberdar olduklarını göstermektedir. Yakınları ve çevrelerinin projeyi “tavsiye” etmelerinin bu velilerin çocuklarının da projeye dâhil olmasını sağladığı

anlaşılmaktadır. Bu anlamda projeye dâhil olan ve memnun olan öğrenci/veli sayısı arttıkça projenin de daha tanınır hale geleceği söylenebilir (Bknz. Yetimova, 2018).

3.3. Projenin Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörler

Ebeveynler için çocuklarının hayatları boyunca iyi bir eğitim almaları önem arz etmektedir. Nitekim okulun kalitesi, uygulanan program ve eğitim kadrosu gibi unsurlar öğrencinin başarısını etkileyen faktörlerdir. Ancak; Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 11. Maddesi gereği, ülkemizde ilköğretim düzeyinde okul kayıtları, proje okulları dışında adrese dayalı olarak gerçekleştirilmektedir (MEB, 2015). Bu nedenle genel olarak ortaokul düzeyindeki öğrenciler mahalli okullarda eğitim görmekte, dolayısıyla okullar arası tercih durumu oluşmamaktadır. Ancak proje okulları kapsamında olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Ortaokulları sınavla öğrenci alan az sayıdaki ortaokullar arasındadır.

Bu bölümde öğrenci velilerine, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini tercih etmelerindeki önemli faktörlerin neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen bulgulardan yola çıkarak velilerinin çoğunun (18) milli ve manevi değerlere uygunluk düşüncesiyle hareket ederek projeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bazı velilerin (14) iki eğitimin bir arada olması nedeniyle, bazı velilerin (7) akademik eğitim başarısı nedeniyle tercih ettikleri görülmüştür. Bunun yanında bazı velilerin; projede gündüzlü eğitim olduğu için (3), çocuğunun ezber kapasitesinin yüksek olduğunu düşündüğü için (2), kız-erkek ayrı eğitim yapıldığı için (1) ve hafızlığın çocuğunun ezber kapasitesini geliştireceğine inandığı için (1) bu projeyi tercih ettikleri görülmektedir. Yusufoglu da çalışmasında benzer görüşleri ihtiva eden sonuçlara ulaşmıştır (Yusufoglu, 2021). Ebeveynlerin projeyi tercih etme nedenleri Tablo 10'da gösterilmektedir.

Tercih Etme Nedenleri	Tercih Eden Veliler	Toplam
Milli ve manevi değerlere uygunluk	3V5, 4V6, 7V6, 8V6, 9V6, 10V6, 13V6, 14V7, 15V7, 18V7, 19V7, 24V8, 25V8, 26VM, 27VM, 29VM, 33VM, 34VM	18
İki eğitimin bir arada olması	1V5, 5V6, 6V6, 11V6, 12V6, 16V7, 17V7, 18V7, 20V7, 21V7, 22V8, 30VM, 31VM, 34VM	14
Akademik başarı	1V5, 2V5, 7V6, 11V6, 13V6, 29VM, 33VM	7
Gündüzlü eğitim olması	1V5, 6V6, 7V6	3
Öğrencinin ezber kapasitesi	3V5, 32VM	2
Hafızlığın ezber kapasitesini geliştirmesi	26VM	1
Kız erkek ayrı eğitim olması	2V5	1

Tablo 10: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini Tercih Etme Nedenleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Görüşme yaptığımız öğrenci velilerinin büyük çoğunluğu (18); bu projenin milli ve manevi değerlerine uygun, daha muhafazakâr ve çocuklarının Kur'an-ı Kerim ile hemhal olarak büyümesini istemeleri sebebiyle tercih ettiklerini belirtmiştir. Katılımcı velilerden biri bu durumu “Biz aile olarak çocuğumuzun dini ve manevi değerleri öğrenebileceği, yaşayabileceği bir kurum arayışındaydık. Mevcut okulumuz bize iyi bir alternatif oldu. Ayrıca hafızlık eğitimini de çok kıymetli buluyoruz. Evladımızın Allah’ın rızasını kazanabileceği bir yola girmesi başlıca isteğimizdir.” (4V6) sözleriyle özetlemektedir. Bir diğer katılımcı veli ise farklı okullar ile mukayese ederek tercih sebebini: “Hafız olması, hafızlığını tamamlaması. Bir de bu okulun çocuklarımız için daha muhafazakâr olması. Diğer okullarla kıyasladığımızda bu okul daha korunaklı

daha muhafazakâr olduğu için bu okula göndermek istiyorum.” (10V6) şeklinde açıklamıştır. Katılımcı velilerden biri de: “dini eğitim ve akademi eğitimini birlikte tamamlaması, ahlaklı ve düzeyli bir eğitim almasını düşündük. Milli ve manevi değerlerini bilen bunların farkında olan bir çocuk yetiştirmek istedik.” (18V7) sözleriyle tercih etmelerindeki hassasiyetlerini dile getirmiştir.

3.1 başlığında velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini daha çok akademik ve hafızlık eğitiminin bir arada olması şeklinde tanımladıkları bulgusuna yer verilmişti. Velilerin projeyi tercih etmesindeki en önemli faktör olarak ise özellikle milli ve manevi değerlere uygunluk öne çıkmaktadır. Bununla birlikte katılımcı velilerden 14’ü projeyi tercih etme nedenleri arasında iki eğitimi aynı anda alabilmeleri ve dolayısıyla zaman kaybı yaşamadan akademik eğitimin yanında hafızlık eğitimi de alabilmelerine vurgu yapmıştır. Bu velilerden biri tercih etme nedenini ve kaygılarını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Hem hafızlık yapıyor hem de örgün eğitimi kaçırmamış oluyor yani hafızlık için ayrı bir zaman ayırmamış oluyor. Çünkü diğer sistemlerde öğrenci hafızlığını bitirdikten sonra örgün eğitime geçtiğinde o aradaki farkı telafi etmesi gerekiyordu. Bu sistemde bu yok. Ve şimdiki zamandaki çocukların çok zeki olduğunu düşünüyorum. Bu iki işi birlikte götürmezlerse bu boşluğu başka şeylerle dolduracaktır çocuklar. Onun için tercih ettim ve bunu da çocuğumun yapabileceğini düşündüm.” (16V7)

Benzer şekilde katılımcı velilerden biri de bu husus hakkında: “Klasik sistemden farklı olarak çocuğun diğer eğitimlerden geri kalmadan ve yaşlılarından geri kalmadan iki eğitimi bir arada götürebilmesi.” (22V8) ifadelerini kullanmıştır.

Ebeveynlerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi’ni tercih etme nedenleri arasında akademik başarı da (7) bulunmaktadır. Katılımcı velilerden biri bu husus hakkında: “Hafız olmasından ziyade bu atmosferin içerisinde olmasını istedim. Akademik başarısı yüksek olan çocukların bir arada olması da önemli bir faktördü. İlla da hafız olsun diye bir derdim de yok açıkçası.” (2V5) ifadelerini kullanmıştır. Bir katılımcı veli de manevi değerler ile birlikte akademik başarının da önemi noktasında şu sözleri sarf etmiştir:

“Ahiretini kurtarması. Ama sadece manevi olarak düşünmedim. Bizim Hafız doktorlara da Hafız öğretmenlere de ihtiyacımız var. Ben biraz da şöyle düşünüyorum. Hafız olanlar sadece ilahiyatta olmak zorunda değil ya da hoca

olmak zorunda değil. Ben bir doktora gittiğim zaman mesela hastaysan oruç tutma diyebilecek doktorlara da ihtiyacımız var.” (33VM)

Katılımcı velilerden bazıları (2) projenin gündüzlü eğitim olması nedeniyle tercih ettiklerine vurgu yaparak: “Çocuğumun hafızlık eğitimi almasını istiyor fakat bu yaş çocuğu içim yatılı eğitimi çok uygun görmüyordum. Akademik süreçten kopması ve daha sonra toparlayamaması endişesi de vardı. Eğitimin çift koldan devam etmesi ve yatılı olmaması en önemli faktördü.” (6V6) ifadelerine yer vermiştir.

Bazı katılımcı veliler (2) çocuklarının ezber kapasitelerinin yüksek olduğunu düşünmelerini tercih nedeni olarak ifade ederken bir veli hafızlık yapmanın çocuklarının zihinsel gelişimlerine ve ezber kapasitelerine olumlu yönde etki edeceğini düşündükleri için tercih ettiklerini belirtmiştir. Hafızlığın öğrencinin zihinsel gelişimine katkısı üzerine akademik çalışmalar da bulunmaktadır. Demir (2019) ve Şalgamcı (2019) da çalışmalarında hafızlık yapmanın zihinsel gelişime katkısına değinmektedir. Bir katılımcı veli de tercih etmelerindeki en önemli faktörün projede kız erkek ayrı eğitim yapılması olduğunu aktarmıştır.

Özetle; katılımcı görüşlerine göre projenin tercih edilmesinde en önemli faktörler; dini hassasiyetler ve beklentiler, iki eğitimin aynı anda yürütülmesi ve projenin üst düzey akademik başarı vaat etmesidir. Ayrıca; hafızlığın zihinsel gelişime etkisi ve projede gündüzlü eğitim olması da tercih nedenleri arasındadır.

3.4. Velilerin Projenin İşleyişi Hakkındaki Bilgileri

Hafızlık eğitimi denildiğinde ilk akla gelen klasik hafızlık eğitimi modelidir. Hafızlık geleneği asırlardır devam eden bir gelenek olup ülkemizde son zamanlara kadar da klasik modelde uygulanmaktaydı. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ise; 2014-2015 yılından itibaren hizmet vermektedir. Bunun yanında klasik hafızlık modelinden yöntem ve uygulama bakımından farklılıklar içermektedir. Bu farklılıklardan en önemlisi olan akademik eğitimle aynı anda yürütülmesi ebeveynler açısından bazı soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir. Bu bölümde çocuğunun projede okumasını isteyen ebeveynlerin; projeye dâhil olmadan önce proje hakkında ne kadar bilgiye sahip olukları, çocuklarının proje sınavında başarılı olabilmesi için ön hazırlık yaptırıp yaptırmadıkları ve projeyi kazandıktan sonra sistem ve işleyiş hakkında yeteri kadar bilgilendirilip bilgilendirilmedikleri ile ilgili bulgular aktarılacaktır. Şengül (2022),

çalışmasında projelerde yaşanan bazı problemlerin velilerin periyodik şekilde bilgilendirilmesi ile çözülebileceği sonucuna ulaşmıştır. Çünkü bilinçli ve hazırbulunuşluğu olan ailelerin ve bu ailelerin çocuklarının eğitimde daha verimli bir süreç geçirebileceği düşünülmektedir. Ancak araştırılan okullarda bu bilgilendirmelerin tam yapılmadığı anlaşılmamaktadır.

3.4.1. Velilerin Projeye Dâhil Olmadan Önceki Bilgileri

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi hakkında projeye dâhil olmadan önce ne kadar bilgilerinin olduğunu öğrenmek amacıyla katılımcı velilere “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin eğitim sistemi hakkında okula başlamadan önce yeteri kadar bilgiye sahip miydiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerden bu konu hakkında üç farklı cevap alınmıştır. Durum Tablo 11’de gösterilmektedir.

Velilerin Cevapları	Veliler	Toplam
➤ Evet, bilgimiz vardı	5V6, 11V6, 12V6, 16V7, 18V7, 20V7, 21V7, 27VM, 30VM, 31VM, 32VM, 34VM	12
➤ Kısmen	1V5, 4V6, 7V6, 8V6, 9V6, 13V6, 19V7, 24V8, 25V8, 26VM, 29VM, 33VM	12
➤ Hayır, bilgimiz yoktu	3V5, 6V6, 14V7, 17V7, 18V7, 22V8, 23V8, 28VM	8

Tablo 11: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesine Dâhil Olmadan Önce Süreç ve İşleyiş Hakkındaki Bilgileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcı velilerin bu konu hakkındaki cevaplarına bakıldığında projeye dâhil olmadan önce velilerin yaklaşık üçte birinin (12) Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olduğu görülmektedir. Yeteri kadar bilgiye sahip olduğunu ifade eden velilerden bazıları (7) hâlihazırda projede görevli veya DİB personeli olduğunu ve bu nedenle yeteri kadar bilgiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Demografik bilgilere bakıldığında katılımcı velilerden 10’u DİB personeli iken bu katılımcıların yedisi projede görev yapmaktadır (Bknz. Tablo 1).

Tablo incelendiğinde katılımcı velilerin yaklaşık üçte birinin (12) projeye katılmadan önce proje hakkındaki bilgilerinin kısıtlı olduğu görülmektedir. Yine yaklaşık üçte birinin (8) ise proje hakkında bilgiye sahip olmadıkları gözlemlenmektedir. Bu durum, projenin tanınırlığı ve sistemi hakkında yapılan tanıtım ve bilgilendirmelerin artırılması gerektiğini göstermektedir (Bknz. Yetimova, 2018; Büyüksahin - Osmanoğlu, 2023).

3.4.2. Projeyi Kazandıktan Sonra Sistem ve Süreç Hakkında Bilgilendirme

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmek isteyen öğrenciler, dördüncü sınıfın Mart-Nisan aylarında projenin sınavına girmektedir. Sınavda başarılı olan öğrenciler yaz aylarında 8-9 haftalık hazırlayıcı eğitime katılırlar (Bknz. Bölüm 2.2). Bu eğitim sonrasında komisyon tarafından uygun görülen öğrenciler projeye kesin kayıt hakkı kazanmaktadır. Eğitim başladıktan sonra öğrenciler bilfiil eğitimin içerisinde olmaları dolayısıyla periyodik şekilde bilgilendirilmekte ve eğitimlerini sürdürmektedir. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde aile de eğitimin sacayaklarından biridir ve ailenin her daim aktif olması öğrenciyi doğrudan etkilemektedir. Fakat kendisi hafız olmayan veya hafızlık hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmayan ebeveynlerin bu konuda zorluklar yaşaması muhtemeldir. Bu nedenle öğrenciler kadar ebeveynlerin de süreç ve işleyiş hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmaları önem arz etmektedir.

Bu husus hakkındaki görüşlerini almak amacıyla katılımcı velilere, “Çocuğunuz okula başladıktan sonra eğitim ve eğitim süreçleri hakkında yeteri kadar bilgilendirildiniz mi? Bu konu hakkında önerileriniz var mıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin çoğu (21) okul-kurs tarafından süreç hakkında yeteri kadar bilgilendirildiklerini ifade ederken, bazı veliler (9) bilgilendirmenin yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Velilerin Cevapları	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Yeterli	1V5, 2V5, 5V6, 7V6, 8V, 9V6, 10V6, 11V6, 12V6, 13V6, 15V7, 16V7, 18V7, 20V7, 21V7, 24V8, 25V8, 27VM, 30VM, 32VM, 33VM	21
➤ Yetersiz	3V5, 4V6, 6V6, 17V7, 19V7, 22V8, 23V8, 26VM, 29VM	9

Tablo 12: Katılımcı Velilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesine Dâhil

Olduktan Sonra Okul-Kurs Tarafından Bilgilendirilme Durumları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Okul-kurs tarafından yeteri kadar bilgilendirildiğini ifade eden katılımcı velilerden biri: “Evet yeteri kadar bilgilendirildik. Gerek veli toplantıları ile gerek öğretmenlerin kurduğu Whatsapp grupları ile bir haberleşme ağı oluşturuldu, bu şekilde eğitimin aksamadan ilerlemesi sağlandı. Bu konudaki önerim velinin de eğitimin takipçisi olmasıdır.” (25V8) ifadelerini kullanarak ebeveynlerin bilgilendirmeler doğrultusunda gerekli hassasiyeti göstermesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Benzer görüşteki bir veli ise: “Evet, yeteri kadar bilgilendirildik. Önerim, yeni başlayacak çocuklarımızın ailelerine, bu işin basit bir durum olmadığının ısrarla anlatılmasıdır.” (20V7) ifadelerini kullanmıştır.

Kendisi hafız olmadığı için yeteri kadar bilgilendirilmesine rağmen süreç içerisinde zorlandığını ifade eden bir veli: “Çocuğum okula başladıktan sonra okulun ve hafızlığın süreç içerisinde nasıl ilerleyeceği konusunda bilgilendirildim. Fakat hafızlık süreci konusunda tecrübesiz olduğumuz için sürece hâkim olup anlamamız biraz zaman aldı.” (6V6) sözlerine yer vermiştir.

Katılımcı velilerden bazıları (9) yapılan bilgilendirmelerin yeterli olmadığını dile getirmektedir. Bu velilerden biri bilgi ve tecrübe eksikliğinden dolayı karşılaştığı problemleri ve önerilerini şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Bu konuda biraz eksikliklerin olduğunu düşünüyorum. İşin içerisinde olmayan veliler yeteri kadar bilgilendirilmiyor. Şöyle bir tavsiyem olabilir buna. Hafızlık eğitimini tarif eden küçük kitapçıklar olabilir. Çocuklar sınava girip kazandıktan sonra bu kitapçıklar velilere iletebilir. Bu şekilde de hem veliyi işin içerisinde en baştan dâhil edilmiş olabilir. Yoksa öğreticiler gününbirlik sürekli bu verileri bilgilendirmek durumunda kalıyor. Önceden bir bilgisi olsa ve altyapısı olsa daha verimli ilerler. Örneğin bir veli eğitimin ilk aylarında yeteri kadar bilgiye sahip olmadığı için sistem adapte olamadı ve hafızlık için çok önemli olan ilk aylarda zaman kaybı yaşadı. Bu konuda çalışma yapılmasını tavsiye ediyorum.” (22V8)

Bir başka veli ise Pandemi sürecinde eğitim görmeleri nedeniyle bu noktada yaşadığı zorlukları: “Oğlum bu okula başladığında Pandemi başlamıştı eğitiminin bir kısmı uzaktan eğitimle gerçekleşti ve bilgilendirmeler de uzaktan yapılıyordu o nedenle çok yeterli olmadı.” (17V7) şeklinde ifade etmiştir.

Sonuç olarak, öğrenci başarısı ve nitelikli bir eğitim için ebeveynlerin süreç ve işleyiş hakkında bilgilendirilmesinin önem arz ettiği görülmektedir. Velilerin bilgilendirilmesi için periyodik toplantılar yapılması ve çeşitli tanıtım içerikleri hazırlanması faydalı

olabilir. Benzer şekilde Kuloğlu (2018) da çalışmasında; projede çocuğu eğitim gören ebeveynlerinin bilgilendirilmesinin önemi ve gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

3.4.3. Velilerin Proje Sınavı İçin Ön Hazırlıkları

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesine giriş sınavı olarak, ilgili kurul tarafından hazırlanan “Hafız Yetiştirme ve Akademik Başarıyı Destekleme Projesi Seviye Belirleme Sınavı” yapılmaktadır. Sorular dördüncü sınıf eğitim öğretim programında yer alan konulardan oluşmaktadır. Bu sınav 60 sorudan oluşmaktadır (“hafiziho.meb.gov.tr”). Soru dağılımı ise Tablo 13’te gösterilmektedir.

Sınavda Soru Çıkan Dersler	Soru Sayısı
Türkçe (1-8 temalar)	15
Matematik (1-6 üniteler)	15
Fen Bilgisi (1-6 üniteler)	10
Sosyal Bilgiler (1-6 üniteler)	10
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (1-5 üniteler)	10

Tablo 13: “Hafız Yetiştirme ve Akademik Başarıyı Destekleme Projesi Seviye Belirleme Sınavı” Soru Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur. (Kaynak oluşturulurken ilgili okulların 2024 yılı sınav duyuruları baz alınmıştır.)

Yukarıda zikredilen sınavdan okul kontenjanlarına göre belirlenen sayının iki katı kadar öğrenci hazırlayıcı yaz eğitimine katılma hakkı kazanmaktadır. Bununla birlikte hafızlık yapmaya istidatları ve iki eğitimi aynı anda yürütebilme durumlarını tespit etmek amacıyla öğrenciler ilgili kurumların komisyonları tarafından mülakata tabi tutulmaktadır. Bu iki sınavda da başarılı olan öğrenciler kesin kayıt hakkı kazanmaktadırlar. Ebeveynler ise çocuklarının bu sınavlarda başarılı olabilmeleri için ön hazırlık yaptırabilmektedir.

Bu kapsamda katılımcı velilere “Çocuğunuzun Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini kazanması için önceden bir çalışma yaptırdınız mı? Yaptırdıysanız nasıl bir çalışma yaptırdınız?” sorusu yöneltilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarına ön çalışma yaptıрма durumu Tablo 14’teki gibidir.

Velilerin Cevapları	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Evet	1V5, 2V5, 4V6, 13V6, 14V7, 17V7, 21V7, 24V8, 28VM, 29VM, 30VM	11
➤ Kısmen	9V6, 11V6, 16V7, 22V8, 23V8, 26VM, 27VM	7
➤ Hayır	3V5, 5V6, 6V6, 7V6, 8V6, 10V6, 12V6, 15V7, 18V7, 19V7, 20V7, 25V8, 31VM, 33VM, 34VM	15

Tablo 14: Katılımcı Velilerin Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Sınavlarında Başarılı Olabilmeleri İçin Ön Çalışma Yaptırma Durumları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcı velilerin çoğu (18) çocuğunuzun Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin sınavında ve hazırlayıcı eğitim sürecinde başarılı olabilmesi için ön çalışma yaptırmıştır. Ebeveynler çocuklarına sınava hazırlık olarak; ilkökul akademik derslerinin pekiştirilmesi, müfredatta bulunan surelerin ezberletilmesi, dini bilgiler derslerine ait çalışmalar yapılması ve geçmiş senelere ait çıkmış soruların çözülmesi gibi çalışmalar yaptırmışlardır. Bu velilerden çocuğuna özel ders aldığını ifade edenler de (2) bulunmaktadır. Diğer veliler (15) ise herhangi bir çalışma yaptırmadıklarını ifade etmiştir. Büyükaşahin - Osmanoğlu (2023) çalışmasında; öğrenci ve veli hazırbulunuşluğunun önemine dikkat çekerken, velilerin hafızlık öncesi hazırlıkları noktasında çalışmamızdaki bulgularla kısmen çelişen bulgulara ulaşmıştır.

3.5. Çocuklarının Projede Eğitim Görmesinin Aile Üzerindeki Etkileri

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin; hem aile hem de öğrenci açısından yoğun, zor ve yıpratıcı bir süreç olduğuna, ebeveynlerin de eğitimin her aşamasında aktif olması gereken bir eğitim olduğuna önceki bölümlerde değinilmiştir. Projede eğitim gören öğrenciler; ister hazırlık sürecinde, ister hafızlık sürecinde, ister sonraki süreçlerde olsun, iki eğitimi birlikte alması ve ders-ödev yükü dolayısıyla diğer eğitim

modellerine göre daha fazla efor sarf etmesi gereken ve daha fazla ilgiye ihtiyaç duyan bir durumdadır. Bu da öğrenci ve aileyi hem doğrudan hem de dolaylı yollardan etkileyebilmektedir. Bununla birlikte hafızlık, muhtevası gereği öğrenci ve aileyi manevi açıdan da etkilemektedir. Bu bölümde Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi’nde eğitim gören öğrencilerin ailelerinin bu eğitimden nasıl etkilendikleri; ailelerinin kendilerini nasıl tanımladıkları, ebeveynlerin süreç içerisinde yaşadığı zorluklar, manevi- ekonomik ve akademik açıdan aile üzerindeki etkiler, aile ve diğer aile bireyleri açısından avantaj ve dezavantajları başlıkları altında değerlendirilecektir. Bu bağlamda önce ebeveynlerin kendilerini yani hafız ebeveyni olmayı nasıl tanımladıklarını değerlendirmek yerinde olacaktır.

3.5.1. Hafız Ebeveyni Olmak

Hafızlık; ayet ve hadislerdeki ezberleme noktasındaki teşvik ve taltifler ile unutma noktasındaki tehdit nazarından bakıldığında, hafızlık yapan bireye ve ailesine değerler ve sorumluluklar yüklemektedir. Bununla birlikte hafızlık sürecinde ve sonrasında hafızlık yapan bireyin ve ailesinin hayatında önemli değişikliklere de neden olabilmektedir. Hafız olmanın manevi yönünün yanında bu eğitimin uzun ve meşakkatli olması da önemli etmenlerdendir.

Hafız ebeveyni olmanın aileye kattığı değeri ve ebeveynlerin eğitim sürecindeki hissiyatını tanımlayabilmek açısından katılımcı velilere “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde çocuğu eğitim gören bir ebeveyni nasıl tanımlarsınız?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcı velilerin çoğu (29) olumlu ifadeler kullanırken, bazı veliler (11) ise zorlu, yorucu ve stresli bir süreç olmasından dolayı olumsuz etkilenen bir kimlikten söz etmektedir. Bazı katılımcılar görüşleri içerisinde olumlu ve olumsuz ifadeleri birlikte kullanarak tanımlamışlardır. Katılımcı velilerin tanımlamaları Tablo 15’te özetlenmektedir.

Ebeveynlerin Tanımlamaları		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Olumlu	Fedakâr	3V5, 4V6, 5V6, 6V6, 13V6, 16V7, 17V7, 18V7, 21V7, 22V8, 29VM, 32VM, 33VM	13
	Mutlu	8V6, 15V7, 18V7, 19V7, 21V7, 32VM, 34VM	7
	Sabırlı	1V5, 5V6, 9V6, 10V6, 20V7, 29VM	6
	Gayretli- Özverili	5V6, 16V7, 17V7	3
Olumsuz	Yorgun	1V5, 12V6, 17V7, 18V7, 21V7, 26VM, 31VM, 33VM	8
	Stresli	12V6, 18V7, 26VM	3
Diğer	Kurallı- Disiplinli	3V5, 14V7, 29VM, 32VM	4

Tablo 15: Katılımcı Velilerin “Hafız Ebeveyni” Olmayı Tanımlamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcı velilerin bu soruya verdiği cevaplardan; hafız ebeveyni olmanın kendilerini olumlu ya da olumsuz yönden etkilediği anlaşılmaktadır. Tablo 15 incelendiğinde olumsuz cevap veren velilerin öğrencilerinin büyük oranda hafızlık eğitiminin sonlarında olan ya da hafızlık eğitimini tamamlamış öğrenciler olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum; hafızlık eğitiminin uzun ve meşakkatli bir süreç olması nedeniyle ailenin de bu süreçten olumsuz etkilendiğini göstermektedir.

Hafız ebeveyni olmayı olumlu şekilde tanımlayan katılımcıların tanımlamaları özetle şu şekildedir: “Çok mutluyum. Çok da gururluyum. Çocuğun burada okuyor diye çok onurluyum.” (15V7), “Çok bahtiyar biri diyebilirim.” (19V7), “Bazen sancılı süreçler geçiren ama en sonunda ise anlatılmaz bir gurur ve mutluluk yaşayan kişidir.” (25V8)

Bazı katılımcı veliler, çocukları hafızlık eğitimine başladıktan sonra hayatların önemli değişiklikler olduğunu ifade etmektedir. Hafız ebeveyni olmayı bu değişiklikler penceresinden tanımlayan veliler tanımlamalarında; tahammül seviyesi yüksek olması gereken, sosyal yaşantısından gerekse zamanından ve daha birçok şeyden fedakârlık

yapan, yorgun ve stresli bireyler ifadelerini kullanmaktadır. Katılımcı velilerden biri hafız ebeveyni olmayı: “Sorumluluk sahibi, evdeki bütün işini gücünü bütün sosyal aktivitesini çocuğuna göre ayarlayacak, gerektiği yerde ona psikolojik anlamda destek vermek için planlar düzenleyecek ve en önemlisi aşırı derecede sabırlı olacak bireyler.” (6v6) şeklinde tanımlamaktadır. Bir başka katılımcı veli ise olumsuz yönlerinin yanında sürecin kendisine kattığı özellikler de olduğunu: “Yorgun ve sabırlı. Ben bu dönemde sabrımın, dayanma gücümün daha da arttığını düşünüyorum. Bu süreç bana da bu özelliği katmış oldu.” (10V6) sözleriyle ifade etmektedir.

Kendisi hafız olmasına ve aynı zamanda hafızlık hocalığı yapmasına rağmen süreç içerisinde zorlandığını ifade eden bir veli, zorlukların ancak ebeveynlerin de süreçte aktif olması ve öğreticilerle diyalog halinde kalınması ile aşılabileceğini şu ifadelerle aktarmaktadır: “Hafızım. Hafız hocalığı yapıyorum. Ve hafız ebeveynliğini de tecrübe ettim. Bu üçünden en zoru hafız ebeveyni olmaktır. İki eğitimin bir arada olması çocuğun motivasyon bağlamında çok desteklenmesini gerektiriyor. Yalnızca hoca ve öğrenciye bu yükü bırakmamak gerekiyor. Velinin bu süreçte daha aktif olması çok önemli.” (22V8)

Hafız ebeveyni olmayı tanımlarken olumlu ve olumsuz olarak değerlendirme yapan ve sürecin yoğunluğunun aile ilişkilerini zedeleyebileceğini aktaran bir veli tanımlamasında: “Olumlu ve olumsuz olarak iki yönlü tanımlayabilirim. Olumsuz olarak; sosyal yaşantınız sekteye uğruyor, çocuğunuzla aranızdaki anne-baba ilişkisi bozuluyor, yorucu ve stresli bir süreç, olumlu olarak; evinizde sürekli Kuran-ı Kerim okunması ve bunun manevi güzelliği.” (18V7) ifadelerine yer vermiştir.

Velilerin hafız ebeveyni olmayı tanımlarken kullandıkları ifadelere bakıldığında; sürecin aileye olumlu yansımaları olduğu fakat ebeveynlerin süreç içerisinde çeşitli zorluklarla da karşılaştığı görülmektedir.

3.5.2. Ebeveynlerin Yaşadığı Zorluklar

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde ebeveynler; öğrencinin ev ödevlerine destek olma, süreç içerisinde dinamik kalabilmesi için öğrenciyi motive etme, hayat düzenini öğrenciye odaklama vb. durumlarda eğitimin bir parçası olmak durumundadır. Ailelerin kendi sorumlulukları, çalışma hayatları vb. göz önüne alındığında ebeveynler zaman zaman zorluklar yaşayabilmektedir.

Bu bölümde katılımcı velilere, “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde çocuğu eğitim gören ebeveynlerin yaşadığı zorluklar var mıdır? Varsa nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerden bu soruya muhtelif cevaplar gelmiştir. Cevaplar Tablo 16’da listelenmiştir.

Velilerin Cevapları	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Sosyal hayatın kısıtlanması	4V6, 5V6, 6V6, 7V6, 9V6, 16V7, 20V7, 21V7, 24V8, 25V8, 28VM, 29VM, 30VM, 31VM, 32VM, 34VM	16
➤ Çocuklar için ağır ve stresli	1V5, 12V6, 14V7, 15V7, 18V7, 19V7, 34VM	7
➤ Çocuğu motive etmekte zorlanma	6V6, 13V6, 14V7, 17V7, 21V7	5
➤ Zaman problemi	4V6, 7V6, 9V6, 12V6, 14V7	5
➤ Süreci bilmeyen aileler için zor	2V5, 20V7, 27V6, 31VM	4
➤ Sisteme uyum sağlamakta zorlanma	3V5, 32VM	2
➤ Zorluk yok	8V6	1

Tablo 16: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesi Nedeniyle Ebeveynlerin Yaşadığı Zorluklar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 16 incelendiğinde ebeveynlerin yaşadığı zorluklar açısından en fazla dile getirilen durum sosyal hayatlarının kısıtlanmasıdır. Sosyal hayatını ve çalışma düzenini hafızlık eğitimi alan çocuğuna göre düzenlemek durumunda kalan katılımcı velilerden biri bu konuda yaşadığı zorlukları şu sözlerle aktarmaktadır:

“Elbette yaşadığımız zorluklar var. Daha önceki hayatımızdan tamamen sıyrılarak programlarımızı çocuğumuzun evden gidiş ve eve dönüş saatine göre ayarlamamız gerekiyor. Misafir programımızı da yine bu saatler belirliyor. Bu sebeple tarafımıza

(yapılan işin ehemmiyetini bilmeyen tanıdıklardan) olumsuz geri dönüşler olabiliyor. Kırılmalar, eleştiriler, vs.” (20V7)

Ailenin sosyal yaşantısına olumsuz yansımaları olduğunu ifade eden katılımcı velilerden bazıları (9) bu duruma yönelik değerlendirmelerinde; kendi izin ve tatil planlarını, cemiyyet ve organizasyonlarını öğrencinin yıllık planına göre ayarlamak zorunda kaldıklarını hatta haftalık gezi, piknik vb. aktivitelerini bile öğrencinin etkilenmeyeceği şekilde programladıklarını dile getirmektedir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “Sosyal yaşantımızı çok fazla kısıtlamak zorunda kaldık. Hafta içi misafir kabul etmiyoruz ve misafirliğe gitmiyoruz. Pazar günü ödev günü olarak belirledik. Tüm sosyal yaşantımızı Cumartesi günü öğleden sonrasına sığdırmaya çalışıyoruz.” (5v1) ifadelerine yer vermiştir. Bir başka veli benzer şekilde şu ifadeleri kullanmıştır: “Hafızlık yaparken sosyal aktivitelerimizi, misafir alma ve misafirliğe gitme gibi durumları mümkün olduğunca azalttık. Aktivitelerimizi hafta sonları yapmaya çalıştık. Yani yoğun bir süreç olduğu için tabii ki etkiliyor.” (mv5)

Katılımcı velilerden biri öğrencinin derslerinin aksamaması için ailenin sosyal yaşantısından feragat etmesi gerektiğini: “Sosyal yaşamı çok etkiliyor. Onların dersleri aksarsa evdeki düzen de karışıyor, akşamları ders tekrarları aileye kalıyor çünkü.” (32VM) şeklinde ifade ederken, bir başka katılımcı veli benzer şekilde:

“Hafızlık hem aileyi hem çocuğu zorlayan bir süreç. Ama eskilerin dediği gibi **inci sancı mahsulüdür**. Sancı çekmeden bir güzelliğe sahip olmak mümkün değil. Dolayısıyla aile de sosyal yaşantısını düzenlemek zorunda. Hatta misafirliğe gidiş misafir alış da aynı şekilde çocuğun hafızlık eğitimini odaklı şekilde yapılmak zorunda. Yoksa hem süreç uzar. Hem akademiden geri kalır.” (34VM) (Vurgulama araştırmacı tarafından eklenmiştir.)

Çocukların yoğun, ağır ve stresli bir süreçte olmaları aileleri de olumsuz etkileyebilmektedir. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde diğer okullara göre ders saatinin fazla olması okulun erken saatte başlayıp geç saatte bitmesine sebep olmaktadır. Be nedenle çocuğun çok ders görmesi, erken kalkması ve iki farklı eğitimin ödev sorumlulukları öğrenciyi de ebeveynleri de olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle mesai saatleri dolayısıyla öğrencinin okula gidiş geliş saatlerine uyum sağlayamayan ve öğrencinin ev ödevlerine destek olmasına imkân bulamayan veliler zorluklar yaşayabilmektedir. Veliler bu durumun öğrencilerin başarısını da etkilediğini dile getirmektedir. Bu husus hakkında katılımcı velilerden biri şu ifadelere yer vermiştir:

“Bu yola çıkarken sürecin öğrenci kadar ebeveynlerin de sürecin bir parçası olacağını biliyorduk. Zaman konusunda çok zorlandık. Hafta sonlarında cumartesi öğlene kadar dersin olması, sade pazar günlerinin tatil olması bizi çok zorladı. Bu süreçte hep hafızlık programına göre hareket etmeye çalıştık. Çoğu kez oğlumuz pes etti. Yeter artık dedi. Beni başka okula gönderin dedi. Çocuk sürekli çalışmaktan bıktı. Onu süreçten koparmamak için çok uğraştık. Bazen sert baba rolüne büründüm. Bazen yumuşak. Sonunda başardık. Çok şükür.” (14V7)

Katılımcı velilerden bazıları (5) çocuklarının destek ve motivasyona ihtiyaç duyduklarını ve bu konuda zorlandıklarını ifade etmektedir. Eğitimcilerin okulda iken öğrencilerin motivasyonun yükselmesi için çaba sarf ettiklerini ancak ebeveynlerin de bu konuda gerekli hassasiyeti göstermeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu konu hakkında üzerine düşen sorumlulukları katılımcı velilerden biri şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Her gün hafızlık derslerinin hazırlanmasında, çocuğun moralini yüksek tutmak, onun derslerini dinlemek, onun yanında olduğunu hissettirmek ve başaramadığında destek olmak, diğer çocuklar tv, tablet ve dışarıda oyun oynarken onun yaptığı bu hafızlığın maddi ve manevi önemini anlatarak derslerine odaklanmasını ve motive olmasını sağlamak başlıca yaşadığımız zorluklardandır.” (13V6)

Ebeveynlerin yaşadığı bir başka zorluk da zaman problemidir. Anne babanın mesai durumları; ailenin öğrenciye vakit ayırması ve ödevlerine destek olmasına engel teşkil edebilmektedir. Hafızlık ödevleri akademik derslere nazaran daha fazla bire bir ilgi gerektiren ödevler olduğu için öğrenci de bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir. Katılımcı velilerden biri bu durumu: “En büyük zorluk vakit problemi olmasıdır. Anne ve Babası çalışan öğrenciler için bence çok zor bir durum. Hele de günümüzde hem çocuğu teknolojik cihazlardan korumak hem de kendi vaktinizden çocuğa ayırmak en büyük zorluk bence.” (7V6) sözleriyle açıklamaktadır. Katılımcı velilerden bir tanesi (21V7) zaman problemini minimize edebilmek için okula yakın bir eve taşındıklarını belirtmiştir.

Özellikle kendisi hafız olmayan veya hafızlık eğitimi hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmayan ebeveynler de bazı zorluklar yaşayabilmektedir. Yukarıda değindiğimiz gibi aile desteği öğrenci başarısına doğrudan etki etmektedir. Bu konuda yaşanan zorluklar hakkında kendisi de öğretici olan bir katılımcı veli: “Ben 8-9 yıldır burada görev yapmama rağmen ve bu işi biliyor olmama rağmen evde düzenli bir şekilde

çocuğumu takip etmekte ve sistemi adapte olmakta zorlanıyorum. Benim kadar Vakıf olmayan aileler için mutlaka çok zordur. Çünkü bu sistemde velilerden çok şey bekleniyor.” (2V5) sözleriyle yeteri kadar bilgi ve tecrübeye sahip olmayan ebeveynlerin eğitim sürecinde zorlanacaklarına işaret etmektedir. Yine katılımcı velilerden biri sistem hakkında yeteri kadar bilgi ve tecrübeye sahip olmaması nedeniyle çocuğuna karşı yaptığı hataları ve pişmanlıklarını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bu anlamda yaptığım çok hatalar oldu. Çünkü proje açısından deneyimimiz yoktu. Davranış ve yaklaşım yönünden eksik kaldığımız taraflar oldu. Keşke öyle yapmasaydım dediğim zamanları hatırlıyorum. Ama öyle yapmasaydım da çocuğum Hafız olmayacaktı belki de onu da biliyorum. Bazı çocukların karakterleri dolayısıyla baskıyla bazı şeyleri yapabiliyorlar. Tabii onu da dozunda bırakmak lazım. O zamanlar benden şikâyetçi olan kızım şu anda iyi ki o zaman bana kızmışsın beni sınırlamışsın bana bunları yapmışsın diye söylüyor. Bu dönütleri almak beni rahatlatıyor.” (27VM).

Görüşlerden anlaşıldığı üzere çocuğu Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim gören ebeveynler, düzenlerini öğrenciye göre ayarlamak ve kendilerini sisteme entegre etmek durumundadır. Çünkü projede hafızlık eğitiminin bir bölümü (günlük ders tekrarları) evde aile eşliğinde gerçekleşmektedir. Bu durum aileyi sistemin tamamlayıcı bir parçası haline getirmektedir. Katılımcı velilerden biri: “düzene uyum, okula uyum süreci ve çocuğun hassasiyetine göre farklı durumları idare etme psikolojisi” (3V5) noktasında zorluklar yaşadıklarını ifade etmektedir. Bunun dışında bir katılımcı veli herhangi bir zorluk yaşamadığını dile getirmiştir.

3.5.3. Manevi Açıdan Aileye Etkileri

Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesinin yanında okunmasının dahi ibadet olduğu birçok hadis-i şerifte vurgulanmaktadır. Çocuğu Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim gören ebeveynlerin akşam ödevlerine destek olmaları evlerinde neredeyse her gün Kur'an-ı Kerim okunmasına vesile olmaktadır. Bu durum çocuğun yanında aile bireylerinin de normalden daha fazla Kur'an-ı Kerim ile hemhal olmasını beraberinde getirmektedir. Kendisine çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin manevi açıdan aileyi nasıl etkilediği sorulan katılımcı velilerin tamamına yakını (29) olumlu cevaplar vermiştir. Bu soruya iki veli manevi açıdan etkisi

olmadığını, üç veli ise manevi açıdan olumsuz etkilerinin olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı velilerin bu konu hakkındaki görüşleri Tablo 17’deki gibidir.

Velilerin Cevapları	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Olumlu	1V5, 3V5, 4V6, 5V6, 6V6, 7V6, 8V6, 9V6, 10V6, 11V6, 12V6, 13V6, 14V7, 15V7, 16V7, 17V7, 18V7, 19V7, 20V7, 21V7, 22V8, 25V8, 26VM, 27VM, 28VM, 30VM, 31VM, 33VM, 34VM	29
➤ Olumsuz	24V8, 29VM, 32VM	3
➤ Etkisi olmadı	2V5, 23V8	2

Tablo 17: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Manevi Açıdan Aile Üzerindeki Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu soruya olumlu yanıt veren katılımcı velilerin görüşleri özetle; evlerinde her gün Kur’an okunmasının aileye manevi bir atmosfer kazandırması, çocuklarının ulvi bir işle meşgul olmasının aile bireylerine huzur ve mutluluk vermesi şeklindedir. Olumsuz yanıt veren katılımcı veliler ise genel olarak süreç içerisinde yorulan veya başarısız olan öğrencilerin karşılaştıkları durumlar karşısında takındıkları tavırlar nedeniyle olumsuz etkiler gözlemlemişlerdir.

Evlerinde her gün Kur’an-ı Kerim okunmasından dolayı aileye manevi açıdan olumlu etkileri olduğunu ifade eden katılımcı velilerden biri bu durumun aileye yansımaları: “Evin içinde sürekli Kur’an sesi olması bizi ve kardeşini çok olumlu etkiliyor. Hocalarının ezber dışında ayetlerle-surelerle ilgili anlatımları ve çocuğun evde bunları aktarımı ile evde çok kaliteli sohbetler olabiliyor.” (6V6) şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı velilerden biri de şu benzer ifadeleri aktarmıştır:

“Daha ne olsun her gün Seher vaktinde kalkıyorsunuz Kur’an-ı Kerim ile meşgul ediyorsunuz çocuğunuzu ve kendinizi. Bunu çocuk bir ders olarak görüyor belki hocasının verdiği bir ödev olarak görüyor ama aslında sadece öyle değil. Yani her gün Kur’an-ı Kerim’le haşır neşir olması onun etine kanına her şeye karışıp

dünya hayatında artık Kur'an-ı Kerim'in onu koruyacağına inanıyoruz. Yani bunun manevi boyutu anlatılmayacak kadar yüksek.” (27VM)

Çocuklarının hafızlık yapması ve diğer dini ilimleri öğrenmesi dolayısıyla kendi tutum ve davranışlarında da değişiklikler olduğunu ifade eden veliler bulunmaktadır. Katılımcı velilerden biri bu konu hakkında: “Kur'an-ı Kerim'e karşı sevgim daha da arttı. Düzenli bir şekilde evimizde Kur'an-ı Kerim okuma alışkanlığımız oldu.” (8V6) ifadelerini kullanmıştır. Bir başka veli ise: “Tabii ki bu konuda bize çok katkı sağladı. Mesela babası kızımızın çok zora gelemeyeceğini düşünüyordu. Çocuk başarınca fikirleri değişti. Ayrıca aile yaşantımıza da çok etki yaptı. Önceden daha rahat yaşıyorduk sonrasında daha muhafazakâr bir aile olduk.” (11V6) ifadeleriyle ebeveyn üzerindeki değişime dikkat çekmiştir. Katılımcı velilerden biri de manevi açıdan aile üzerindeki etkiler noktasında şu ifadelere yer vermiştir: “Çocuğun küçük kardeşi bile sayfa başlarını bilir hale gelmişti. Başka bir örnek mesela kardeşleri Kur'an okunduğunda sessiz olunması gerektiğini biliyor.” (22V8)

Süreç içerisinde manevi açıdan aileye ve çocuğa olumsuz yansımalarının da olduğunu ekleyen veliler (3) bulunmaktadır. Bu duruma örnek olarak katılımcı velilerden biri: “Hafız çocuğumda manevi açıdan sıkıntılar oldu. Sabır et, dua et, az kaldı, bitecek inşallah diye diye devam ettik.” (24V8) ifadelerini kullanmıştır. Başka bir veli de çocuğun derslerine odaklı gelişen durumları şu sözlerle dile getirmektedir: “Çocuğun dersleri iyiye müthiş bir huzur, dersleri veremediğinde çocuğun tepkisine bağlı gelişen durumlar yaşayabiliyoruz.” (32VM) Bunun dışında iki veli de manevi açıdan herhangi bir değişiklik gözlemlemediğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak çocuklarının projede okumasının ve hafızlık yapmasının manevi açıdan aile üzerinde etkileri noktasında büyük oranda olumlu görüşler bulunmaktadır. Görüşlerden, diğer zamanlara göre daha fazla Kur'an'la hemhal olmanın aile atmosferine yansması ve ayrıca ebeveynlerin tutum ve davranışlarındaki pozitif değişiklikler öne çıkan görüşlerdendir. Olumsuz etkilerinin ise daha çok öğrencilerin eğitim sürecindeki yoğunluk ve stresten kaynaklı oluşu görülmektedir.

3.5.4. Ekonomik Açıdan Aileye Etkileri

Bu bölümde ebeveynlerden; çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin aile üzerindeki etkisini ekonomik açıdan değerlendirmeleri

istenmiştir. Katılımcı velilerin çoğu (20) ekonomik açıdan etkilenmediklerini ifade ederken, bazıları (8) servis ücretleri, sosyal aktiviteler için talep edilen ücretler ve sair harcamalar noktasında zorlandıklarını ifade etmiştir. Bazı veliler (3) açıklamalarında çocuklarının hafızlık yapmalarının kazançlarında bereket sağladığına inanmaktadır. Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin ekonomik açıdan aileye etkileri Tablo 18’de gösterilmektedir.

Velilerin Cevapları	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Ekonomik olarak etkisi yok	1V5, 2V5, 3V5, 4V6, 5V6, 6V6, 9V6, 10V6, 11V6, 13V6, 14V7, 16V7, 18V7, 20V7, 22V8, 25V8, 27VM, 29VM, 31VM, 34VM	20
➤ Servis ücretleri ve diğer ücretlerde zorlanma	13V7, 19V7, 21V7, 22V8, 23V8, 25V8, 30VM, 32VM	8
➤ Kazancın bereketlenmesi	14V7, 24V8, 28VM,	3

Tablo 18: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Ekonomik Açıdan Aileye Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ekonomik olarak olumsuz etkilendiklerini ifade eden katılımcı velilerden biri: “Bizim için etkisi olmadı. Ama diğer öğrenciler için söyleyebilirim. Özellikle ilçelerden gelen velileri servis paraları ekonomik olarak görebiliyor.” (30VM) ifadesiyle servis ücretlerinin bazı aileler açısından sorun teşkil ettiğini aktarmaktadır. Katılımcı velilerden biri ise bu konuda zorlandıklarını ve çocuğunun hafızlık eğitimi için yaptığı fedakârlıkları şu sözlerle dile getirmiştir: “Servis ücretleri noktasında problem oluyor. Babası bu konuda zorlandığı için çocuğu okula göndermek istememişti. Ben ondan gizli bir şekilde birkaç ay yumurta satarak ve benzeri servis ücretlerini ödedim. Köy okulu ile arasındaki başarı farkını gördükten sonra babası da ikna oldu.” (15V7). Başka bir veli de servis ücretleri noktasında yaşadığı sorunu evini okula yakın bir yere taşıyarak çözdüğünü şu sözlerle aktarmıştır: “Servis ücreti evimiz uzak olduğu için fazlaydı. Sonunda evi taşındık o da çok önemli bir maliyet oluşturdu. Fakat olsun hafızıma değer.” (21V7)

Görüşler incelendiğinde; ailelerin çocuklarının projede okumasından dolayı ekonomik açıdan etkilenmedikleri, olumsuz etkilenenlerin ise genellikle servis ücretleri ve diğer eğitim harcamaları nedeniyle etkilendikleri anlaşılmaktadır.

3.5.5. Akademik Açıdan Etkileri

Ebeveynlerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini tercih etmelerindeki faktörler bölümünde katılımcı velilerin bazılarının (14) akademik eğitim ile hafızlık eğitiminin bir arada olmasını projeyi tercih etme nedenleri arasında dile getirdiği zikredilmiştir. Ayrıca Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin tanımlanması bölümünde katılımcı velilerin cevapları arasında akademik eğitimin aksamamasına vurgu yapan velilerin (16) sayısı dikkat çekmektedir. Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere ebeveynler, çocuklarının hafızlık eğitimi ile birlikte akademik eğitimlerini de önemsemektedir. Ancak iki eğitimin aynı anda yürütülmesi akademik açıdan öğrencileri etkileyebilmekte ve bu noktada ailelerde bazı kaygılar oluşabilmektedir. Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin akademik açıdan etkileri Tablo 19'daki gibidir.

Velilerin Cevapları	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Akademik eğitimin ikinci planda kalması	1V5, 2V5, 4V6, 7V6, 10V6, 11V6, 18V7, 21V7, 24V8, 25V8	10
➤ Akademik eğitim konusunda zayıflama	3V5, 23V8, 29VM, 32VM	4
➤ Akademik eğitime zaman kalmaması	5V6, 12V6, 20V7	3
➤ Akademik eğitimin telafi edilebileceği	4V6, 6V6, 3V6, 14V7, 16V7, 17V7, 24V8, 34VM	8
➤ Öğrencinin iki alanda da başarılı	9V6, 17V7, 19V7, 30VM, 34VM,	5
➤ Akademik eğitime etkisi yok	28VM, 31VM, 33VM	3

Tablo 19: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin

Akademik Açıdan Aileye Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo incelendiğinde bu eğitimin akademik açıdan etkisi noktasında muhtelif cevapların olduğu görülmektedir. Projenin sistemi ve işleyişi açısından bakıldığında iki eğitimin de eşit derecede önemsendiği bilirse de hafızlık eğitiminin doğası gereği ve ailelerin öncelikleri nedeniyle akademik eğitimin kısmen ikinci planda bırakıldığı anlaşılmaktadır (Bknz. Bölüm 3.8.1.).

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde hafızlık eğitiminin en yoğun olduğu altıncı sınıfta akademik eğitime ara verilmektedir. Tablo 19 incelendiğinde akademik eğitimin ikinci plana atıldığı ya da olumsuz etkilendiğine yönelik görüşler büyük oranda hafızlıkta yoğunluğun en üst seviyede olduğu altıncı sınıf öğrencilerin velilerine aittir. Bu durum, akademik eğitimin ikinci planda kalmasının nedenini açıklamaktadır. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri şu ifadeleri kullanmaktadır: “6. sınıfta akademik eğitim şu anda yok. Hafızlık eğitimi şu anda yoğunlaşmış durumda. Sona geldiler artık bitirmek üzereler. Bu seneden sonra akademik açıdan yoğunluk başlayacak bizim için. O süreçte göreceğiz artık.” (11V6). Benzer şekilde bir katılımcı veli: “Yaşıtlarının Türkçeyi matematiği yüz yüze gördüğü bir dönemde o Kur'an ile meşgul oluyor, tabii bunun telafisi için ilerleyen yıllarda sıkı çalışmayı beraberinde getirmektedir.” (25V8) ifadelerine yer vermiştir.

Proje okulunda okumanın ve hafızlık yapmanın akademik açıdan etkileri konusunda velilerin bazıları (8) hafızlık yapmanın çocukların zihinsel gelişimine katkı sağladığı ve bu nedenle akademik eğitimdeki eksiklikleri telafi etme noktasında zorlanmayacaklarını düşünmektedir. Göksun (2022), çalışmasının bir bölümünde hafızlık başarısı ile akademik başarı ilişkisini değerlendirmiştir. Benzer şekilde Mete (2022), çalışmasında öğrencilerin hafızlık başarısı ile akademik başarısının doğru orantılı olduğunu tespit etmiştir. Bu husus hakkında katılımcı velilerden biri: “Şu an için geride görünseler bile zihinleri yaşıtlarının 3 seferde anlayacağı bir şeyi tek seferde anlayacak kadar açılıyor. Ayrıca çalışma disiplini kazanımı da üst düzeyde.” (6V6) ifadelerini kullanmıştır. Bir diğer katılımcı veli ise: “Akademik eğitim açısından hafızlık yapan öğrencinin kavrama algılama ve dikkat yeteneği de geliyor bütün bunlar akademik eğitime de olumlu olarak yansıyor.” (17V7) sözleriyle hafızlık yapan öğrencilerdeki zihinsel gelişime dikkat çekmektedir.

Katılımcı velilerden biri, hafızlık yapmanın öğrenciye istikrar ve düzen gibi özellikler kattığını ve bunun yanında akademik derslerin birçoğunda da ezbere dayalı öğrenimler olduğu için avantaj sağladığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Çocuklar hafızlık eğitiminde bir şeyi düzenli yapabilme kapasitesini artırıyor. Çocuk hangi işi yaparsa yapsın bıkmadan bir işi düzenli bir şekilde yapıyor. İkinci artısı ise ezber yaptığı için beyinde yaptığı değişikliklerle ilgili bir sürü bilimsel çalışmalarda var. Bu nedenle çocuğunuz Zihni gelişiyor. Normal derslerin birçoğunda da ezber gerekiyor zaten. Çocuk için hafızlık eğitiminden sonra o ezberleri yapmak çocuk oynacağı geliyor ona. O eşiği aşmış oluyor. Akademik eğitim açısından çok büyük katkısının olduğunu düşünüyorum.” (34VM)

Özetle; hafızlık yapan öğrencilerin yoğunluk nedeniyle akademik eğitimi ikinci plana atmaları ve akademik derslerinin zayıflaması noktasında görüşlerin yanında hafızlığın öğrenciye kattığı çalışma disiplini ve zihinsel gelişim ile akademik derslerin telafi edilebileceği görüşler de bulunmaktadır. Bununla birlikte akademik açıdan çocukları üzerinde herhangi bir değişiklik gözlemlenmediğini ifade eden veliler de mevcuttur.

3.5.6. Ebeveynler Açısından Avantaj ve Dezavantajları

Bu bölümde çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde okumasının ebeveynler açısından avantaj ve dezavantajlarını tespit etmek amacıyla katılımcı velilere: “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin size göre avantaj ve dezavantajları nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin bu konu hakkındaki görüşleri Tablo 20’de gösterilmektedir.

Ebeveynlerin Görüşleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Avantajlar	İki kanatlı eğitim	1V5, 5V6, 7V6, 11V6, 13V6, 14V7, 21V7, 22V8, 31VM	9
	Manevi atmosfer	3V5, 4V6, 9V6, 19V7, 25V8, 26VM, 28VM, 29VM	8
	Ahlaklı bireyler yetiştirmek	8V6, 26VM	2
	Klasik hafızlık eğitimine alternatif	30VM	1
Dezavantajlar	Ekstra yük ve fedakârlık	2V5, 11V6, 14V7, 16V7, 19V7, 21V7, 24V8, 25V8, 26VM, 29VM, 32VM	11
	Ödev sorumluluğu	1V5, 6V6, 13V6, 14V7, 16V7, 26VM, 29VM, 33VM	8
	Yıpratıcı süreç	5V6, 18V7, 19V7, 20V7, 24V8, 32VM, 34VM	7
	Düzen değişikliği	2V5, 6V6, 17V7, 22V8	4
	Akademik kaygılar	10V6, 16V7, 33VM	3
Diğer	Avantajı yok	23V8	1

Tablo 20: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Ebeveynler Açısından Avantaj ve Dezavantajları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcı velilerin cevaplarına göre çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde okumasının ebeveynler açısından avantajları da dezavantajları da bulunmaktadır. Avantajlar arasında iki eğitimin bir arada devam etmesi nedeniyle ebeveynlerin akademik eğitim ile hafızlık eğitimi arasında tercih yapmak zorunda kalmamaları ve manevi açıdan aile bireylerine ve hanelerine olumlu yansımaları öne çıkmaktadır. Dezavantajları arasında ise; kendi hayatlarının standartlarına ekstra yük ve sorumluluk katması, ev ödevlerinin takibi ve desteklenmesinin yorucu - yıpratıcı olması ve olağan düzenlerini değiştirmek zorunda kalmaları daha çok zikredilen cevaplar arasındadır.

Ebeveynler açısından avantajları konusunda katılımcı velilerin görüşleri özetle şu şekildedir: “Evimizde her zaman kuranı kerim okunmakta. Her zaman Allah kelamı konuşulmakta, normal zamana göre” (3V5), “Ebeveyn açısından pek çok avantajı var. Çocuğun hafızlık yaparken örgün eğitimden de geri kalmaması, her ikisinde de başarılı olması, LGS’de iyi bir liseye yerleşmesi ebeveyn açısından büyük bir avantajdır.” (5V6), “Bizi zorlamadan hafızlığını bitirecek olması ve Kur’an’ın hem gençlik hayatında hem de meslek hayatında ahlakına etki edecek olması bizim ve kendisi için avantajdır.” (8V6), “Avantajı çocuğum Hafız olacak. Yani bundan daha güzel bir şey yok. Hem ahireti hem bu dünyadaki tüm kötülüklerin farkında olarak yetişecek. Dezavantajı kesinlikle yok.” (9V6)

Ebeveynler açısından dezavantajları konusunda katılımcı velilerin görüşleri de özetle şu şekildedir: “Hafızlık süreçleri uzun olursa yani hedeflenen sürede bitirilemezse akademik açıdan olumsuz etkilenebileceklerini dezavantaj olarak söyleyebiliriz.” (10V6), “Dezavantajı biz de çocukla çok efor sarf ediyoruz. Sanki milli atlet yetiştiriyoruz. Her anımız programlı oluyor.” (14V7), “Ebeveynler açısından dezavantajını söyleyeyim. Çocuğu devamlı motive etme halinde oluyorsunuz. Çocuk iki işi bir arada götürdüğü için yoruluyor. Devamlı çocuğu motive etme halinde oluyorsunuz. Bu biraz tabii ki yorucu oluyor. İki taraflı ödevleri ve sorumlulukları da olduğu için devamlı onun zamanını yönetebilmesi için sürekli uyarma halinde oluyorsunuz.” (16V7), “Dezavantaj: daha önceden hafızlık eğitimi ya da hafızlık bilgisi olmayan ebeveynler bu süreçte fazlasıyla yıpranabilirler.” (20V7)

Ebeveynlerin dezavantajlarından biri de öğrenciye ev ödevleri konusunda destek olurken anne-baba rolü ile hoca rolü arasında yaşadıkları ikilemlerdir. Ebeveynlerin mesleklerinin çocukların eğitim durumlarını etkileyebileceği gibi evde destek olma noktasında hangi rolü üstlenecekleri de çocuğun duygu durumunu ve başarı düzeyini etkileyebilmektedir (Aslanargun vd. 2016). Ev ödevleri noktasında zaman zaman velilerin çocukları fazla disipline ederek anne-baba olmaktan çıkıp hoca rolüne bürünmeleri hem kendilerinin yıpranmasına sebep olabilmekte hem de çocuk üzerinde olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “Çocukla olan ilişkiler zedeleniyor, sosyal yaşantınız bitiyor gibi.” (18V7) ifadelerini kullanırken, diğer bir veli ise: “Veli olarak evde ders dinletilmesi çok yıpratıcı, çocuğun yorulması sinirlenmesi bizi üzüyor” (32VM) sözleriyle endişelerini dile getirmişlerdir.

Kendisi öğretici ve aynı zamanda yönetici olan katılımcı velilerden biri projenin resmi altyapısının tamamlanmaması ve oturmuş bir sistemin henüz oluşmamasını dezavantajlar arasında nitelendirmektedir. Bu konu hakkında: “Sistemin altyapısı çok güçlü oluşturulmadığı için öğrencilerin ve öğretmenlerin yaşadığı zorluklar söz konusu olabiliyor. Burada sistem olarak, resmiyet olarak daha sistemli olursa daha güzel şeyler ortaya çıkabilir.” (27VM) ifadelerini kullanmıştır.

Özetle; çocuklarının projede okumasının; iki eğitimin bir arada olması ve hafızlığın aileye manevi katkıları gibi avantajları bulunmaktadır. Bunun yanında sürecin zorluğu, ödev sorumluluğu, düzen değişikliği ve bazı mahrumiyetler de dezavantajlar arasında zikredilmektedir. Yukarıda ebeveynler açısından avantaj ve dezavantajları aktarılmıştır. Fakat projede okuyan öğrencinin -ebeveynleri kadar olmasa da- diğer aile bireyleri (kardeşler, akrabalar vb.) açısından da avantaj ve dezavantajlar bulunmaktadır.

3.5.7. Diğer Aile Bireyleri Açısından Avantaj ve Dezavantajları

Öğrencilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde okumasının ebeveynler üzerinde olduğu gibi diğer aile bireyleri üzerinde de avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu konu hakkında ebeveynlerin görüşleri Tablo 21’de özetlenmiştir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Fedakârlık gerektirmesi	1V5, 3V5, 5V6, 7V6, 9V6, 13V6, 14V7, 16V7, 20V7, 26VM	10
➤ Aile bireyelerine olumsuz yansımaları	2V5, 5V6, 16V7, 18V7, 19V7, 24V8	6
➤ İlgi odağının hafızlık yapan öğrencide toplanması	1V5, 13V6, 16V7, 25V8	4
➤ Motivasyon görevi ve ödevlerine destek olma	3V5, 14V7	2
➤ Örneklik teşkil etme	22V8, 20V7	2

Tablo 21: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin

Diğer Aile Bireyleri Açısından Avantaj ve Dezavantajları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 21'e bakıldığında; ebeveynler gibi diğer aile bireylerinin de (kardeş, yakın akraba vb.) öğrencinin motivasyonunun yükseltilmesi, ev ödevlerinin desteklenmesi gibi hususlarda etkileşimlerinin olduğu görülmektedir. Bu nedenle diğer aile bireyleri için de avantaj ve dezavantajlar bulunmaktadır. Özellikle ilgi odağının hafızlık yapan öğrencide toplanmasının diğer kardeşlerin olumsuz etkilenmesine sebep olduğu dikkat çeken görüşler arasındadır.

Diğer aile bireylerinin avantaj ve dezavantajları hususunda katılımcı velilerden biri: Avantaj: Kur'an'ın sürekli işitilmesiyle evdeki kişiler de Kur'an okuyuşlarını önemli düzeyde düzeltebiliyor. Dezavantaj: Herkes düzenini bir hayli değiştirmek zorunda kalıyor.” (20V7) sözleriyle avantaj ve dezavantajlarını aktarmıştır. Diğer bir katılımcı veli hafızlık yapan çocuğun kardeşinin yaşadığı dezavantajı: “Kardeşiyle daha az vakit geçirmek durumunda kalıyor. Evde bu durumda çatışmalar yaşanıyor. Ablamın dersi bir türlü bitmedi biz neden dışarıya çıkamıyoruz gibi seyreden durumlar oluyor kardeşinde. Biz de tabii ki ebeveynler olarak sosyal hayatımızı hafızlık yapan çocuğumuza göre ayarladığımız için sıkıntılar oluşabiliyor.” (16V7) sözleriyle dile getirmiştir.

Anne-babanın hafızlık ödevlerine destek vermek için zamanlarını hafızlık yapan öğrenciye ayırmaları dolayısıyla diğer aile bireyleri açısından oluşan dezavantajı katılımcı velilerden biri şu ifadelerle aktarmıştır: “Ebeveynin bütün planlarını hafızlık yapan çocuğa göre yapmaları, zamanın çoğunu ona ayırmaları diğer aile fertlerini etkilemektedir.” (5V6) Anne-baba ile birlikte ihtiyaç durumunda diğer aile bireylerinin de hafızlık yapan öğrenciye ev ödevleri konusunda destek oldukları velilerin görüşleri arasında geçmektedir. Örneğin bir katılımcı veli bu hususta: “Abisi ve ablası da oğluma ellerinden gelen yardımı yaptılar. Derslerini dinlediler.” (14V7) ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca katılımcı velilerden ikisi hafızlık yapan çocuklarının diğer kardeşlerine örneklik teşkil ettiğini ifade etmişlerdir.

Ebeveynlerin görüşlerine göre kendileri kadar diğer aile bireyleri de bu durumdan etkilenmektedir. Diğer aile bireylerinin avantajları arasında; Kur'an'la daha fazla hemhal olma, hafızlık eğitimi konusunda bilgi sahibi olma, mutluluk ve gurur gibi ifadeler yer alırken, dezavantajlar arasında; fedakârlık, ebeveynlerin ilgi odağı noktasındaki ikilemlerinden doğan problemler, olağan düzenlerinin değişmesi ve sosyal kısıtlanma gibi durumlar öne çıkmaktadır.

Ebeveynlerin görüşlerine göre kendileri kadar diğer aile bireyleri de bu durumdan etkilenmektedir. Diğer aile bireylerinin avantajları arasında; Kur'an'la daha fazla hemhal olma, hafızlık eğitimi konusunda bilgi sahibi olma, mutluluk ve gurur gibi ifadeler yer alırken, dezavantajlar arasında; fedakârlık, ebeveynlerin ilgi odağı noktasındaki ikilemelerinden doğan problemler, olağan düzenlerinin değişmesi ve sosyal kısıtlanma gibi durumlar öne çıkmaktadır.

3.6. Projede Eğitim Görmenin Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Bu bölümde katılımcı velilere “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi almaya başladıktan sonra çocuğunuzda değişimler gözlemlediniz mi? Varsa gözlemlerinizi nedenleriyle birlikte açıklayınız?” sorusu yöneltilerek çocukları üzerindeki gözlemlerini; akademik ve pedagojik açıdan, psikolojik ve kişisel gelişim açısından, manevi hassasiyetleri açısından ve sosyal açıdan değerlendirmeleri istenmiştir. Bu bölümde katılımcı velilerin gözlemlerine göre projede eğitim görmenin öğrenci üzerindeki etkileri bu başlıklar altında değerlendirilecektir.

3.6.1. Akademik ve Pedagojik Açıdan Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Projenin akademik ve pedagojik açıdan öğrenci üzerindeki etkileri hususunda katılımcı velilerin görüşleri üçe ayrılmaktadır. Bu konu hakkında görüş bildiren katılımcı velilerden bazıları (12) çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin akademik ve pedagojik açıdan öğrenciyi olumsuz etkilediğini düşünürken, bazıları (9) olumlu etkilediğini düşünmektedir. Bazı veliler (5) ise bu konu hakkında bir değişiklik gözlemlemediklerini ifade etmiştir. Katılımcı velilerin bu konu hakkındaki görüşleri Tablo 22’de gösterilmektedir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Olumsuz	1V5, 3V5, 4V6, 6V6, 7V6, 10V6, 17V7, 18V7, 20V7, 23V8, 25V8, 28VM	12
➤ Olumlu	5V6, 7V6, 9V6, 13V6, 14V7, 15V7, 16V7, 17V7, 30VM	9
➤ Değişiklik gözlemlenmedi	11V6, 21V7, 26VM, 28VM, 29VM	5

Tablo 22: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Akademik ve Pedagojik Açıdan Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ebeveynlerin bu konu hakkındaki görüşleri incelendiğinde; hafızlık eğitiminin yoğunluğu, ödev yükünün fazla olması ve altıncı sınıfta akademinin dondurulması gibi nedenlerle çocuklarının akademik açıdan olumsuz etkilendiğini düşünen (12) katılımcılar bulunmaktadır. Bu görüşlerden biri: “Hafızlığa ağırlık verdiğinden akademik açıdan biraz eksik ve geri kaldı.” (17V7) şeklinde, bir başka görüş ise: “Akademi derslerinde gerileme gözlemledim. Çünkü bu derslere yeteri kadar vakit ayıramıyorum.” (20V7) şeklindedir.

Akademik ve pedagojik açıdan çocuklarına olumlu etkilerinin olduğunu düşünen veliler özetle; hafızlık yapmanın zihinsel gelişime katkı yapması ve öğrenciye çalışma disiplini kazandırması nedeniyle akademik açıdan öğrencilere olumlu etkileri olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “Zamanı kullanmayı öğrendi. Şu anda da akademide de aynı şeyi yapıyor. Ödevlerini erkenden bitirip kendine vakit ayırmayı hafızlıkta öğrendi.” (16V7) ifadelerini kullanmıştır. Bir diğer katılımcı ise: “Çocuğun dikkat seviyesinin arttığını düşünüyorum.” (30VM) sözleriyle hafızlık yapmanın öğrenci üzerindeki etkisine vurgu yapmıştır. Bir katılımcı veli de hafızlık yapmanın öğrenciye çalışma disiplini kazandırdığını şu sözlerle aktarmıştır: “Akademik derslerde bir gerileme var fakat müthiş bir çalışma disiplini oturdu.” (6V6)

Bu başlık altında, projede eğitim görmesinin akademik ve pedagojik açıdan öğrenci üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerine değinilmiştir. Bulgular, bölüm 3.5.5 ile benzerlik ve farklılıklar içerse de bu bölümde farklı olarak ebeveynlerin, akademik ve pedagojik

açından öğrenci üzerinde gözlemlendiği değişikliklere yer verilmektedir. Katılımcıların olumsuz görüşleri; akademik eğitimin hafızlığın yoğun olduğu süreçlerde akademinin ikinci planda kaldığını düşünmeleriyle ilişkilendirilebilir. Fakat çalışmamız akademik açıdan öğrenci üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. Bu bağlamda olumlu etkiler hakkındaki görüşlerden; hafızlığın öğrenciye çalışma disiplini kazandırması ve zihinsel gelişime katkısı öne çıkan ifadelerdendir. Bu açıdan bakıldığında hafızlık eğitimi akademik eğitimi daha çok olumlu yönde etkilemektedir. Arslan (2021) ve Uğur - Osmanoğlu (2020) da çalışmalarında benzer bulgulara ulaşmıştır.

3.6.2. Psikolojik ve Kişisel Gelişim Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Psikolojik ve sosyal gelişim açısından öğrenci üzerinde etkileri noktasında katılımcı velilerin görüşleri incelendiğinde hafızlık eğitimi almanın öğrenci üzerinde birçok etkisinin olduğu görülmektedir. Algur, (2018), çalışmasında hafızlığın bireyin hayatına etkisi noktasında hafızlık eğitimi ile özgüven ve stres ilişkisi üzerinde durmaktadır (Ayrıca bkznz. Güngör, 2018). Öğrenci üzerinde etkisinin olduğunu ifade eden katılımcı velilerin bu konu hakkındaki görüşlerini olumlu ve olumsuz etkiler olarak iki kategoride incelemek mümkündür. Bu konu hakkındaki görüşler Tablo 23'teki gibidir.

Ebeveynlerin Görüşleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Olumlu	Olgun	4V6, 9V6, 14V7, 16V7, 18V7, 19V7, 30VM	7
	Sorumluluk sahibi	4V6, 6V6, 13V6, 25V8	4
	Özgüvenli	3V5, 14V7, 28VM	3
	Mutlu	1V5, 28VM	2
	Duyarlı	5V6, 34VM	2
	Sabırlı	9V6	1

Olumsuz	Kaygılı	12V6, 18V7, 20V7	3
	Agresif	18V7, 21V7, 29VM	3
	Stresli	10V6, 12V6, 15V7	3
	Kolayı seçen	7V6, 18V7	2
	İçine kapanık	17V7, 24V8	2
	Kırılgan	6V6	1
	Depresif	23V8	1
Diğer	Değişiklik gözlemedim	2V5, 11V6, 22V8, 23V8	4

Tablo 23: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Psikolojik ve Kişisel Gelişim Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 23’te projede eğitim görmenin öğrenci üzerinde psikolojik ve kişisel gelişim açısından etkilerini olumlu ve olumsuz iki kategoride değerlendirildiği görülmektedir. Ebeveynlerin bu konu hakkında olumlu (19) ifadelerinin daha fazla olduğu görülmekle birlikte olumsuz (14) ifadeler de azımsanmayacak kadar zikredilmiştir. Bazı katılımcılar (4) ise herhangi bir değişiklik gözlemediğini ifade etmiştir.

Çocukları üzerinde psikolojik ve kişisel gelişim açısından olumlu etkilerinin olduğunu ifade eden velilerin bazıları (7) çocuklarının olgunlaştığını gözlemlemektedir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “Yaşıtlarına göre daha ağır başlı olduğunu düşünüyorum.” (18V7) ifadelerini kullanmıştır. Bunun yanında ayrıca sorumluluk bilincinin geliştiğini (4) de ekleyen bir veli: “Daha da olgunlaştığını, sorumluluk sahibi olduğunu gözlemliyoruz.” (4V6) ifadelerine yer vermiştir.

Bazı katılımcılar (3) çocuklarında özgüven açısından gelişim gözlemlemiştir. Katılımcı velilerden biri çocuğunun hafız olmasının onun özgüvenini artırdığını şu ifadelerle aktarmaktadır: “Sahip olduğu unvan çevresinden takdirle karşılandıkça bu durum özgüvenine pozitif katkı sağladı.” (28VM) Bir katılımcı veli de okulun imkânları dolayısıyla bu okulda okumanın çocuğuna pozitif yansımaları olduğunu şu sözlerle

ifade etmektedir: “Okuldaki sosyal faaliyetler daha çok olması nedeniyle mutlu olduğunu düşünüyorum. Hatta bazen keşke Pazar günleri de okul olsaydı gibi cümleler kuruyor.” (1V5) Bununla birlikte çocuklarının daha duyarlı bir birey olmasını dile getiren (2) ve öncesine nazaran daha sabırlı bir kişiliğe sahip olduğuna değinen (1) veliler bulunmaktadır (Ayrıca bkz. Güneş, 2020).

Çocukları üzerinde psikolojik ve kişisel gelişim açısından olumsuz etkilerinin olduğunu ifade eden katılımcı velilerin, çocukları üzerindeki gözlemlerinde; bazıları (3) kaygılı olmasına, bazıları (3) agresifleştğine, bazıları (3) ise stresli oluşuna dikkat çekmektedir. Algur (2018) ve Avcılar (2021) da çalışmalarında benzer bulgulara ulaşmışlardır. Bu gözlemlere örnek olarak katılımcı velilerden biri: “Sürekli gergin huzursuz ve yetiştirememe kaygısıyla dolu. Herkes istediği gibi tatil yapabiliyor ama biz yapamıyoruz diye düşünüyorlar.” (12V6) ifadelerine yer vermiştir. Yine bu hususta katılımcı velilerden biri benzer ifadeler içeren şu sözleri dile getirmiştir: “Kızgınlık sinir stres ve benzeri durumlar yaşanıyor. Fakat bu durum derslerinde zorlandığı zamanlarda oluyor. Derslerini güzel yaptığında ve zamanında bitirdiğinde olmuyor. Bu sebeple geçici bir şeydir diye düşünüyorum.” (10V6)

Bu görüşler dışında iki veli çocuğunun daha kolayı seçen bir çocuk haline geldiğini, iki veli çocuğunun daha içine kapanık hale geldiğini, bir veli ise daha kırılgan olduğunu belirtmektedir. Bir veli ise iki eğitimin bir arada olmasının çocuklarında depresif bozukluğa sebep olduğunu ve bu konuda uzman desteği almak ve ilaç kullanmak zorunda kaldıklarını aktarmıştır. Katılımcı velilerden bazıları (4) ise çocuklarında psikolojik ve kişisel gelişim bağlamında bir değişiklik gözlemlemediklerini ifade etmiştir.

3.6.3. Manevi Hassasiyetleri Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Katılımcı velilerin görüşlerine göre, çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi’nde eğitim görmesinin manevi hassasiyetleri açısından büyük oranda olumlu etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu durumu destekler nitelikte Aybey (2020), çalışmasında hafızlık yapmanın ahlaki gelişime katkısını değerlendirmiştir. Bu konu hakkında görüş bildiren katılımcı velilerin tamamına yakını olumlu etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Olumsuz etkilendiğini ifade eden yalnızca üç veli bulunmaktadır. Bir katılımcı veli ise bir etki gözlemlemediğini dile getirmiştir. Bu başlık altında bölüm 3.5.3’ ten farlı olarak

ebeveynlerin çocukları üzerindeki gözlemlerine yer verilecektir. Konu hakkındaki görüşler Tablo 24'teki gibidir.

Velilerin Görüşleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Olumlu	Daha duyarlı olması	4V6, 5V6, 6V6, 7V6, 9V6, 14V7, 15V7, 18V7, 20V7, 24V8, 25V8, 26VM, 28VM, 30VM, 31VM, 34VM	16
	İbadetlere hassasiyetinin gelişmesi	1V5, 9V6, 10V6, 11V6, 13V6, 16V7, 19V7, 21V7, 22V8, 23VM, 30VM, 34VM	12
	Örtünme hassasiyetinin artması	10V6, 16V7, 22V8	3
➤ Olumsuz	İbadetler konusunda zorlanma	2V5, 23V8, 33VM	3
➤ Diğer	Değişiklik gözlemlenmedi	29VM	1

Tablo 24: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Manevi Hassasiyetler Açısından Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Manevi hassasiyetleri açısından çocukları üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu belirten velilerin görüşleri arasında; ibadetlerine hassasiyetinin artması, kız öğrencilerin örtünme konusundaki hassasiyetleri, daha duyarlı ve şuurlu olmaları ortak görüşlerdendir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “Güzel etkilendi. Ben söylemeden kendiliğinden kapandı. Namazlarını kılmaya başladı. Yani manevi yönden farkındalığı oluştu.” (22V8) ifadelerini kullanmıştır.

Hem formal hem informal bir şekilde öğrenme gerçekleştiğine vurgu yapan katılımcı velilerden biri çocuklarının öğrendikleri bilgilerin yanında hocalarının da onlara rol model olduğunu şu ifadelerle aktarmaktadır: “Manevi olarak daha namazını önemsiyor.

Yaşlıları gereği soyut boyutları çok kavrayamıyor ama hocasını rol model aldığında hocası ona yansıyan bir pencere oluyor bu da onun maneviyatını otomatik olarak geliştirmiş oluyor. Aslında bu bir nevi tohum atmak.” (27VM) Benzer şekilde bir katılımcı veli şu ifadeleri kullanmıştır: “Manevi olarak da ibadetlerine kendisi dikkat etmeye başladı. Hafızlık bittikten sonra kendisi örtündü mesela. Bulunduğu ortam da onu etkiledi. Orada kendisi gibi yani bizim gibi ailelerin çocukları ile birlikte aynı ortamı paylaştığı için, arkadaşlarından olumsuz bir örnek görmediği için olumlu örneklerle yöneldi.” (16V7)

Çocuklarına olumsuz etkilerinin olduğunu ifade eden veliler (3) de bulunmaktadır. Bu velilerden biri şu ifadelere yer vermiştir: “Bence 2 sene önce daha rahattı. Şu anda namaz kılmak istemiyor. Hafız olduktan sonra şu anda Kur'an'ı açtıramıyorum. Bir ara tesettüründen açılmayı düşündü. Şu anda namaz konusunda bana baskı yapma diyor.” (23V8), diğeri ise şu ifadeleri kullanmıştır: “O konuda biraz sıkıntımız var. Ben mahremiyete çok dikkat etmesini istiyorum. Çünkü biz öyle yetişmedik. Aslında bunun farkında ve bilincinde ama uygulamada problem yaşıyoruz.” (33VM) Olumsuz görüş bildiren velilerin çocuklarının birinin sekizinci sınıf öğrencisi birinin ise mezun öğrenci olması nedeniyle yaşanan olumsuzluklar, çocukların ergenlik döneminde olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Sonuç olarak; projede eğitim görmenin ve hafızlık yapmanın öğrencilerin manevi hassasiyetleri üzerinde büyük oranda olumlu etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Olumsuz etkileri olduğu yönündeki görüşler ise genel olarak ergenlik çağı ile temellendirilebilecek görüşlerdir.

3.6.4. Sosyal Açıdan Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Katılımcı velilerin görüşlerine göre çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin sosyal açıdan çocukları üzerindeki etkilerini olumlu ve olumsuz olarak iki kategoride değerlendirmek mümkündür. Ebeveynlerin çoğunluğu (17) sosyal açıdan çocukları üzerindeki olumsuz etkisine değinirken bazıları (14) sosyal açıdan etkileri arasında olumlu ifadelere yer vermektedir. Bu konu hakkında katılımcı velilerin görüşleri Tablo 25'teki gibidir.

Ebeveynlerin Görüşleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Olumlu	Arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesi	2V5, 9V6, 10V6, 16V7	4
	Okulun fiziki imkânlarının sosyal açıdan olumlu etkilemesi	5V6, 6V6, 10V6, 18V7	4
	Özgüveninin artması	9V6, 22V8, 28VM	4
	Daha aktif ve üretken olması	19V7, 27VM	2
Olumsuz	Sosyal açıdan sınırlanması ve sosyalleşmeye zaman kalmaması	1V5, 3V5, 6V6, 7V6, 13V6, 17V7, 18V7, 20V7, 21V7, 23V8, 24V8, 3V5, 10V6, 13V6, 17V7, 25V8	16
	İçine kapanık hale gelmesi	21V7	1

Tablo 25: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Sosyal Açıdan Öğrenci Üzerindeki Etkileri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 25 incelendiğinde katılımcı velilerin; çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin sosyal açıdan çocukları üzerindeki olumlu etkileri arasında; arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesi, okulun imkânları dolayısıyla çocukların sosyalliğinin gelişmesi, iyi bir eğitim almanın çocuklarda özgüven artışına neden olması ve daha üretken bireyler olması gibi ifadeler önce çıkmaktadır. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “Arkadaş ortamı genişledi. Kendini daha iyi ifade etmeye başladı” (9V6) ifadelerine yer vermiştir. Okulun imkânlarının çocuklarının üzerindeki sosyal açıdan etkisi noktasında katılımcı velilerden biri ise: “Okulun donanımlı bir okul olması, sosyal faaliyetlere önem vermesi, çocukların da sosyal açıdan daha fazla gelişmelerine katkı sağlıyor.” (5V6) ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcı velilerden biri iyi bir eğitim almanın ve başarılı bir öğrenci olmanın çocuğuna özgüven kattığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Benim kızım hafızlıkta derece yaptı. Hafızını bitirmesi ve bu başarısı özgüvenini artırdı.” (22V8) Bununla birlikte iki veli

çocuklarının bu eğitimi almaya başladıktan sonra daha aktif ve üretken bir kişiliğe sahip olduğunu belirtmiştir.

Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesinin ebeveynleri ve diğer aile bireylerini sosyal açıdan olumsuz etkilediğini daha önceki bölümlerde belirtmiştik (Bknz. 3.5.2. bölüm ve 3.5.7. bölüm). Katılımcı velilerin görüşleri incelendiğinde; ebeveynler ve diğer aile bireyleri gibi öğrencilerin de sosyal açıdan olumsuz etkilendiği görülmektedir. Çocuklarının olumsuz etkilendiğini ifade eden velilerin görüşleri arasında çocuklarının sosyal hayatları noktasında kısıtlama yaşanmasına vurgu yapan velilerin (11) çokluğu dikkat çekmektedir.

Çocuklarının sosyal açıdan kısıtlanması noktasında görüş bildiren katılımcı velilerden biri: “Çocuğun arkadaşları ile vakit geçirecek çok fazla zamanı olmuyor. Sosyal açıdan gelişimi biraz azaldı.” (3V5) ifadelerine yer vermiştir. Benzer şekilde bir diğer katılımcı veli: “Olumsuz etkilendi, sosyalliğe ayıracak vakti kalmadı.” (13V6) sözleriyle sosyal açıdan olumsuz etkisine vurgu yapmıştır.

Katılımcı velilerden biri sosyal açıdan çocuğu üzerindeki olumsuz etkisi noktasında çocuklarının içine kapanık bir kişiliğe büründüğü ve nitelikli bir rehberlik servisine ihtiyaç olduğunu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Çok da iyi diyemeyiz kendi istediği kişilerle çok iyi fakat genel olarak içine kapandı sanki kimse yok gibi zor cevap veriyor. Bu duruma neden olan bazı hocalarımız bile konuşturamıyor bazen çünkü konuşsa kendisini anlamayacaklarını düşünüyor. Bir de okulda rehberlik servisi ya yoktu olduğu zamanlarda da yeterince verimli olamadı bence en çok hafızlık sürecinde rehberliğe ihtiyaç var.”
(21V7)

Bu konu hakkındaki ebeveyn görüşleri incelendiğinde projede eğitim görmenin öğrenciler üzerinde sosyal açıdan; özgüven artışı, arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesi ve okul imkânlarının pozitif etkisi olumlu etkiler olarak gösterilebilir. Zaman problemi ise sosyal açıdan öğrenciyi olumsuz etkileyen en önemli faktör olarak görünmektedir. Özellikle hafızlığın yoğun olduğu süreçte öğrencilerin sosyalleşmeye zamanlarının kalmadığı görülmektedir. Demir (2019) ve Kuloğlu - Kanger (2022) çalışmalarında aynı sonuçlara ulaşmışlardır.

3.6.5. Öğrenciler Açısından Avantaj ve Dezavantajları

Bu bölümde katılımcı velilere “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin size göre avantaj ve dezavantajları nelerdir?” sorusu yöneltilerek öğrenciler açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Ebeveynlere göre öğrenciler açısından projede eğitim görmek için avantaj ve dezavantajları Tablo 26’da listelenmiştir.

Ebeveynlerin Görüşleri		Görüş Bildiren Veliler	Toplam
Avantajlar	İki kanatlı eğitim	5V6, 8V6, 13V6, 17V7, 18V7, 31VM, 32VM	7
	Öğrencilerin kapasitelerinin artması	4V6, 6V6, 9V6, 21V7, 22V8, 26VM	6
	Ezber yeteneğinin gelişmesi	6V6, 9V6, 21V7, 26VM,	4
	Düzen ve disiplin açısından gelişim	15V7, 16V7	2
	Akademik başarı	29VM, 34VM,	2
	Manevi atmosfer	6V6	1
Dezavantajlar	Yorgunluk	1V5, 2V5, 3V5, 4V6, 5V6, 6V6, 7V6, 13V6, 14V7, 16V7, 17V7, 18V7, 19V7, 21V7, 22V8, 24V8, 25V8, 29VM, 34VM	19
	Stres	2V5, 21V7, 22V8, 23V8	4
	Akademik kaygılar	32VM, 33VM	2
	Zamanla yarışmak	2V5, 30VM	2

Tablo 26: Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Eğitim Görmesinin Öğrenciler Açısından Avantaj ve Dezavantajları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 26 incelendiğın ebeveynlere göre çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi’nde eğitim görmesinin birçok avantajı ve dezavantajı olduğu görölmektedir. Mete (2022), öğrenciler açısından avantaj ve dezavantajlarına yer verdiği çalışmasında bu bölümün çıktılarıyla büyük oranda örtüşen sonuçlara ulaşmıştır.

Yukarıda zikredilen avantajlar arasında iki kanatlı eğitim görüşü, 3.5.6. bölümde geçen ebeveynler açısından avantajlar ile örtüşmektedir. Katılımcı velilerin bazıları (7) çocuklarının zaman kaybı yaşamadan ve akranlarına göre akademik eğitimden geri kalmadan iki eğitimi bir arada almasının çocukları için avantaj olduğunu düşünmektedir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “İki eğitim açısından da zaman kaybı olmadan devam edilebilmesini sağlamasını avantaj olarak söyleyebilirim.” (31VM) ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcı velilerden; çocuklarının bu eğitimi almasının genel olarak öğrencilerin kapasitelerini artırmasını (6) ve ezber yeteneklerini geliştirmesini (4) avantajlar arasında belirtenler bulunmaktadır (Ayrıca bkzn. Bölüm 3.6.1). Şalgamcı (2019), çalışmasında hafızlık yapmanın öğrenci üzerindeki etkisine değinirken hafıza üzerindeki etkisine de vurgu yapmaktadır. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “Düzenli çalışmayı, ezber yeteneğini olağanüstü geliştirmeyi ve bu devirde gerek hoca gerek arkadaşlarıyla böyle bir ortamın içinde bulunabilmeyi maddi manevi gelişimi açısından çok olumlu buluyorum. İkili eğitim, öğrenme becerilerini ve zihin kapasitelerini daha da arttırıyor olabilir.” (6V6) ifadelerini kullanmaktadır. Katılımcı velilerden biri de hafızlık yapmanın öğrencilere akademik derslerde de kolaylık sağlayacağını şu sözlerle aktarmaktadır: “Ezber yeteneği gelişecek. Çünkü MEB sistemindeki bütün dersler ezbere, yoruma ve anlamaya dayandığı için onlar için daha kolay olacak.” (9V6)

Hafızlık yapmanın öğrenciye düzen ve çalışma disiplini kazandırdığını katılımcı velilerden biri şu sözlerle dile getirmektedir: “Çocuk içinse şunu söyleyebilirim. Hafızlık çocuğa bir disiplin kazandırıyor. Bunun avantajını akademiye geçtiğinde görüyor çocuk. Özellikle zaman yönetimi olarak. Mesela hafızlıkta parçala sonra topla şeklindeki yöntem var. Çocuk bunu akademide de kullanmaya başlıyor. Bu yönden de işine yarıyor.” (16V7)

Projede idareci olan katılımcı velilerden biri de öğrenciler için bu projenin avantajını kaliteli bir okulda okuma ve akademik başarı olarak nitelendirmektedir. Bu husus hakkında: “okulun başarısı diğer okullara göre çok önde olduğu için tercih sebebi

oluyor. Örneğin başka okulların öğrencileri kırtasiyelere gidip bu okulun hangi kitapları aldığını sorarak o kitapları almak istediklerini söylüyorlar.” (34VM) sözleriyle diğer okullara da örneklik teşkil ettiğini ifade etmektedir. Bir veli ise çocukların bu manevi atmosfer içerisinde bulunmasını önemli bir avantaj olarak görmektedir.

Çocuklarının Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi’nde eğitim görmesinin öğrenciler açısından dezavantajları bağlamında katılımcı velilerin görüşleri arasında en çok zikredilen dezavantaj bu eğitimin çocuklar açısından yorucu ve yıpratıcı olmasıdır. Ebeveynler kendileri açısından dezavantajlarını ifade ederken ilgili bölümde yalnızca yedi katılımcı, ebeveynler açısından yorucu yıpratıcı ifadelerini kullanırken öğrenciler açısından dezavantajları arasında katılımcı velilerin çoğunun (19) bu görüşte olduğu görülmektedir (bkznz. 3.5.6. bölüm). Bu durum bize ebeveynlerin projede eğitim görmesinin çocukları üzerindeki yorucu etkilerinden kaygılandıklarını göstermektedir.

Katılımcı velilerden biri çocuklarının zamanla yarışması ve ders-ödev yoğunluğu nedeniyle yorulması noktasında şu ifadelere yer vermiştir: “Bu süreçte yoğun bir çalışma sürecine girmeleri, yeterince dinlenememeleri dezavantaj olarak görüyorum.” (5V6) Katılımcı velilerden biri de benzer şekilde şu ifadeleri kullanmıştır: “Diğer okullara göre kendilerine zaman çok ayıramıyorlar. Daha zor bir süreç.” (7V6)

Ebeveynlerin görüşleri incelendiğinde; sistemin yoğunluğu, ders-ödev yükü, zamanla yarışma gibi nedenlerin çocuklar üzerinde strese sebep olduğu anlaşılmaktadır. Bu husus hakkında katılımcı velilerden biri: “Çocuk açısından da bir yük olduğunu kabul etmek lazım. Eski klasik sistemde çocuk Kur'an kursuna yatılı giderdi. Çocuk orada sabahdan akşama kadar onunla hem hal oluyordu. Bizim burada belki de dezavantajımız zamanla yarışmamız. Ve bu zamanla yarışmanın çocuğa stres olarak yansıdığını düşünüyorum.” (2V5) ifadelerine yer vermiştir. Bunun dışında katılımcı velilerden ikisi akademik kaygıyı dezavantaj olarak vurgulamıştır.

İfade edilen görüşlerden; iki eğitimi aynı anda almaları, hafızlığın öğrencinin zihinsel gelişimine katkısı ve öğrenciye çalışma disiplini kazandırması öğrenciler açısından öne çıkan avantajlar arasındadır (Ayrıca bkznz. Mete, 2022). Öğrenciler açısından dezavantajları ise yorgunluk, stres ve zaman problemi olarak özetlenebilir. Algur (2018) ve Avcılar (2021) da çalışmalarında benzer bulgulara ulaşmışlardır.

3.6.6. Eğitim Sürecindeki Eğitsel ve Sosyal Aktivitelerin Yeterliliği

Eğitim-öğretim süreçlerinde sosyal etkinlik ve faaliyetlerin öğrenci üzerindeki pozitif etkisi bilinmektedir. Literatürde bu konu hakkında birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin Arslan (2020), çalışmasında eğitsel ve sosyal faaliyetlerin öğrenci üzerindeki pozitif etkilerine değinmektedir. Aynı şekilde Arslantaş (2019) da hafızlık eğitiminde sosyal etkinliğin yeri ve önemine, çalışmasında yer vermiştir. Kozakoğlu (2019) ise, öğretici ve ebeveynlerin öğrenciyi ödüllendirmek ve motivasyonunu artırmak için sosyal aktiviteleri bir seçenek olarak değerlendirmesinin faydalı olacağına işaret etmektedir.

İki eğitimin aynı anda yürütüldüğü bu eğitim sisteminde; öğrencilerin sosyal hayatlarının kısıtlanması ve hafızlık eğitimin kümülatif ilerlemesi dolayısıyla aralıksız eğitime devam edilmesi bu eğitimi alan öğrenciler için sosyal etkinlik ve faaliyetlerin önemini artırmaktadır. Nitekim DİB Hafızlık eğitimi programında da “Sosyal Etkinlik ve Rehberlik” bir ders olarak yer almaktadır (DİB, 2021). Bu derslerin öğrenciler açısından yeterliliği ve verimliliği değerlendirilebilir.

Bu bölümde katılımcı velilere “Okuldaki eğitim sürecinde gerçekleştirilen eğitsel ve sosyal aktiviteleri yeterli buluyor musunuz? Bu konuda bir öneriniz var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Görüş bildiren velilerin çoğunluğu (18) eğitsel ve sosyal aktiviteleri yeterli bulduğunu ifade ederken bazıları (13) yetersiz bulduğunu ifade etmiştir. Eğitsel ve sosyal aktivitelerin yeterliliği noktasında katılımcı velilerin görüşleri tablo 27’deki gibidir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Yeterli	5V6, 7V6, 8V6, 9V6, 10V6, 11V6, 13V6, 14V7, 15V7, 16V7, 19V7, 20V7, 22V8, 24V8, 27VM, 28VM, 33VM, 34VM	18
➤ Yetersiz	1V5, 2V5, 4V6, 6V6, 18V7, 21V7, 23V8, 25V8, 26VM, 28VM, 29VM, 30VM, 32VM	13

Tablo 27: Eğitsel ve Sosyal Aktivitelerin Yeterliliği Noktasında Katılımcı Velilerin Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcı velilere, eğitsel ve sosyal aktiviteler hususunda önerileri de sorulmuştur. Velilerin önerileri arasında; öğrencilerin motivasyonlarını yükseltmek ve aktif dinlenmelerini sağlamak için bu aktivitelerin artırılması ve çeşitlendirilmesi gerektiğini belirten talepler ve öneriler bulunmaktadır. Örneğin bir katılımcı veli: “Sosyal faaliyetler artırılabilir. Motivasyonlarının artırılması gerektiğini düşünüyorum. Yorucu bir tempoda eğitim alıyorlar. Yaşları itibarıyla enerjilerini atmaları ve eğlenmeleri de gerektiği kanısındayım. Ebeveynler olarak bizlerin yeterli vakti olmuyor bu konuda maalesef.” (1V5) ifadelerine yer vermiştir.

Öneriler arasında hem bedensel hem de eğitsel bağlamda aktivitelerin bulunması gerektiğini ifade eden bir veli görüşlerini şu sözlerle aktarmıştır: “Okulda gerçekleştirilen sosyal aktiviteler çeşitlendirilebilir. Bireysel değil de daha takım oyunları üzerinde sürekli turnuvalar düzenlenebilir. Hafızlar ve hafız adayları İslam Tarihini bir ders gibi değil de bir aktivite gibi okuma grupları üzerinden her ay bir kitap okuyup tahlil ederek öğrenebilir.” (6V6) Eğitsel faaliyetlerin yetersiz olduğu düşünen katılımcı velilerden biri önerilerini şu ifadelerle dile getirmiştir: “Kesinlikle yeterli bulmuyorum. Önerim şu olabilir: çocuklara yaptıkları işin ne kadar değerli ve önemli olduğunun maddi ve manevi getirilerinin daha fazla anlatılmasını öneririm.” (26VM)

Okulun bu konuda imkân sunduğunu fakat derslerden ve ödevlerden aktivitelere zaman kalmadığını aktaran bir veli bu durumu: “Aslında okul çok imkânlar sunuyor ama imkânlarla Zaman problemi birbirine uyuşmuyor. Akademik alanda da yetiştirilmesi gereken dersler var hafızlık alanında da yetiştirilmesi gereken dersler var. Bu sebeple bazen hafızlık derslerini erken bitirdiklerinde kalan vakitlerini etkinlik olarak kullanıyorlar.” (27VM) şeklinde aktarmıştır.

Projelerde genel olarak hafızlığın yoğun olduğu altıncı sınıfta kayıt dondurulmakta ve tam zamanlı hafızlık eğitimi yapılmaktadır. Katılımcı velilerden biri bu uygulamanın aksi yönünde bir öneride bulunarak sürekli aynı dersi görmenin çocukları sıktığı ve akademi derslerinin duygu-durum değişikliği bağlamında çocuklara faydalı olacağı şeklinde öneride bulunmuştur. Tespit ve önerisini şu sözlerle aktarmıştır:

“Eğitsel ve sosyal aktiviteleri çok yeterli bulmuyorum. Evet yapılıyor bu konuda çaba harcanıyor ama daha fazla yapılabilir bu yüzden yeterli bulmuyorum. Çocuklar çok stresli bir şekilde çalışıyor. Daha fazla sportif aktiviteler yapılabilir. 6. sınıfta çocuklar akademi dondurulduğu için hep hafızlıkla meşgul oluyorlar.

Sıkılıyorlar dolayısıyla. Acaba diyorum hep akademi ile birlikte mi götürseler.

Çünkü hep aynı şeyle uğraşmak çocukları sıkabiliyor.” (2V5)

Bu görüşe yakın saiklerle Sakarya’da bulunan Hafız İHO’da altıncı sınıfta kayıt dondurmadan yarı zamanlı hafızlık eğitimi uygulamasına geçilmiştir. Akademi derslerinin öğrencilere zihinsel açıdan aktif dinlenme sağlayacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak eğitsel ve sosyal aktiviteler bağlamında okulların imkânları doğrultusunda imkânların sunulduğu fakat yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun yanında eğitim sürecinin yoğunluğu nedeniyle imkânlardan yararlanma konusunda da problemler yaşanabilmektedir. Kuloğlu (2018) çalışmasında, okul tarafından bu imkânların sağlandığı fakat öğrencilerin yarısından fazlasının (%54,2) bu etkinliklere zaman ayırıp katılamadıkları sonucuna ulaşmıştır.

3.7. Öğrenciye Ders Çalışma ve Çalıştırma Açısından Ailelerin İmkânları

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde ebeveynler eğitimin önemli sacayaklarından birisi olmak durumundadır. Öğrencilerin, hafızlık ve akademik derslerinin; takibi, desteklenmesi, çalışma ortamının sağlanması vb. konularda ebeveynlere sorumluluklar yüklenmektedir. Çünkü bu hususlar öğrencinin başarısını ve eğitimini idame ettirebilmesini doğrudan etkilemektedir. Özellikle ödevler noktasında öğrencilerin desteklenmesi ve uygun çalışma ortamının sağlanması önemli görülmektedir. Osmanoğlu (2022) da çalışmasında çalışma ortamının, bilişsel hazırbulunuşluk ve ezber üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır. Aşağıda öğrencilerin kurstan eve geldikten sonra evdeki çalışma ortamları, velilerin görüşleri ışığında değerlendirilecektir.

3.7.1. Ders Çalışma Ortamının Sağlanması

Ders çalışma ortamı, öğrencilerin ev ödevlerini nitelikli bir şekilde yapabilmeleri açısından önemlidir (Bknz. Kozakoğlu, 2019). Bu bölümde katılımcı velilere “Hafızlık dersleri dikkat ve odaklanma gerektiren derslerdir. Bu bağlamda; Çocuğunuzun ders çalışma ortamını sağlayabilmek için yaptığınız bir uygulama var mıdır? Varsa nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin cevaplarına göre; kendi bilgi ve tecrübelerinin yanında hafızlık hocalarının da önerileri doğrultusunda çeşitli uygulamalar yaptığı görülmektedir. Ebeveynlerin çocukları için nitelikli bir ders çalışma ortamı sağlamak amacıyla yaptığı uygulamalar Tablo 28’de gösterilmektedir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Ortamı sadeleştirmek	2V5, 5V6, 7V6, 8V6, 18V7, 20V7, 21V7, 23V8, 27VM, 31VM, 34VM	11
➤ Çocukla beraber çalışmak	5V6, 10V6, 13V6, 16V7, 22V8, 25V8, 28VM, 30VM, 34VM	9
➤ Teknolojiden uzak ortam	6V6, 8V6, 10V6, 11V6, 14V7, 16V7, 25V8, 27VM, 32VM	9
➤ Sessizliği sağlamak	1V5, 2V5, 7V6, 9V6, 10V6, 14V7, 16V7, 32VM,	8
➤ Misafir kabul etmemek	3V5, 17V7, 26VM	3
➤ Odasını süslemek	33VM	1

Tablo 28: Evde Ders Çalışma Ortamı Sağlayabilmek İçin Ebeveynlerin Yaptığı Uygulamalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 28 incelendiğinde ebeveynlerin çocuklarının ders çalışma ortamlarını sağlayabilmek için bazı uygulamalar yaptığı görülmektedir. Bu uygulamalar içerisinde; öğrencinin dikkatini dağıtacak şeyleri ortadan kaldırarak ortamı sadeleştirmek (11), çocukları ile birlikte ders çalışarak veya kitap okuyarak odalarını etüt ortamına dönüştürmek (9), dikkatinin dağılmaması ve odağının değişmemesi için teknolojiden uzak bir ortam sağlamak (9) ve sessiz bir ortam oluşturmak daha fazla dile getirilen uygulamalardır. Bununla birlikte ders çalışma saatlerinde evlerine misafir kabul etmemek (3) ve odasını süslemek (1) gibi uygulamalar yapan veliler de bulunmaktadır. Çocuğunun ders çalışma ortamını daha nitelikli hale getirebilmek için yaptığı uygulamaları katılımcı velilerden biri şu sözlerle aktarmaktadır:

“Dikkatini dağıtacak şeyleri ortadan kaldırmaya çalışıyoruz. Çalışacağım ortamda yalnızca ben oluyorum. Üçüncü bir kişi olmamasına dikkat ediyoruz. Masada onun

dikkatini dağıtacak kalem silgi renkli şeyler ve benzeri olmamasına dikkat ediyoruz. Daha çok odaklanmasını sağlamaya çalışıyoruz. Hatta kızım bu eğitime başladıktan sonra eve düzenli temizlikçi almaya başladım.” (2V5)

Çocuğunun dikkatini dağıtacak şeyleri ortadan kaldırarak ve kendisi de çocuğuyla birlikte ders çalışarak iyi bir ders ortamı sağlamaya çalıştığını ifade eden bir katılımcı veli bu konu ile ilgili yönelttiğimiz soruya: “Evet var. Çocuk derslerini yaparken dikkatini dağıtacak şeylerden uzak tutuyorum. Diğer kardeşleriyle aynı ortamda çalıştırmıyorum. Mümkün olduğunca ben de çocukla birlikte ders çalışarak veya kitap okuyarak daha çok motive olmasını sağlamaya çalışıyorum.” (5V6) cevabını vermiştir.

Uygun bir ortam sağlamaya çalışmanın yanında evde bulunduğu her anı ders ortamı olarak değerlendirdiğini ifade eden bir katılımcı veli bu durumu şu ifadelerle aktarmıştır: “Çalışma ortamını bir şekilde ayarlıyoruz. Telefon televizyon ve benzeri şeyler yok. Ama çalışmak için çok da ortam aramıyorsun. Yeri geliyor mutfakta dinliyoruz yeri geliyor salonda dinliyoruz. Ben hafız olduğum için yeri geliyor ben ev işimi yaparken onu dinlemeye çalışıyorum.” (11V6)

Çocuklarının ödevlerine destek olabilmek ve dikkatinin dağılmamasını sağlamak için evlerine misafir kabul etmediklerini ifade eden (3) veliler de bulunmaktadır. Bu husus hakkında katılımcı velilerden biri: “Evimize misafir kabul etmiyoruz. Misafirliğe tatil günleri harici gitmiyoruz.” (3V5) ifadelerini kullanmıştır.

Çocuklarına uygun bir ders ortamı sağlayabilmek için birçok uygulama deneyen bir katılımcı veli çoğu katılımcı velinin aksine odasını süsleyerek öğrencinin motivasyonunu artırmaya çalıştığını şu sözlerle aktarmıştır: “Bu süreçte milyon tane şey deniyorsunuz. Hatta sizde denek oluyorsunuz çocuk üzerinde. Çünkü sürekli çatşıyorsunuz. Çocuk da ergenlik döneminde. Onun ilgisini çekecek şeyler alıyorduk odasını süslüyorduk. Bu şekilde ders ortamını sağlamaya çalışıyorduk.” (33VM)

Sonuç olarak fiziki ortamın niteliği ile dersin niteliğinin doğru orantılı olduğu ve ebeveynlerin bu konuda çeşitli uygulamalar yaptığı görülmektedir. Hafızlık öğrencilerinin ders çalışma ortamı ile ilgili çalışmalar; genellikle okul, kurs ve sınıfların fiziki ortamlarının nasıllığı üzerine yapılmıştır.

3.7.2. Ev Ödevlerine Destek Olma İmkânı

Ebeveyn ilgisi ve desteği; -özellikle gündüzlü eğitim türlerinde- öğrencilerin eğitimlerinde önemli bir yere sahiptir. İrem - Osmanoğlu (2023) çalışmasında; ebeveynlerin çocuklarıyla yeteri düzeyde ilgilenmemesi ya da aşırı ilgilenmesinin velilerden kaynaklanan yaygın problemlerden olduğunu ifade etmektedir. Bu bölümde katılımcı velilere “Okulunuzun gündüzlü bir eğitim olması velinin de eğitimin bir parçası olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda; Çocuğunuzun hafızlık dersleri ile ilgilenme imkânınız oluyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin bazıları (5) çocukların ödevleri ile yeteri kadar ilgilenme imkânlarının olmadığını söylerken diğer veliler ilgilenme imkânlarının olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı velilerden çocuklarının ödevleri ile ilgilenme imkânlarının olduğunu beyan eden veliler, hem okuldan geldikten sonra hem de sabah okula gitmeden önce hafızlık derslerini takip etme ve dinleme noktasında destek olduklarını ifade etmektedir. Ödevlerine destek olma imkânı olmayan velilerin görüşlerine bakıldığında genel olarak ebeveynlerin çalışma-mesai durumlarının, çocuklarının ödevlerine destek olmalarına engel teşkil ettiği görülmektedir. Bu durumda bazı veliler (3) okulun pansiyon imkânlarından veya etüt derslerinden faydalandıklarını ifade etmektedir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri: “Çalışan bir anneyim onun için okulun etüdünde kalıyor. Bu sene ders takibi eve az kalıyor.” (21V7) ifadelerini kullanmıştır. Katılımcı velilerden biri aile desteğinin önemini ve gerekli durumlarda bir din görevlisinden destek alınması alternatifini şu sözlerle aktarmıştır: “Elimizden geldiği kadar yardımcı oluyoruz fakat yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bir din görevlisinden yardım alma imkânımız olmadı ebeveynlerin çalışma durumları öğrenciyi olumsuz etkiliyor hafızlık yapan öğrenci ebeveynini daha fazla yanında görmek istiyor.” (26VM) Bu konu hakkındaki görüşlere bakıldığında; anne babaların çalışma saatleri öğrenciye destek olmaya uyumlu olan ve hafızlık eğitimi hakkında asgari düzeyde bilgisi olan ailelerin öğrencilerine destek olabildikleri anlaşılmaktadır.

3.7.3. Ebeveynlerin Mesai Durumlarının Öğrenciye Etkisi

Bu bölümde katılımcı velilere “Ebeveynlerin çalışma/mesai durumları öğrenciyi nasıl etkilemektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya katılımcıların yarısı (17) “olumsuz etkilendi” yanıtını vermiştir. Hatta bu nedenle işini bırakmak zorunda kaldığını ifade eden (3) veliler bulunmaktadır. Katılımcı velilerden bazıları (5) mesai durumlarının

çocuklarını etkilemediğini, bazıları (4) ev hanımı olduğu için bir sorun yaşamadıklarını bazıları (3) ise mesai saatlerini öğrencinin programına uyacak şekilde ayarladıklarını ifade etmiştir. Katılımcı velilerin görüşlerine göre ebeveynlerin mesai durumlarının öğrenciye etkisi tablo 29’da gösterilmektedir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Olumsuz etki	3V5, 9V6, 11V6, 12V6, 16V7, 18V7, 21V7, 22V8, 23V8, 24V8, 25V8, 27VM, 29VM, 31VM, 32VM, 33VM, 34VM	17
➤ Etkisi yok	2V5, 6V6, 8V6, 17V7, 28VM	5
➤ Annenin ev hanımı olması nedeniyle etkisi yok	5V6, 13V6, 14V7, 19V7	4
➤ Mesai saatlerimizi çocuğun programına göre ayarlanması	1V5, 4V6, 7V6	3
➤ İş bırakmak zorunda kalınması	9V6, 23V8, 25V8	3

Tablo 29: Ebeveynlerin Mesai Durumlarının Öğrenciye Etkisi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcı velilerin görüşleri incelendiğinde ebeveynlerin çalışma-mesai durumlarının öğrenci üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu konu hakkında görüş bildiren ebeveynlerin çok azı (5) çocuklarının bu durumdan etkilenmediğini ifade etmektedir. Ebeveynlerin mesai durumlarının öğrencinin dersleri üzerindeki etkisini katılımcı velilerden biri şu ifadelerle özetlemektedir:

“Ebeveynlerin mesai durumları çocukları etkiler. Yani çocuğun eve gitmesi ailenin eve o saatte gelememesi çocukları etkiliyor bu durumlarda özel hoca tutanlar oluyor. Eğer böyle bir projede çocuğu varsa çocuğun başında birinin olması ve onu takip etmesi gerekiyor. Nasıl ki hafızlık istikrarlı bir süreç ise çocuğun bunu takip etmesi gerekiyorsa çocuğun ailesinin de bunu takip etmesi gerekiyor.” (31VM)

Benzer şekilde ebeveynlerin bu eğitimdeki konumunu vurgulayan katılımcı velilerden biri de: “Sacayak gibi hafızlık eğitimi. Okulda hoca, öğrenci ve ebeveyn. Çok uğraştık.

Çalışma düzenimi bile değiştirdim. Çok yorucu oldu. Ama değdi.” (24V8) sözleriyle ebeveynleri eğitimin önemli unsurlarından biri olarak nitelendirmektedir.

Annesi ev hanımı olduğu için çocuklarıyla ilgilenme imkânlarının olduğunu ifade eden veliler (4) de bulunmaktadır. Bu durumda ebeveynler çocuklarının dersleriyle ilgilenmek için iş bölümü yaptıklarını ifade etmektedir. Örneğin bir katılımcı veli bu konuda: “Eşim çalışmıyor. Genelde o ilgilenmeye çalışıyor. İşten gelince ben ilgilenmeye başlıyorum.” (14V7) sözleriyle aktarmaktadır. Çocuklarının projede başarılı olabilmesi için bazı veriler (3) bu dönemde işlerini bıraktıklarını dile getirmiştir.

Kendisi aynı zamanda projede öğretici olan katılımcı velilerden biri çalışan anne babaların yaşadığı zorlukları şu sözlerle aktarmıştır: “Bu durum çok sıkıntılı. Eğer anne baba çalışıyorsa öğrenciyi yurda alıyoruz. Ya da anne baba bir şekilde özel hoca tutuyor. Veya bir şekilde evde çalıştırarak çocuğa yetmeye çalışıyor. Bu imkânları sağlayamayan veliler için durum çok zor.” (11V6)

Konu hakkındaki görüşler genel olarak ebeveynlerin mesai durumlarının öğrenciyi etkilediği yönündedir. Bazı ebeveynler ise çocuklarının bu durumdan olumsuz etkilenmemesi için imkânlar dâhilinde bir din görevlisinden destek alınabileceğini belirtmişlerdir.

3.7.4. Ev Ödevlerine Destek İçin Özel Ders İmkânı

Bu bölümde katılımcı velilere “Çocuğunuzun ev ödevlerine destek olması için mahalledeki din görevlisinden veya özel olarak destek alıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerden bazıları (7) kendileri yeterli düzeyde ilgilenemedikleri veya çocuklarının ev ödevlerine katkı olması gerekçeleriyle bir din görevlisinden destek aldıklarını ya da okulun etüt imkânlarından yararlandıklarını belirtmiştir (Bknz. Kozakoğlu, 2019). Hatta evleri uzak olan ya da ebeveynlerinden yeterli desteği alma imkânı olmayan öğrenciler için öğrencinin okulun pansiyonunda kalması veya etüt desteği alması yönetici ve öğretmenler tarafından önerilmektedir.

Bu konu hakkında görüş bildiren katılımcıların çoğu (22) çocuklarının ev ödevleriyle ilgilenme imkânlarının olduğu ve bir destek almaya ihtiyaç duymadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların demografik bilgilerine bakıldığında çoğu öğrencinin (20) aile bireyleri arasında hafız oluğu görülmektedir. Bunlardan çoğu da anne-babalardır. Diğerleri ise kardeş ve yakın akrabalarından oluşmaktadır (Bknz. Tablo 1). Bu bağlamda kendisi hafız

olan veya ailesinde hafız bulunan ebeveynlerin oranı ile ebeveynlerin destek almaksızın öğrencinin hafızlık ödevleri ile ilgilenme imkânı oranı örtüşmektedir.

Çocuğunun ev ödevlerine destek olmak amacıyla bir din görevlisinden destek aldıklarını ifade eden katılımcı velilerden biri: “Sitemizin yöneticisi aynı zaman da cami hocası. Bazen camide akşam namazından sonra hocaya günlük dersini veriyor. Sağ olsun hoca da gelsin yardımcı olayım diyor. Ayrıca bulunduğumuz mahallesinin cami hocasına da bazen ders vermeye götürüyorum onu.” (14V7) ifadelerine yer vermiştir. Bir başka katılımcı veli ise çocuğunun hafızlık ödevlerine destek olması için özel ders aldıklarını şu şekilde aktarmıştır: “Evet. Ben çok iyi ilgilenemediğim için destek alma ihtiyacı duydum. Bir belletmen (yardımcı hoca) arkadaşla anlaştık. Ders verdirdik ve çok katkısı oldu.” (34VM)

Aynı şekilde çocuğunun hafızlık ödevlerine destek olmak için dijital platformlar üzerinden özel ders aldıklarını aktaran biri katılımcı veli şu ifadelere yer vermiştir: “Teyzesinden telefon üzerinden destek alıyoruz. Ayrıca son zamanlarda Zoom üzerinden akşam ödevlerine destek olması ve yaptığı sayfaları dinletmesi için bir hoca ile çalışıyoruz.” (6V6)

Bu husus hakkındaki görüşler incelendiğinde gerekli görüldüğünde öğrencinin ev ödevlerine destek olabilmesi açısından bir din görevlisinden destek alınması ya da varsa okulun etüt veya pansiyon imkânlarından yararlanması faydalı görülmektedir. Fakat bu gibi uygulamaların kurumların koordinesiyle gerçekleştirilmesi olası problemlerin önü geçmek açısından önemlidir.

3.8. Ebeveynlerin ve Öğrencilerin Hafızlık veya Akademik Eğitim Arasında Önceleme Durumları

Bu başlık altında ebeveynlerin ve öğrencilerin Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesindeki eğitim sürecinde hafızlık eğitimi veya akademik eğitimden herhangi birini diğerinden daha fazla önceleyip öncelemedikleri, önceliyorlarsa neden önceledikleri değerlendirilecektir.

3.8.1. Ebeveynlerin Öncelikleri

Ebeveynlerin hafızlık eğitimi veya akademik eğitimden herhangi birini diğerinden daha fazla önceleyip öncelemediklerini tespit etmek amacıyla katılımcı velilere “Veli olarak

Hafızlık ve Akademik eğitimden herhangi birini önceliyor musunuz? Hangisi? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplardan; katılımcı velilerin çoğunun (24) hafızlık eğitimini önceledikleri, bazılarının (9) iki eğitime de eşit derecede önem verdikleri görülmektedir. Akademik eğitimi öncelediğini belirten katılımcı bulunmamaktadır. Katılımcı velilerin önceliklendirme durumu tablo 30’da gösterilmektedir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Hafızlık eğitimini önceleyen ebeveynler	1V5, 2V5, 3V5, 4V6, 6V6, 7V6, 8V6, 9V6, 10V6, 11V6, 13V6, 14V7, 15V7, 16V7, 18V7, 23V8, 24V8, 25V8, 27VM, 28VM, 30VM, 31VM, 32VM, 34V6	24
➤ Eşit derecede önem veren ebeveynler	5V6, 19V7, 20V7, 21V7, 22V8, 26VM, 29VM, 30VM, 33VM	9
➤ Akademik eğitimi önceleyen ebeveynler	-	0

Tablo 30: Ebeveynlerin Hafızlık veya Akademik Eğitimden Birini Önceleme Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Hafızlık eğitimini öncelediğini ifade eden katılımcı velilerin genel olarak; akademik eğitimin bir şekilde telafi edilebileceği, hafızlık eğitimin bir bütün olarak değerlendirilmesi, hafız olmanın manevi kazanımlarını daha fazla önemsemeleri, hafızlık eğitiminin yoğunluğundan akademi derslerine zaman kalmaması gibi nedenlerle hafızlık eğitimini öncelemektedirler.

Hafızlık eğitimini önceleyen katılımcı velilerden biri önceleme nedenini şu sözlerle aktarmaktadır: “Hafızlık önceliğimizdir. Çünkü yarım veya eksik bırakılacak bir eğitim olmadığı kanaatindeyiz. Bir sayfa bile eksik veya zayıf olsa hafızlık için sıkıntı olabilir ancak akademik eğitimde çocuğun herhangi bir konuyu eksik veya hiç öğrenmemesinin çok bir önemi olmadığını düşünüyorum.” (4V6)

Hafızlık eğitimini öncelemesinin projenin sistemiyle paralel olduğunu ifade eden bir katılımcı veli bu konu hakkında: “Önce hafızlık. Eğer kapasitesi varsa önce hafızlığı

yapmalı. Çünkü okulun sistemi de böyle, süreç böyle ilerliyor. Önce hafızlığını hızlı bir şekilde tamamlayıp sonra akademiye yöneliyorsunuz.” (11V6) ifadelerine yer vermiştir. Hafızlığı öncelemesinin nedenini öğrencinin başarısızlık tatmasından endişelenmek olarak açıklayan katılımcı velilerden biri bu durumu şu ifadelerle açıklamaktadır: “O süreçte hafızlık eğitimi alırken sadece hafızlık eğitimini önceliyorduk. Çünkü bir işe başlayıp bitirmediğiniz zaman çocuk başarısızlık duygusunu tadıyor. O yaştaki çocuğun öyle bir şey yaşamasını istemiyorduk.” (34VM)

İki eğitimi de eşit derecede önemseyen katılımcı veliler (9) de bulunmaktadır. Katılımcı velilerden biri bu konu hakkında: “İkisi de çok önemli. Her ikisi de çocuğun ilerideki hayatında belirleyici olacağı için ben eşit derecede önemsiyorum.” (22V8) ifadelerini kullanmıştır.

Görüşler incelendiğinde ebeveynlerin büyük oranda hafızlık eğitimini önceledikleri görülmektedir. Bu görüşlerini genel olarak; hafızlık eğitime bütüncül bakmaları ve akademik eğitimin telafisinin hafızlık eğitiminden daha kolay olmasıyla gerekçelendirmektedirler. Eşit derecede önem verdiğini ifade eden katılımcıların ise büyük oranda son sınıflarda ya da mezun öğrencilerin velileri olduğu dikkat çekmektedir.

3.8.2. Öğrencilerin Öncelikleri

Öğrencilerin hafızlık eğitimi veya akademik eğitimden herhangi birini diğerinden daha fazla önceleyip öncelemediklerini tespit etmek amacıyla katılımcı velilere “Çocuğunuz Hafızlık ve Akademik eğitimden herhangi birini önceliyor mu? Hangisi? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplardan; öğrencilerinin çoğunun (19) hafızlık eğitimini önceledikleri, bazılarının (8) iki eğitime de eşit derecede önem verdikleri görülmektedir. Katılımcı velilerden bazıları (3) ise çocuklarının akademik eğitimi öncelediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı velilere göre öğrencilerin öncelik durumu Tablo 31’de gösterilmektedir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Hafızlık eğitimini önceleyen öğrenciler	1V5, 2V5, 3V5, 5V6, 6V6, 7V6, 8V6, 9V6, 10V6, 11V6, 13V6, 14V7, 16V7, 17V7, 19V7, 20V7, 23V8, 27VM, 28VM	19
➤ Eşit derecede önem veren öğrenciler	4V6, 15V7, 18V7, 25V8, 26VM, 29VM, 30VM, 34VM	8
➤ Akademik eğitimi önceleyen öğrenciler	22V8, 32VM, 33VM	3

Tablo 31: Öğrencilerin Hafızlık veya Akademik Eğitimden Birini Önceleme Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 31 incelendiğinde ebeveynlerin öncelikleri ile öğrencilerin öncelikleri arasında büyük oranda yakınlık görülmektedir. Ayrıca hafızlık eğitimini önceleyen öğrencilerin çoğunlukla hafızlığın daha yoğun olduğu süreçte olan öğrenciler olduğu, eşit derecede önem veren veya akademik eğitimi önceleyen öğrencilerin ise çoğunlukla hafızlık eğitiminin sona yaklaştığı veya tamamlandığı süreçteki öğrenciler olduğu dikkat çekmektedir.

Çocuğunun hafızlık eğitimini öncelediğini ve gerekçelerini katılımcı velilerden biri şu sözlerle aktarmaktadır:

“O da hafızlığı önceledi. Çünkü bizim fikrimiz öyle olduğu için bizden etkilendi otomatik olarak. Bir de hafızlık şöyle bir şey; çocuk bir işe başlayıp bitirdiği zaman, o işi bitirmesi gerektiğini öğrettiğinizde artık diğer işler içinde zorluk yaşamıyorsunuz. Çünkü bir işe başlayıp bitirdiğinde o işi başardığını bazı şeyleri başarabildiğini göstermiş oluyorsunuz. Bu iş zor bir iş artık ondan sonra da önüne başka engeller gelse de onları başarabileceğine inanıyor.” (27VM)

Katılımcı velilerden biri bu yaştaki çocukların ailelerinin istek ve yönlendirmelerinin çocukları üzerinde etkili olduğunu şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Çocuklar yaş itibarıyla veliler neyi önceler ve önemserse onu önceler ve önemser. Bizim akademik eğitime bakışımız farklı. Okulların tek derdi sınavlarda yüksek puan ve sıralama. Oysa bizim açımızda gerekliliği ve geçerliliği kadar önemi var. Biz hafızlığı İslam Âlimi olma yolunda önemli bir basamak olarak gördük.

Başarınca sonraki adım Arapça eğitimi olduğu için de lisenin bir önemi yoktu. Ayrıca akademik eksikleri tamamlama imkânı sonradan da mümkün. Oysa 15 yaş sonrası bir gence bu gün hafızlık eğitimi aldirmek çok daha zor.” (28VM)

Çocuğunun iki eğitime de eşit derecede önem verdiğini ifade eden katılımcı velilerden biri çocuğunun bu konu hakkındaki düşüncelerini: “Kızım ikisinin de ayrı ayrı önemli olduğunu düşünüyor, hafızlığın ahireti, akademik eğitimin dünyayı kurtaracağını söylüyor.” (25V8) şeklinde aktarmıştır.

Çocuğunun, hafızlık sürecinde hafızlık eğitimi önemsedğini ancak şuan akademik eğitime daha fazla önem verdiğini ifade eden katılımcı velilerden biri: “Zaten çocuk en başta bir hafızlığa odaklanıyor. 5. ve 6. sınıfta hafızlığı önceliyor. Ama sonraki sınıflarda Liselere Geçiş Sistemi (LGS)’ye hazırladığı için öğretmenler bir an önce hafızlığın bitmesini ve akademiye çalışmasını istiyorlar.” (30VM) ifadelerine yer vermiştir.

İki eğitim arasındaki öncelikler konusundaki görüşlere bakıldığında ebeveynlerden farklı olarak üç öğrencinin akademiye öncelendiği görülmektedir. Yani bu hususta üç öğrenci ailesinden farklı düşünmektedir. Ayrıca hafızlık eğitiminin öncelendiğine dair görüşler çoğunlukla hafızlığın yoğun olduğu süreçteki katılımcılara, eşit derecede veya akademik eğitimin öncelendiğine dair görüşler ise genellikle akademik eğitimin yoğun olduğu süreçteki katılımcılara aittir. Katılımcıların görüşlerine göre bu durum; ebeveynlerin ve öğrencilerin hangi eğitime yoğunlaştırsa o eğitime öncelik verdiklerini göstermektedir.

3.9. Öğrencilerin Lise Tercihleri

Öğrencilerin lise tercihleri hem hafızlık kazanımlarının korunabilmesi hem de eğitim hayatlarının devamı ve niteliği açısından önem arz etmektedir. Bu bölümde çocuğu Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitime devam eden katılımcı velilere “Bu okuldan mezun olduktan sonra çocuğunuzun hangi eğitim alanında bir lise tercih etmesini isterdiniz? Neden?” sorusu, çocuğu mezun olan katılımcı velilere ise “Çocuğunuz şuanda hangi lisede eğitim görüyor? Bu liseyi tercih etmenizdeki önemli faktör/faktörler nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Ebeveynlerin çoğu (28) çocukların lise tercihleri noktasında İmam Hatip Lisesi, bazıları (5) Fen Lisesi cevabını verirken bir katılımcı veli ise AÖL cevabını vermiştir. Başka bir çalışmada ise projede eğitim gören öğrencilerin mezun olduktan sonra hangi eğitimi tercih etmeyi düşündükleri sorusuna

cevaben, öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi İmam Hatip Lisesi ve İlahiyat Fakültesi yönünde görüş bildirmişlerdir (Güngör, 2018). 2023 verilerine göre ülke genelinde projeden mezun olan öğrencilerin İHL tercih etme oranı ise %84' tür⁵. Çalışmamızda bu konu hakkında görüş bildiren katılımcı velilerin çocuklarının lise tercihleri noktasındaki istekleri Tablo 1'deki gibidir.

Çocuğunun İmam Hatip Lisesini tercih etmesini isteyen katılımcı velilerin bu konu hakkındaki görüşleri incelendiğinde öğrencilerin hafızlıklarını unutmamaları ve tekrar edebilmelerinin yanında manevi hassasiyetlerine uygun bir eğitim olması nedeniyle İmam Hatip Lisesini tercih etmesini istedikleri anlaşılmaktadır. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri şu ifadelerle yer vermiştir: “Yine manevi ve dini değerleri öğrenip yaşayabileceği, hafızlığını unutmayacağı ve diğer bilimler yönüyle de kendisini geliştirebileceği bir lise tercih ederiz.” (4V6)

Çocuğunun Fen Lisesini tercih etmesini isteyen katılımcı veliler (5) de bulunmaktadır. Katılımcı velilerden biri çocuğunun Fen Lisesini tercih etmesini istemesinin nedenini şu sözlerle dile getirmiştir: “Fen lisesini tercih ediyorum ve bu proje okulunu araştırdığımda bir maddede hafız doktor hafız mühendis hafız öğretmen yazısını okumam ileriki meslek hayatında Kur'an'ın ona yol göstereceğini düşünüyorum.” (7V6) bir katılımcı veli de tercihinin nedenini: “Fen Lisesi. Çünkü bence hala ilim fen konusunda manevi yönden yetişmiş hafızlar yok denecek kadar az.” (8V6) şeklinde açıklamıştır.

Hafızlık yapmak kadar hafızlığı muhafaza etmek de ilgi, emek ve süreklilik istemektedir (Taşkın - Osmanoğlu, 2024). Bu bağlamda lise tercihleri ile ilgili soruya ek olarak sekizinci sınıf ve mezun öğrencilerin velilerine “Çocuğunuz Şuan hafızlığını tekrar edebiliyor mu? Bu Konuda nasıl bir uygulama yapıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Ebeveynlerin bu soruya verdikleri yanıtlar genel olarak hafızlık tekrarı için bazı uygulamalar yapıldığı fakat yeterli olmadığı yönündedir. Öğrencilerin ezberlerini unutmamaları için düzenli bir şekilde hafızlığın tekrar edilmesi ve imkân bulunduğu takdirde ezberlerin dinletilmesi önemlidir (Osmanoğlu - Aslan, 2019).

⁵ Veriler MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ile yapılan görüşmelere ile elde edilmiştir.

3.10. Pandemi Sürecinde Hafızlık

Bilindiği üzere 2019 yılında ortaya çıkan “Kovid 19” salgını dünya üzerinde insan yaşamından ekonomiye birçok alanda olumsuz etkiler bırakmıştır. Özellikle sağlık tedbirleri kapsamındaki yasaklar neticesinde ülkemizde, örgün eğitimde okula ara verilmesi ve online (uzaktan) eğitim gibi uygulamalar yapılmak zorunda kalınmıştır. Bu uygulamalar eğitimi olumsuz etkilemiştir. Pandemi sürecinden eğitimin olumsuz etkilenmesi noktasında birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları da Pandemi sürecinde hafızlık eğitimi üzerinedir. Örneğin Başkonak (2022), çalışmasında hafızlık öğreticilerine göre Pandemi sürecinin hafızlık eğitimi üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Öğreticilerin bu süreçte yaşadığı zorluklar ile ebeveynlerin yaşadığı zorluklar farklılık arz etse de sonuç olarak öğrenciler açısından olumsuz etkileri barındırdığı görüşü ortak görüşlerdendir.

Uygulama açısından hafızlık eğitimi birebir ilgi gerektiren bir eğitimidir. Bu nedenle Pandemi sürecinden, hafızlık eğitimi alan öğrenciler de olumsuz etkilenmiştir. Bu bölümde Pandemi sürecindeki hafızlık eğitimini, ebeveynlerin görüşleri neticesinde değerlendirebilmek amacıyla katılımcı velilere “Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile hafızlık yapılması sürecini öğrenci ve veliler açısından değerlendirir misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soru yalnızca süreci tecrübe etmiş velilere yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin bu konu hakkındaki görüşleri Tablo 32’de gösterilmektedir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Zor bir süreç olması	14V7, 16V7, 17V7, 18V7, 19V7, 20V7, 21V7, 22V8, 23V8, 24V8, 26VM, 27VM, 29VM, 30VM, 32VM, 33VM	16
➤ Veliye çok fazla yük kalması	16V7, 17V7, 19V7, 22V8, 24V8, 29VM	6
➤ Hafızlığı bırakmak zorunda kalan öğrenciler	12V6, 34VM	2
➤ Olumlu etki	26VM, 28VM	2

Tablo 32: Ebeveynlerin Pandemi Sürecindeki Hafızlık Eğitimini Değerlendirmeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 32 incelendiğinde; bu konu hakkında görüş bildiren katılımcı velilerin tamamına yakını (18) uzaktan eğitim süreci hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur. Değerlendirmeler arasında uzaktan eğitim sürecinin ebeveyn ve öğrenciler açısından zor bir süreç olması, veliye normalden daha fazla yük kalması öne çıkmaktadır. Hatta katılımcı velilerden ikisi bu süreçte çocuğunun hafızlığı bıraktığını ifade etmiştir. Katılımcı velilerden ikisi ise uzaktan eğitimin olumlu etkisi olduğu noktasında değerlendirmelerde bulunmuştur.

Uzaktan eğitim süreci hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunan katılımcı velilerden biri kendileri ve çocukları açısından bu süreci: “Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile hafızlık yapmak hem öğrenci hem de veli açısından oldukça zordu. Öğrenci arkadaşlarından ayrı ve öğreticisinden uzakta kendini yalnız hissediyor ve dersini yapmakta çok zorlanıyordu. Veliler de öğrenciyi bir an olsun yalnız bırakamıyordu.” (17V7) şeklinde değerlendirmiştir. Sürecin zorluğu ve bu süreçte ebeveynlere düşen sorumlulukları katılımcı velilerden biri şu şekilde aktarmıştır: “Çok zor bir süreçti. Çünkü veliye çok yük düşüyordu. O süreçte çocuğa yeteri kadar destek olabilenler başardı. Yeteri kadar destek olamayanlar başarısız oldu.” (22V8)

Uzaktan eğitim sürecinin eğitimin tüm paydaşlarını olumsuz etkilediğini ifade eden katılımcı velilerden biri bu konu hakkında: “Öğrenci için de hoca içinde veli için de herkes için çok zor oldu. Yani hafızlıkta uzaktan eğitim olmaz hocam. Hafızlık bitti mi evet bitti bitirdik. Evet, birçok öğrenci de bitirdi. Ama bu süreç hiç güzel bir eğitim süreci olmadı” (27VM) ifadelerine yer vermiştir. Katılımcı velilerden biri ebeveyn olmakla eğitimci olmak arasındaki ikileme değinerek bu süreç hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “Epey zor bir süreç geçirdik, görüntülü ders veremedi, bende öğretici olduğum için hocası bana izin verdi, ama anneden hoca olmuyor, çocuk nazlanıyor yapamayınca, okuldaki disiplin olmuyor tabi. Gezemedikçe ve hastalıktan çok bahsedilince dersleri çok zayıfladı bir süre.” (32VM)

Pandemi sürecinde çocuklarının hafızlık eğitimini devam ettiremeyip bıraktığını söyleyen katılımcılar (2) da bulunmaktadır. 12V6, iki çocuğunun da projede eğitim gördüğünü fakat büyük çocuğunun Pandemi sürecinde hafızlığını bıraktığını ifade etmektedir. Katılımcı velilerden biri ise Pandemi nedeniyle çocuğunun hafızlığı bıraktığını şu sözlerle aktarmıştır: “Evet biz pandemiye denk geldik. Çocuğumuz 20.30 u bitirdi. Bir 19'u bitirdi. Çocuk bu süreçleri ergenliğe girdi. Ergenliğe girdikten sonra

da işler değişti. Normalde bu hızla devam etseydi 7. sınıfın Ocak ayında hafızlığını bitirebilecekti. Pandemi sürecine denk gelince hafızlığı bıraktı.” (34VM)

Bazı katılımcı veliler (2) Pandemi sürecinin çocuğunun hafızlık eğitimine olumlu etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Bu velilerden biri sürecin olumlu etkisini: “Pandemi sürecinde bir kendi başına ders yapmak tatbiki çok zor oldu uzaktan eğitime alışmakta öyle fakat bir yandan da kimseyle görüşmeme zorunluluğu biraz daha işimizi kolaylaştırdı.” (26VM) şeklinde aktarmıştır.

Özetle Pandemi süreci; veliler, öğrenciler ve eğitimciler açısından zor bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Bu süreç öğrencilerin çoğunu olumsuz etkilemiş hatta bazı öğrenciler bu süreçte hafızlık eğitimini sürdürememiştir.

3.11. Hafızlıkta Koro Ezber Sistemi

Hafızlıkta “koro ezber sistemi” -farklı uygulamaları olmakla birlikte- bir gün önceden ezberlenecek sayfanın yüzüne okunarak ayetlere aşinalığın artırılması ve bir ertesi gün hoca ile birlikte sayfanın ayet ayet ezberlenmesi olarak özetlenebilir. Öğrencinin ezberleyeceği ayetleri hocasından işiterek ezberlemesi kolay ezber yapmasını ve ezber hatası yapmamasını sağlamaktadır. Bu husus hakkında Bakırcı (2020) da çalışmasında “fem-i muhsin”in önemine vurgu yapmaktadır.

Bu sistemde, sınıftaki öğrenciler birlikte aynı ezberi yaptıkları için diğer öğrencilerden geri kalmamakta ve ders açığı yapmamaktadır. Bu durum hafızlık öğrencilerinin ders sürekliliğine katkı sağlamaktadır (Bknz. Başkonak, 2022).

Koro ezber sisteminin yanında bu sistemin diğer bağlayıcı özellikleri de koro ezber kadar önem arz etmektedir. Bu sisteme “dörtlü sarmal sistem” adı verilmektedir. Dörtlü sarmal sisteminde bir ham sayfanın ders haline gelmesi dört günde tamamlanmaktadır. Bu durum ezber kalitesini ve kalıcılığını artırmakta ve öğrenciye ezber yapmayı kolaylaştırmaktadır. Yeni ezberlenecek bir sayfanın ders haline gelmesi Tablo 33’te gösterilmektedir.

PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA	PERŞEMBE	CUMA
1.cüz (s:20) yüzüne ödev olarak verilmesi	1.cüz (s:20) ayet ayet ezberlenmesi (koro)	1.cüz (s:20) yarım yarım dinlenmesi	1.cüz (s:20) tam sayfa dinlenmesi	1.Cüz (s:20) cüz ders alınması
	2.cüz (s:40) yüzüne ödev olarak verilmesi	2.cüz (s:40) ayet ayet ezberlenmesi (koro)	2.cüz (s:40) yarım yarım dinlenmesi	2.cüz (s:40) tam sayfa dinlenmesi
		3.cüz (s:60) yüzüne ödev olarak verilmesi	3.cüz (s:60) ayet ayet ezberlenmesi (koro)	3.cüz (s:60) yarım yarım dinlenmesi
			4. cüz (s:80) yüzüne ödev olarak verilmesi	4.cüz (s:80) ayet ayet ezberlenmesi (koro)
				5.cüz (s:100) yüzüne ödev olarak verilmesi

Tablo 33: Hafızlıkta “Dörtlü Sarmal Sistemi”

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur. (Tabloda renklerin açıktan koyuya doğru sıralanması sayfanın ders haline gelmesindeki aşamalar ile orantılanmıştır.)

Tablo 33’te gösterilen “Dörtlü Sarmal Sistemi” ile ezberlenen sayfaların daha sağlam ve kalıcı hale gelmesi hedeflenmektedir. Bunun yanında öğrencinin sınıfında ve hocası eşliğinde ezber yapması, hatalı ezberleme ihtimalini düşürürken ezberini de kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Nitekim katılımcı velilerin bu sistem hakkındaki kanaatleri de bu yöndedir. Bu sistemin olmazsa olmazı, ayet ayet ezberlenecek sayfanın bir gece önceden öğretici tarafından belirlenen usul ve sayı gözetilerek yüzünden okunmasıdır. Bu uygulama; kolay ezberleme, sayfaya bütüncül bakabilme, kelimelere aşinalığın artması ve ayetler arası ilişki kurma açısından önemlidir (Ayrıca Bknz. Osmanoğlu - Aslan, 2019). Bununla birlikte koro ezber esnasında öğrencilerin eş zamanlı ezber yapabilmeleri açısından elzemdir.

Örneğimiz dâhilindeki iki proje okulunda koro ezber sistemi uygulanmaktadır. Bu bölümde katılımcı velilere “Okulunuzda hafızlık eğitiminde uygulanan koro ezber sistemi hakkında düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu konu hakkında görüş bildiren katılımcı velilerin tamamına yakını (22) bu sistemi faydalı bulduklarını dile getirirken bazı katılımcılar (3) bireysel ezberin daha uygun olduğunu düşünmektedir. Katılımcı velilerin bu sistem hakkındaki görüşleri Tablo 34’teki gibidir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Koro sistemi faydalı	2V5, 5V6, 6V6, 7V6, 8V6, 9V6, 10V6, 11V6, 13V6, 14V7, 16V7, 18V7, 20V7, 22V8, 23V8, 25V8, 26VM, 27VM, 28VM, 31VM, 32VM, 34VM	22
➤ Bireysel sistem daha uygun	15V7, 19V7, 21V7	3
➤ Seviye sınıfı uygulanırsa faydalı	11V6, 18V7	2
➤ Ezberi iyi olmayan öğrenciye bile faydalı	2V5	1

Tablo 34: Katılımcı Velilerin Hafızlıkta Koro Ezber Sistemi Hakkındaki Değerlendirmeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 34 incelendiğinde katılımcı velilerin tamamına yakını (22) koro sistemini faydalı bulduğunu ifade etmektedir. Bunlardan ikisi koro sisteminin faydalı olabilmesi için seviye sınıflarının oluşturulması gerektiğine vurgu yaparken biri ise ezber kabiliyeti iyi olmayan öğrencinin bile hafızlık yapmasını kolaylaştıracağı kanaatindedir. Katılımcı velilerden bazıları (3) ise bireysel ezber sistemini daha uygun görmektedir. Koro ezber sisteminin faydalı olduğunu düşünen katılımcı velilerden biri: “Hafızlıkta çok faydalı bir sistem olarak görüyorum. Hafızlık dersleri okulda bitince eve çok fazla bir şey kalmıyor. Koro sistemini özellikle hafızlığın başlarında çok faydalı bir sistem olarak görüyorum.” (5V6) ifadelerine yer vermiştir. Klasik ezber yöntemi ile arasındaki farka değinen katılımcı velilerden biri ise şu ifadeleri kullanmaktadır: “Bu daha iyi olmuş. Bildiğim kadarı ile önceden böyle bir sistem yokmuş. Şimdi ise çocuklar hep birlikte daha iyi öğreniyorlar. Geride kalma, ileride olma durumları olmuyor en azından.” (9V6) Fem-i muhsinin önemine ve birlikte ezber yapmanın ezberi kolaylaştırdığına değinen katılımcı velilerden biri koro ezber sistemi hakkında: “Bu sistemi çok beğendim. Kendi kendine ezber yapmaktan farklı olarak bir de kulaktan duyuyorlar bu şekilde daha çabuk ezber yaptıklarını düşünüyorum. Hatta tatillerde hocamız ezber verdiğinde ben onunla birlikte beraber okuyorum ve koro sistemini taklit ediyoruz. Çünkü duyarak daha iyi ezberliyor.” (10V6) ifadelerini kullanmıştır. Katılımcı velilerden biri ise: “Koro sisteminin kesinlikle çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Bence koro hafızlık yapamayan çocuğa bile hafızlığı kolaylaştırıyor.” (2V5) sözleriyle bu sistemin ezberi kolaylaştırdığını düşünmektedir. Bu sistemin ev ödevleri noktasında faydalar sağladığını katılımcı velilerden biri şu ifadelerle aktarmaktadır:

“Koro ezber sistemi bizim işimizi çok kolaylaştırdı. Benim kızım 10 sayfa ile gidene kadar koro yoktu. Koro sistemine başlamazdan önce dersleri konusunda böyle ağırlamalar sızlamalar oluyordu. Kalan ödevi evde tamamlamaya çalışıyordu. Ama koro sistemi geldikten sonra okulda yapılmayan hiçbir şey eve ödev verilmiyor böyle bir kural var. Evdeki ders- ödev saatimiz kısaldı. Ödev yaparkenki çatışmalarımız azaldı. Çok faydası oldu. Şu an tekrar ederken de çok kolay tekrar ediyor.” (16V7)

Bireysel ezberin öğrenciler için daha uygun olduğunu ve koro ezber sisteminin öğrenciler açısından bazı problemlere sebep olduğunu ifade eden bir katılımcı veli şu ifadelerle yer vermiştir: “Benim kızıma pek uymadı ciddi anlamda zorlandı. Bu okula dereceyle girmişti. Ancak oğlum zorlanmadı. Osmanlı sistemi sanırım daha iyi gibi.

Bireysel olarak öğrenciler ilerlemeli, aksi takdirde sözlü akran zorbalığı gördüm. Defalarca yaşandı. Herkes kendi kapasitesine göre ilerlemeli.” (19V7)

Katılımcı velilerden biri ise bu sistemin faydalı olabilmesi için seviyeleri birbirine yakın öğrencilerden oluşan sınıfların oluşturulması gerektiğini düşünmektedir. Bu konu hakkında: “Öğrencilerin ezber hızları birbirine yakın olursa sistem işliyor. Bazı çocuklar sınıfta ezbere katılmayınca ilerleme zor oluyor. Bunun için çocukların hep birlikte bu ezber sistemine katılması gerekiyor.” (18V7) ifadelerini kullanmıştır.

Bu konu hakkındaki görüşler incelendiğinde koro ezber sistemi ve dörtlü sarmal sisteminin öğrencilere; ders devamlılığı, ödev yükünün azaltılması, ezber kolaylığı, hatalı ezberlemeyi azaltma vb. açılardan faydalar sağladığı anlaşılmaktadır. Özellikle zamana karşı yarışılan bu eğitim sistemi için velilerin çoğu tarafından uygun görülen uygulamalardır. Kozakoğlu (2019) çalışmasında; öğretici, öğrenci ve veliler açısından koro ezberin verimliliği noktasında çalışmamızın bulgularına benzerlik gösteren sonuçlara ulaşmıştır.

3.12. Hafızlık İçin İdeal Yaş-Dönem

Bu bölümde katılımcı velilere “Size göre hafızlık eğitimi için ideal yaş/dönem nedir? Ortaokul ve lise çağlarından hangisinde hafızlık yapılmasının daha uygun olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin büyük çoğunluğu (25) hafızlık için ideal yaşın 10-14 yaşlar yani ortaokul çağı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı velilerden bazıları (5) hafızlık için ideal yaşın ilkokul çağı olduğunu düşünürken, bazıları (4) ise lise çağı ve sonrasında ideal olduğunu belirtmişlerdir (Ayrıca bkz. Mete, 2022). Katılımcıların hafızlık eğitimi için ideal yaş-dönem hakkındaki görüşleri Tablo 37’de gösterilecektir. Hafızlık eğitimi için hangi dönemi ideal gördüklerinin gerekçeleri ise Tablo 35’teki gibidir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Ergenlik çağı öncesi olması gerektiğini düşündüğüm için ortaokul idealdir	2V5, 3V5, 11V6, 25V8, 29VM, 30VM	6
➤ Ezber kabiliyetleri yüksek olacağını düşündüğüm için ortaokul idealdir	1V5, 5V6, 9V6, 14V7, 27VM	5
➤ Akademik kaygılarım dolayısıyla ortaokul idealdir	7V6, 32VM	2
➤ Çocukların oyun çağı olması nedeniyle ileriki yaşlarda yapılabilir	10V6, 23V8	2
➤ Bilinçli bir hafızlık eğitimi için lise ve sonrası idealdir	10V6, 12V6, 32VM, 33VM	4

Tablo 35: Ebeveynlerin Hafızlık Eğitimi İçin İdeal Yaş-Dönem Hakkındaki Görüşlerinin Gerekçeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 35 incelendiğinde katılımcı velilerin bazıları (6) çocukların ergenlik çağına girmeden önce hafızlık eğitiminin tamamlanması gerektiğini düşündükleri için 10-12 yaşların bu eğitim için ideal olduğunu düşünmektedir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri:

“Ben hafızlık eğitiminin kesinlikle ortaokul döneminde verilmesi gerektiğini düşünüyorum, çünkü bu dönemde öğrenci daha az sosyal daha çok aileye bağlı bir konumdadır. Lise hayatı başladığında bazı hususi durumların başlayacağı gibi, ailenin kontrolünden de uzaklaşmaktadır ve dış etmenlere olan ilgi bu dönemde fazladır, gibi nedenlerle hafızlık eğitimi lise dönemine kalmamalıdır. Bu sebeple ben ergenlik öncesini yani ortaokul çağını ideal görüyorum.” (25V8)

Katılımcı velilerden bazıları (5) küçük yaşlarda çocukların ezber kabiliyetlerinin yüksek olduğunu düşünerek ortaokul çağının hafızlık eğitimi için ideal olduğunu belirtmiştir. Bir katılımcı veli bu konu hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “En ideal yaşı ilkokuldan sonra ortaokul çağına olduğunu düşünüyorum. Yaş ilerledikçe hafızlık yapmak zorlaşmaktadır.” (5V6)

Öğrenci ve ebeveynlerin akademik kaygılarının yüksek olabileceği dönemlerde öğrencilerin hafızlık yapmakta zorlanacaklarını düşünen katılımcı velilerden biri hafızlık eğitimi için ortaokul döneminin ideal olduğunu şu sözlerle aktarmaktadır: “Tabiki Ortaokul. Lise çağında öğrencilerin öncelikleri değişiyor ve sınav maratonu öncelik kazanıyor.” (7V6)

Ortaokul döneminin hafızlık eğitimi için ideal olduğunu ancak çocukların oyun çağında olması nedeniyle kararsız olduğunu düşünen bir katılımcı veli ise bu durum hakkında: “Bu yaş ideal fakat çocukların oyun çağında olmasından dolayı soru işaretleri var.” (23V8) ifadelerine yer vermiştir. Benzer şekilde bir katılımcı veli de aynı saiklerle hafızlık eğitimi için ideal yaştan lise çağı olduğunu şu sözlerle aktarmaktadır: “Şu anda oyun çağındalar. Çocukların biraz daha bilinçlendiği bir süreçte yani lise çağında yapılması daha güzel olabilirdi.” (10V6)

Hafızlık eğitimi için ideal dönemin lise veya lise sonrası olduğunu düşünen (4) katılımcıların ortak gerekçesi hafızlığın bilinçli bir şekilde yapılması gerektiğidir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bir eğitimci olarak LGS kaygısı olmayan bir zaman diliminde olmasını uygun buluyorum, 2 seneye değil de 3 seneye yayarak, manevi eğitim ve akademik derslerle yapılmasını tavsiye ederim.8. sınıftan sonrada olabilir çünkü o yaştaki çocuk daha bilinçli ve ne istediğini bilir halde oluyor. Gerçek hafızlık isteyenler o yaşlarda belli olur diye düşünüyorum.” (32VM)

Sonuç olarak; katılımcıların çoğu hafızlık eğitimi için, çocukların ergenlik çağına girmeden ve ezber kabiliyetinin yüksek olduğunu düşündükleri ilköğretim döneminin ideal yaş-dönem olarak ifade etmektedir. Kozakoğlu (2019) da çalışmasında aynı bulgulara ulaşmıştır. Lise ve sonrası dönemleri uygun gören katılımcılar ise hafızlığın bilinçli bir şekilde yapılmasının gerekliliğini gerekçe olarak göstermişlerdir.

3.13. Yatılı ve Gündüzlü Hafızlık Eğitimleri Arasındaki Tercih

Örneğimiz dâhilindeki iki proje okulu da gündüzlü eğitim yapmaktadır. Katılımcı velilerin çocukları açısından gündüzlü eğitimi mi yoksa yatılı eğitimi mi tercih ettiklerini ve bu tercihlerinin nedenlerinin tespit etmek amacıyla “Okulunuzda gündüzlü bir eğitim yapılmaktadır. Siz hafızlık eğitiminin yatılı mı gündüzlü mü olmasını tercih ederiniz? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerden çoğu (24) gündüzlü eğitimi tercih ederken bazıları (7) yatılı eğitimi tercih etmektedir. Bazı katılımcılar ise

(3) bu konuda kesin bir tercih belirtmemiştir. Mete (2022) çalışmasında; yatılı eğitim görmeyen öğrenci psikolojisine etkisi, çocukların ailesinden uzak kalmaması vb. gerekçelerle gündüzlü eğitimin öğrenci açısından daha avantajlı olduğuna değinmektedir. Ebeveynlerin yatılı ve gündüzlü eğitim arasındaki tercihleri Tablo 37’de gösterilecektir. Bu iki eğitim modeli arasındaki tercihlerinin gerekçeleri ise Tablo 36’daki gibidir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Öğrencilerin yaşları itibarıyla gündüzlü olması idealdir	1V5, 2V5, 3V5, 4V6, 5V6, 6V6, 7V6, 8V6, 9V6, 13V6, 16V7, 21V7, 22V8, 25V8, 26VM, 27VM, 33VM, 34VM	18
➤ Ders desteği imkânları itibarıyla yatılı olması idealdir	11V6, 15V7, 17V7, 19V7, 20V7, 23V8, 24V8, 29VM, 32VM	9

Tablo 36: Ebeveynlerin Hafızlık Eğitiminin Yatılı veya Gündüzlü Olması Hakkındaki Görüşlerinin Gerekçeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 36 incelendiğinde gündüzlü eğitimi tercih eden velilerin ortak gerekçesi çocukların yaşları itibarıyla ailesinden ayrılmadan gündüzlü eğitim yapmalarını yönündedir. Benzer şekilde Güneş (2020), çalışmasında 10-13 yaş aralığındaki öğrenciler için pedagojik açıdan gündüzlü eğitimin ideal olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin yaşları itibarıyla gündüzlü eğitimin ideal olduğu görüşünde olan katılımcı velilerden biri: “Gündüzlü olmasını tercih ederim. Pedagojik olarak bu yaş çocuğunun yatılı okumasının çok uygun olduğunu düşünmüyorum.” (6V6) ifadelerine yer verirken benzer şekilde diğer bir katılımcı veli: “Gündüzlü olması. Bence öğrencinin gece ailesinin yanına gelmesi hem güven hem yalnızlık korku vs. konularında çocuğa destek olacaktır. Veli açısından ise aklı sürekli evladında olmayacak. Güvende olduğunu bilecektir.” (7V6) sözleriyle gündüzlü eğitim tercihini, çocuğun ruh sağlığı açısından gerekçelendirmiştir.

Çocuğunun önce pansiyonda kaldığını fakat sonradan gündüzlü eğitime geçtiklerini ifade eden bir katılımcı veli, pansiyonda kaldıkları süreçte yaşadıkları problemleri ve gündüzlü eğitimi tercih etme gerekçelerini şu sözlerle aktarmıştır: “Gündüzü olmasını tercih ederdim. Çocuğun bir müddet yatılıda da kaldı. Orada akran zorbalığı yaşamış fakat bize söylemedi. Onun travmasını hala üzerinden atamadı. Evde olduğu zaman aile kontrolünde oluyor.” (33VM)

Katılımcı velilerden biri bu yaştaki öğrenciler için gündüzlü eğitimin ideal olduğunu ve bu durumun projeyi tercih etme nedenleri arasında olduğunu: “Çocukların yaşı itibariyle yatılı bir okulda eğitim görmelerinin uygun olmadığını düşünüyorum. Bu nedenle proje okulunu tercih ettim. Bu çocuklar anne baba sevgisinden uzak kalabilecek yaşta değiller.” (1V5) sözleriyle ifade etmektedir. Katılımcı velilerden bazıları (3) da bu okulda gündüzlü eğitim olmasını projeyi tercih etmesinde faktörler arasında nitelendirmektedir (Bknz. Tablo 10).

Bu konu hakkında görüş bildiren katılımcı velilerden bazıları (9) gerek kendilerinin yeteri kadar öğrenciye destek olamaması gerekse daha nitelikli ve profesyonel bir destek alabilmesi açısından yatılı eğitimi daha ideal gördüklerini belirtmişlerdir. Bu konu hakkında katılımcı velilerden biri gerekçelerini şu sözlerle dile getirmiştir: “Tabii ki yatılı. Çünkü orada çocukların hoca gözetimi altında daha güzel ders çalışacaklarını düşünüyorum. Çünkü evde anne merhametini kullanarak pek ders çalışmak istemeyebiliyor.” (23V)

Bu sorulara ek olarak ebeveynlerin projeden memnuniyetlerini ölçmek için katılımcı velilere “Bu eğitim sistemini başkalarına da önermeyi düşünür müsünüz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin tamamına yakını (32) yakınlarına önerdiklerini ve önermeye devam ettiklerini belirtirken yalnızca ikisi hayır cevabını vermiştir. Katılımcı velilerin; hafızlık eğitimi için ideal dönem-yaş hakkındaki görüşleri, yatılı veya gündüzlü eğitim arasındaki tercihleri ve projeyi önerme hakkındaki görüşleri Tablo 37’de listelenmiştir.

Rumuz	İdeal Yaş/Dönem	Eğitim Türü		Önerir mi?
		Yatılı	Gündüzlü	
1V5	Ortaokul		+	+
2V5	Ortaokul		+	+
3V5	Ortaokul		+	+
4V6	İlkokul		+	+
5V6	Ortaokul		+	+
6V6	Ortaokul		+	+
7V6	Ortaokul		+	+
8V6	Ortaokul		+	+
9V6	Ortaokul		+	+
10V6	LİSE		+	+
11V6	Ortaokul	Kararsız		+
12V6	LİSE+	Kararsız		Hayır
13V6	Ortaokul		+	+
14V7	Okul öncesi		+	+
15V7	Ortaokul	+		+
16V7	Ortaokul		+	+
17V7	Ortaokul	Kararsız		+
18V7	İlkokul	+		+
19V7	Ortaokul	+		+
20V7	Ortaokul	+		+

21V7	Ortaokul		+	+
22V8	Ortaokul		+	+
23V8	Ortaokul	+		+
24V8	Ortaokul	+		+
25V8	Ortaokul		+	+
26VM	Ortaokul		+	+
27VM	Ortaokul		+	+
28VM	İlkokul		+	+
29VM	İlkokul	+		+
30VM	Ortaokul		+	+
31VM	Ortaokul		+	+
32VM	LİSE		+	Hayır
33VM	LİSE		+	+
34VM	Ortaokul		+	+

Tablo 37: Ebeveynlerin Hafızlık Eğitimi için İdeal Yaş-Dönem Hakkındaki Görüşleri, Yatılı ve Gündüzlü Eğitim Arasındaki Tercihleri ve Bu Eğitimi Başkalarına Önerme Hakkındaki Görüşleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 37 incelendiğinde; katılımcıların tamamına yakını (30) hafızlık eğitimi için ideal yaş-dönemi küçük yaşlar yani ilköğretim çağı olarak ifade etmektedir. Ayrıca katılımcıların çoğu (24) gündüzlü eğitimin daha ideal olduğu düşünmektedir. Bununla birlikte katılımcı velilerin tamamına yakını (32) Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini başkalarına tavsiye edebileceklerini ifade ettiği görülmektedir. Bu durum, ebeveynlerin projeden memnun olduğunu göstermektedir.

3.14. Velilere Göre İdeal Hafızlık Eğitimi Modeli

Bu bölümde ebeveynlerin süreç içerisindeki tecrübeleri ve hayalleri doğrultusundaki ideal hafızlık eğitimi modelini öğrenmek amacıyla “Siz bir hafızlık eğitim sistemi planlasaydınız bu sistem nasıl olurdu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin ideal hafızlık eğitimi modeli hakkında muhtelif görüşleri ve önerileri bulunmaktadır. Bu soruya yanıt veren katılımcı velilerin görüşleri Tablo 38’de özetlenmiştir.

Velilerin Görüşleri	Görüş Bildiren Veliler	Toplam
➤ Projenin uyguladığı sistem	5V6, 9V6, 11V6, 14V7, 16V7, 22V8, 24V8, 30VM	8
➤ Projenin sisteminin sosyal aktivitelerle donatılmış hali	1V5, 7V6, 13V6, 20V7	4
➤ İslami ilimlerle daha fazla desteklenen bir sistem	12V6, 18V7, 28VM, 32VM	4
➤ Ezberin daha fazla zamana yayılarak ilerleyen bir sistem	12V6, 17V7, 27VM	3
➤ Altyapısı daha iyi hazırlanmış bir sistem	29VM	1
➤ Projenin sisteminin etüt destekli hali	31VM	1
➤ Akademinin iki yıl dondurulduğu bir sistem	33VM	1
➤ Daha yetkin öğretmenlerin olduğu bir sistem	34VM	1

Tablo 38: Ebeveynlere Göre İdeal Hafızlık Eğitimi Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 38 incelendiğinde katılımcı velilerin bazıları (8) Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimi modelinin kendi ideallerindeki hafızlık eğitimi modeliyle örtüştüğünü ifade etmektedir. Bazı katılımcılar (4) ise projenin sisteminin daha fazla sosyal aktivitelerle donatılmış halinin ideal olduğu görüşündedir. Örneğin bir katılımcı veli bu konu

hakkında: “Bu sistemi biraz daha sosyal aktivitelerle donatırdım. Çocukların sosyal yaşantıdan uzak bir şekilde eğitim alması ileride çok daha büyük sorunlara sebep olabilir. Eğlendirerek eğitim almalarını sağladım. Ders saatlerini biraz daha kısa tutup çocukların kendilerine ayırabileceği zaman sağlamaya çalışırdım.” (1V5) ifadelerine yer vermiştir. Benzer şekilde bir katılımcı veli de: Çocukların sıkılmadan, her dersi isteyerek yapacağı bir eğitim sistemi planlardım. Yani çocuğun oyundan mahrum kalmayacağı bir eğitim sistemi...” (20V7) sözleriyle bu görüşü desteklemektedir.

Katılımcı velilerden bazıları (4) Arapça ve diğer dini ilimlerle desteklenen bir hafızlık eğitimi modelini uygun bulmaktadır. Sürecin daha fazla zamana yayılması ve Kur'an-ı anlamaya yönelik derslerin de eklenmesi gerektiğini vurgulayan katılımcı velilerden biri bu soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

“Bana böyle bir yetki verilseydi sureci 3 veya 4 yıla yayardım. Mesela yılda 10 cüz gibi. Çocuklar her sayfayı yüzünden mükemmel okuyacak seviyeye gelinceye kadar ilk yıl yüzüne eğitimi verdirirdim. Yanında Arapça dil eğitimi ağırlıklı olurdu. Çocuk ilk yıl yavaş yavaş kuranı anlayacak seviyeye gelirlerdi. Sonrasında ezberlemeleri gerekirse daha rahat yapardı diye düşünüyorum. Böylece hafızlığı bitirememenin verdiği olumsuz durum yerine Kur'an'ı anlamanın hazzını yaşardı.” (12V6)

Ezber sürecinin zamana yayılarak ve sevdirek yaptırıldığı bir sistem öngören katılımcı velilerden biri ise şu ifadelerini kullanmıştır:

“Çocukların 5. sınıfta başladıkları hafızlık eğitimine liseyi de dâhil ederek devam edecekleri bir sistem planlardım. Yani akademi ile birlikte 3 yıl sıkıştırılmış bir eğitim değil bunu yayarak lisede de devam ederek sürdürmek. Çocukları zorlayarak sıkıştırarak değil rahat rahat geniş bir zamanda ve de sevdirek devam etmelerini sağlamak.” (17V7)

Kendisi aynı zamanda idareci olan katılımcı velilerden biri idealindeki hafızlık eğitimi modelini aktarırken eğitimcilerle ilgili dikkat çekici bir öneride bulunmaktadır. Bu konu hakkındaki önerisi şu şekildedir:

“Çeşitli üniversitelerde hafızlık öğretmenliği adı altında bölümler açmalı. Bu işin bir üniversitesi olmalı. Aynı tıp gibi öğretmenlik gibi hafızlık öğretmenliği üniversitesi olmalı. Hafızlık öğretmeni olmak isteyenler o fakültede formasyon eğitimleri ile birlikte hafızlık öğretmenliği derslerinde alacak şekilde oradan milli eğitimin bir öğretmeni olarak mezun olacak ve istihdam edilecek bir sistem planlardım.” (34VM)

Bunun dışında idealindeki hafızlık eğitimi modelini; koro ile ezber yapılan hafızlık eğitimi modeli (2), altyapısı daha iyi hazırlanmış bir hafızlık eğitimi modeli (1), projenin sisteminin etütlerle desteklenmiş hali (1) ve akademik eğitimin iki yıl dondurulmuş hali (1) şeklinde ifade eden katılımcılar bulunmaktadır.

Son olarak, değerli vakitlerini ayırıp sorularımıza cevap veren katılımcı velilere teşekkür ettikten sonra “Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcı velilerin çoğu çalışmanın ve verdikleri cevapların alana katkı sunmasını temenni ederek teşekkür etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise ekleme yapmak istediğini belirtmişlerdir. Bu görüşlerden seçtiğimiz bazıları aşağıdaki gibidir.

Katılımcı velilerden biri iki eğitimi bir arada almalarının çocukları akademik açıdan olumsuz etkilediğini ve bu durumun fırsat eşitsizliğine neden olduğunu düşünmektedir. Bu durumu şu sözlerle aktarmıştır: “Çocuklar ikisini devam ettirirken ister istemez hafızlığa daha fazla ağırlık veriyorlar ve akademiden geri kalabiliyorlar bu da LGS sınavına girdiklerinde onları etkilemektedir kendi liselerine dahi girememekte ve fırsat eşitsizliği olmaktadır.” (17V7) Katılımcı velilerden birinin, bu problemi giderecek bir öneri niteliğindeki talebini şu şekildedir: “Eklemek istediğim bir tek şey var oda bu ortaokulu bitiren çocukların sınavsız okulun devamı olan liseye geçiş hakkının olmasını istiyorum. Özellikle hafızlığını bitirmiş çocukların.” (9V6)

Kendisi idareci olan katılımcı velilerden biri ülke genelinde açılan projelerin çokluğunu eleştirerek şöyle bir öngöründe bulunmuştur:

“Şöyle bir öngörüm var. Bu Hafız imam hatipler çok açılmaya başladı. Bu kadar çok açılmasaydı Türkiye'deki hafızlık eğitimi kökünden değiştirecek bir sistem olacaktı diye düşünüyorum. Klasik Kur'an kurslarında biz de Hafız İHO'nun sistemini yaptırıyoruz diyerek tanıtım yapan kurslarda duyuyoruz bu da sistemin sahaya yansması diyebiliriz. İleride klasik hafızlık sistemini bu okulların değiştireceğini düşünüyorum.” (34VM)

Katılımcı velilerden biri de bu eğitimin devlet eliyle yapılmasının önemine vurgu yaparak bir önceki görüşün aksine proje sayılarının veya kontenjanlarının çoğalması noktasındaki temennisini şu sözlerle aktarmıştır:

“Proje okulları güvenlik ve eğitim açısından Devletin bir kurumu olması biz ebeveynler için önemli bir tercih sebebi. Kendim herhangi bir cemaat mensubu değilim çocuğumun da o şekilde yetişmesini istemiyorum. Devlet güvencesi ve koruması altında böyle bir eğitim kurumunun varoluşuna sebep olanlardan Allah

razı olsun. Benim gibi düşünen ailelerin gönderebileceği başka bir eğitim kurumu yok. Proje okullarına giriş başvuru sayıları dikkate alındığında okulların sayılarının artırılması ve bu okulda eğitim görmek isteyen çocukların engellenmemesi adına çok faydalı olacağını düşünüyorum.” (1V5)

Katılımcı velilerden biri projede hafızlık eğitimini tamamlayan öğrencilerin ezberlerini korumaları noktasında endişeleri olduğunu belirterek şu sözlere yer vermiştir: “Hafızlığın tekrarı konusunda problemler yaşıyor. Bunun bir şekilde zorunlu kılınmasını isterim. Her gün sabah okula gelindiğinde haftanın 5 günü ilk derste gerekirse yüzünden okumak yoluyla olsa bile hafızlık tekrar yapılmasını isterim.” (33VM)

Öğreticilerin alanları ile ilgili, iştihak ve yetkinlikleri nitelikli bir öğrenme gerçekleşmesi için gerekli görülmektedir (Akyürek, 2005). Bu bağlamda çalışmamızda bazı katılımcı veliler (2) hafızlık öğretmenlerinin pedagojik formasyonlarını değerlendiren görüşlerde bulunmuşlardır. Bu görüşlerden biri: “Eklemek istediğim konu: Hafızlık yaptıran hocalarımız (lütfen ama lütfen) öncelikle çocukları sevsin sonra hafızlığı onlara sevdirdin. Çocuk sevmeyen bir hoca bu eğitimi vermesin. Aksi takdirde bu durum (Allah korusun) çocuğun ilerideki hayatını olumsuz yönde etkiliyor.” (20V7) Diğer görüş ise şu şekildedir: “Eklemek istediğim proje özlenen bir proje. Hocalarımızdan biraz daha anlayış bekliyoruz. Önemli olan sadece hafız yetiştirmek değil Kur’an’ı sevdirmek ve küçük gönüllere nakşedebilmek.” (21V7) Bu görüşlere göre öğretmenler, iletişim ve motivasyon açısından eleştirilmektedir. Uğur - Osmanoglu (2020) da çalışmasında benzer bulgulara ulaşmıştır.

Proje okullarından mezun olan ve hafız olan öğrencilerin ileriki hayatlarında önemli mevkilere gelebileceklerini ve bu konu hakkındaki temennilerini bir katılımcı veli şu sözlerle dile getirmiştir:

“Bu çocuklar 1300 kişi içinden elenerek ilk 100 e girdiler. Çok zekiler. Gözleri parlıyor. Sınıfta birbirlerine güç veriyorlar. İnançlı-akademik olarak en üst düzeyde yetişiyorlar. Bu sistem biz ebeveynlerin hayaliydi. Gerçek oldu. Ben Büyükşehir Belediyesinde 23 yıldır çalışıyorum. Emekliliğime az kaldı. Buradaki tecrübem şudur ki inançlı yöneticilerle inancı zayıf yöneticiler arasında çok fark var. Devleti temsil eden yöneticiler inançlı olunca o makamların hakkını veriyorlar. Aksi olduğunda o makamlardan besleniyorlar. Bu çocuklar bir gün o makamları temsil

edecekler. Eminim ki inançlarıyla, hafızlıklarıyla çok iyi yönetici, idareci, mühendis, doktor olacaklar.” (14V7) (Vurgu araştırmacı tarafından eklenmiştir.)

Son olarak katılımcı velilerden biri bu çalışmanın ve veli görüşlerinin ilgili makamlarca değerlendirilmesini ve gerekli adımların atılmasını temenni ettiğini şu ifadelerle dile getirmiştir: “Biz bu okulun bu sistemin bir parçasıyız idarecisi değiliz. Sizlere bildiklerimizi tecrübelerimizi anlattık. Bu konuda yetkili kişilerin bizlerden duyduklarını dikkate alarak sistemi güzelleştirmek adına gerekli adımları atacağını umuyorum. Çünkü bu kadar yanlıştan mutlaka doğrular çıkarılabilir. (27VM) (Vurgu araştırmacı tarafından eklenmiştir.)

Yukarıda katılımcı velilerin ideal hafızlık eğitimi modeli hakkındaki görüş ve önerileri aktarılmıştır. Herkes için kabul görebilecek ve ideal olabilecek ortak bir uygulama muhal görünse de hafızlık eğitimi şahsen veya ebeveyn olarak tecrübe etmiş kimselerin bu konu hakkındaki görüşleri sistemin iyileştirilebilmesi veya eksikliklerinin giderilebilmesi açısından önemlidir.

SONUÇ

Hafızlık eğitimi; Türkiye’de resmî olarak DİB bünyesindeki Hafızlık Eğitimi Daire Başkanlığı tarafından yürütülen bir eğitimidir. Son yıllara kadar yaygın eğitim kapsamında Kur’an kurslarında yürütülen hafızlık eğitimi, 2014-2015 eğitim-öğretim sezonundan itibaren Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi kapsamında örgün eğitimde de yapılmaya başlanmıştır. MEB ve DİB işbirliği ile eğitim sahasına dâhil olan bu proje, hafızlık eğitimine yeni bir boyut kazandırmıştır.

Ebeveynler projeyi tanımlarken olumlu olarak; iki kanatlı eğitim, zaman kaybı yaşanmadan hafızlık eğitimi yapılabilen, kaliteli, manevi hassasiyetlerine uygun ve devlet eliyle yapılan bir eğitim gibi ifadeler kullanırken olumsuz olarak ise; sürecin zor ve yıpratıcılığına dikkat çekmişlerdir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi, henüz 10 yıllık geçmişe sahip bir projedir. Çalışmamızda katılımcı velilerin projeye; tanıtım broşürleri, ilkökul öğretmenlerinin yönlendirmeleri veya çevrelerinden haberdar olarak başvurdukları görülmektedir. Çeşitli tanıtım faaliyetleri ile projenin tanınırlığının artırılması öğrenci portföyünün genişlemesi ve nitelikli öğrenci seçimi açısından etkili olacağı düşünülmektedir.

İki eğitimin bir arada olması, eğitimin gündüzlü olması, hafızlık ödevlerinin birebir ilgi gerektirmesi vb. nedenlerle ebeveynler bu eğitimde önemli sacayaklarından biri kabul edilmektedir. Bu nedenle sistem ve işleyiş hakkında velinin bilgi ve tecrübesi eğitimi doğrudan etkilemektedir. Tüm ebeveynlerin, hafızlık eğitimi ve projenin sistemi hakkında aynı düzeyde bilgi sahibi olmadıkları dikkate alındığında süreç ve işleyiş hakkında veli bilgilendirmelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Görüşmeler incelendiğinde; projeye dâhil olduktan sonra, proje ve eğitim sistemi hakkında bilgilendirmelerin yeteri düzeyde olmadığı görülmektedir.

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi öğrencilere; akademik eğitimden geri kalmadan, sosyal ortamından ve ailesinden uzaklaşmadan hafızlık yapabilme imkânı sunmaktadır. Öğrencilerin belirli sınavlardan başarılı olarak projeye kabul edilmesi ise hem hafızlık hem de akademik başarı açısından potansiyel vaat etmektedir. Nitekim yaptığımız görüşmelerde ebeveynlerin projeyi tercih etme nedenleri arasında bu unsurlar sıkça zikredilmektedir. Bununla birlikte; projenin dini değerlerine uygun olması, iki eğitimin aynı anda yürütülmesi, gündüzlü eğitim olması gibi nedenler de velilerin projeyi tercih etme nedenlerindendir.

Çalışmada; projede eğitim görenlerin ebeveynler ve öğrenciler üzerindeki etkilerine genişçe yer verilmiştir. Çocuklarının projede eğitim görmesinin ebeveynler açısından; sosyal yaşantının olumsuz etkilenmesi, ev ödevlerinin desteklenmesi açısından ebeveynlere düşen sorumluluklar, projenin sistemine adaptasyon vb. olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bunun yanında çocuklarının hafızlık eğitimi almasının aileye manevi açıdan olumlu etkileri de olumlu etkileri özetlemektedir. Öğrenciler açısından ise; hafızlık eğitiminin çalışma disiplini kazandırması, zihinsel gelişime katkı sağlaması, manevi hassasiyetleri geliştirmesi gibi etkiler öne çıkmaktadır.

Konu hakkında yapılan çalışmalardan bazılarında eğitsel ve sosyal etkinliklerin öğrencilerin motivasyonlarını ve ders kalitelerini artırdığına vurgu yapılmaktadır. Çalışma yaptığımız okullarda da katılımcıların yarısına yakını eğitsel ve sosyal etkinliklerin yetersiz olduğu hakkında görüş bildirmektedir. Bu durum, projedeki eğitimin yoğunluğu nedeniyle öğrencilerin etkinliklere zaman ayıramamasıyla da ilişkilendirilmektedir.

Katılımcılara, eğitim sürecinde hafızlık veya akademik eğitimden hangisini öncelikledikleri sorulduğunda; veli ve öğrencilerin öncelikleri arasında benzerlik görülmüştür. Her iki grupta da hafızlık eğitimi öncelleyenlerin oranı daha yüksektir. Katılımcıların bazıları eşit derecede önem vermektedir. Hafızlık eğitimi önceliklediğini ifade eden katılımcıların çoğunlukla 5, 6 ve 7. sınıflarda olduğu görülmektedir. Bu durum katılımcıların hangi eğitime yoğunlaşmışlar ise o eğitimi daha fazla önceliklediklerini göstermektedir.

Araştırma evreninde bulunan katılımcı velilerin bir kısmı Pandemi sürecinde hafızlık eğitimi tecrübe etmiş velilerdir. Bu süreçte hayatın her alanında olduğu gibi hafızlık eğitiminde de zor bir süreç yaşandığı ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar veliler; sürecin zor ve yıpratıcılığına, aileye ekstra sorumluluklar yüklediğine, online eğitimin olumsuz etkilerine vurgu yaparak Pandemi sürecinin ebeveynleri ve çocuklarının hafızlık eğitimi olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir.

Hafızlık eğitiminde son zamanlarda koro ezber sistemi yaygınlaşmaya başlamıştır. Örneklemimiz dahilindeki iki proje okulunda da bu sistem uygulandığı için ebeveynlerin koro ezber sistemi hakkındaki görüşlerine de yer verilmiştir. Katılımcıların çoğunun; ezberi kolaylaştırması ve kalıcı hale getirmesi açısından koro ezber sistemini faydalı buldukları görülmektedir.

Ebeveynlerin idealindeki hafızlık eğitimi, arz talep dengesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda ebeveynlerin; hafızlık eğitimi için ideal yaş-dönem, yatılı ve gündüzlü eğitim arasındaki tercihleri ve kendilerine göre ideal hafızlık eğitimi hakkındaki görüşleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların tamamına yakını 10-12 yaşları yani ortaokul yaşını hafızlık eğitimi için ideal yaş-dönem olarak görmektedir. Lise ve sonrası dönemleri uygun gören veliler ise bu görüşlerini, bilinçli- anlayarak hafızlık yapmanın önemi ile gerekçelendirmektedir. Yine katılımcıların çoğunluğu öğrencilerin yaşları itibariyle gündüzlü eğitimin daha uygun olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Muhtelif nedenlerle çocuklarının ev ödevleri ile ilgilenme imkânı olmayan ebeveynler için ise yatılı eğitimin daha uygun olduğu ifade edilen görüşler arasındadır.

İdeal hafızlık eğitimi hakkındaki görüşlere bakıldığında bu husus hakkındaki görüşler hafızlık eğitimlerinin eksikliklerini ortaya koyar niteliktedir. Örneğin bazı katılımcılar; sosyal aktivitelerle donatılmış, İslami ilimlerin daha fazla işlendiği veya daha nitelikli öğretmenlerin olduğu bir sistem tasvir ederken bazı katılımcılar da ezberin zamana yayıldığı bir sistemi ideal görmektedir.

Projenin amaçları ve hedefleri içerisinde; akademik seviye yüksek tutularak hafız bireylerin yalnızca din bilimleri alanında değil diğer eğitim alanlarında da bulunması hedefi yer almaktadır. Fakat projede eğitim gören öğrencilerin; hafızlıklarını muhafaza edebilmek ve bazı dini hassasiyetler nedeniyle mezun olduktan sonra büyük oranda İHL tercih ettikleri-edecekleri görülmektedir. Bu açıdan amaç ve hedeflerle sonucun uyuşmadığı görülmektedir.

Ebeveynler ile yapılan görüşmeler ışığında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi üçüncü bölümde belirli kategoriler altında değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle geliştirilen öneriler aşağıda listelenmiştir.

- Çalışmamızda projenin tanınırlığını yeteri düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda; tanıtım faaliyetlerinin kapsamı ve çeşitliliği artırılabilir. Tanıtım yapılan ilkokullarda izletilmek üzere çeşitli görseller ve videolar hazırlanarak öğrenci ve velilerin proje hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olması sağlanabilir.
- Periyodik şekilde veli bilgilendirme toplantıları veya seminerleri yapılarak ebeveynlerin eğitim süreçlerinde bilinçli ve daha aktif olması sağlanabilir. Ayrıca

hafızlık eğitimi ve projenin genel işleyişi hakkında kitapçıklar hazırlanarak velilerin bu husus hakkındaki eksikliklerinin giderilmesi sağlanabilir.

- Projeye giriş sınavı, öğrencilerin iki eğitimi ayna götürebilme kabiliyet ve istidatlarını ölçmek amacıyla yapılan bir sınavdır. Bu sınava hazırlanmak isteyen öğrenciler için, içeriği projenin sınav ve sistemine uygun müfredatlar hazırlanarak talep edilen ilkokullarda özel ders- etüt vb. uygulamalar yapılabilir. Bu şekilde projeye seçilecek öğrenci sayısı ve niteliği artırılabilir.
- Yaz eğitimi akabinde yapılan öğrenci mülakatlarındaki uygulamalar çeşitlendirilebilir. Öğrencilerin öğrenme hızı, kalıcı hafıza ve ezber yeteneği gibi durumlarını daha nitelikli değerlendirebilmek açısından yeni uygulama ve ölçekler hazırlanabilir.
- Öğrencilerin yorgunluklarının, streslerinin giderilmesi motivasyonlarının artırılması için eğitsel ve sosyal faaliyetler çeşitlendirilebilir. Bu şekilde öğrencilerin hem dinlenmesi hem de aktif öğrenme halinde olması sağlanabilir.
- Öğrencilerin ve ebeveynlerin hafızlık ve din eğitimi açısından bilinçlendirilmesi amacıyla “bir konu- bir konuk” uygulaması gibi seminer veya konferanslar düzenleyerek etkinlik tadında eğitsel çalışmalar yapılabilir.
- Hafızlık sürecinde ve sonrasında ezber- meal ilişkisine yönelik bir uygulama yapılarak öğrencilerin Kur’an-ı Kerim’in manasına vukûfiyeti artırılabilir. Ayrıca böyle bir uygulama ezberleme açısından kolaylık da sağlayabilir. Bu uygulama için; DİB’in yayınladığı “Hafız: Lafzın Hâmili, Mananın Amili” eserinden yararlanılabilir (Ürkmez, 2019).
- İki eğitimin bir arada olması, ders saatlerinin diğer okullara göre fazla olması ve ödev sorumlulukları öğrenciler açısından yorucu ve yıpratıcı ve süreci beraberinde getirmektedir. Bu durum hem öğrenci hem de ebeveynler için olumsuz etkiler doğurabilmektedir. Bu nedenle hem öğrencilere hem de ebeveynlere hizmet verecek sürekli bir rehberlik servisi faydalı olabilir. Rehberlik servisinde görevli öğretmenin; hafız ya da hafızlık eğitimine vâkıf bir öğretmen olması problemlerin çözülebilmesi açısından önemlidir.
- Çalışmamıza katılan bazı veliler; öğrencilerin donanımlı bir şekilde yetişmesi, psikolojik durumlarının idare-kontrol edilebilmesi ve motivasyonlarının yüksek tutulabilmesi noktalarında öğreticilerin fonksiyonuna vurgu yapmaktadır. Bu konuda

problemlerin minimuma indirilebilmesi için öğreticilere pedagojik formasyon desteği verilebilir. Fakat bu desteğin hafızlık eğitimi alanında uzmanlaşmış yani mutfaktan gelen kişiler tarafından verilmesi yerinde olacaktır.

- Bazı ebeveynlerin hafız olmamaları veya mesai saatleri, çocuklarının ödevleri ile ilgilenmeleri açısından problem teşkil edebilmektedir. Bu nedenle ihtiyaç duyulan ve gerekli görölen öğrenciler için etüt desteği veya varsa kursla koordineli çalışan bir pansiyon gibi imkânlardan faydalanılabilir. Bu imkânlar mümkün değilse kurumlar arası işbirliği ile öğrencinin ulaşabileceği bir din görevlisinden ev ödevleri için destek alması sağlanabilir.

- Projelere katılmak için kontenjanların hayli üstünde öğrenci başvuru yapmaktadır. Fakat okulun fiziki imkânları ve diğer kriterleri nedeniyle sınırlı sayıda öğrenci projeye kabul edilmektedir. Bu durum diğer öğrencilerin hafızlık yapamayacağı anlamına gelmemektedir. Aksine hafız olmak isteyen öğrenciler olduğunu göstermektedir. Gerek kurum aracılığı ile gerekse kurs yönetimleri aracılığı ile işbirliği yapılarak projeyi kazanamayan ama hafızlık yapmak isteyen öğrenciler bölgedeki diğer kurslara yönlendirilebilir.

- LGS'ye hazırlık dönemi olması nedeniyle projelerde sekizinci sınıfta hafızlık dersi bulunmamaktadır. Yalnızca asgari düzeyde öğrencilerin hafızlık tekrarı yapmalarına imkân tanınmaktadır. Sürecin yoğunluğu nedeniyle öğrenciler bu süreci hafızlık tekrarı açısından verimsiz geçirmektedir. Katılımcı velilerin de görüşleri ışığında hafızlık tekrarının bağlayıcılığını artıracak uygulamalar yapılarak öğrencilerin hafızlık kazanımlarının korunması sağlanabilir. Ayrıca hafız öğrenciler için ortaöğretimde nitelikli hafızlık tekrar uygulamaları ezberin unutulmaması açısından önemlidir.

- Projenin resmî anlamda altyapısı noktasındaki eksiklikler giderilerek; kurumların yetki alanları, görev tanımları, ders saatlerinin dağılımı, diğer eğitim kurumlarından farkları ve ayrıcalıkları gibi konulardaki olası problemler giderilebilir.

- Çalışmamız, “öğrenci velilerine göre ideal öğretici nasıl olmalıdır” konusunu kapsamamaktadır. Bu konu hakkında çalışma yapılabilir. Böylece ebeveynlerin öğreticilerde aradığı nitelikler tespit edilerek öğreticilere bir davranış haritası çizilebilir.

KAYNAKÇA

- Akyürek, Süleyman. “Kur’an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/18 (2005), 19-36.
- Akyüz, Yahya. *Başlangıçtan 2001’e Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- Alemdar, Yusuf. “Kıraatlerin Oluşumu Bağlamında Kur’an’ın Cem’i Konusuna Yeni(Den) Bir Bakış”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 7/219-248 (2003).
- Algur, Hüseyin. *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2018.
- Arslan, Gülsüm. *Örgün Eğitim Kapsamında Hafızlık*. Ravza Yayınları, 1. Basım, 2021.
- Arslan, Gülsüm. *Örgün Eğitim Kapsamında Hâfızlık Eğitimi (Sabahattin Zaim Üniversitesi Ve İstanbul Şehit Tolga Ecebalın Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği)*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Arslantaş, Muhammet. *İmam-Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde Öğrenci Tutumları*. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aslanargun, Engin vd. “Sosyo Ekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerine Etkileri”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9 (2016), 201-234.
- Avcılar, Sümeyye. *Hafızlık Proje Okullarında Hafızlık Eğitimi Alan Öğrencilerin Psiko-Sosyal Durumları İle Motivasyon Düzeylerinin İncelenmesi*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Aybey, Salih. “Hafızlık Eğitiminde Yeni Bir Tecrübe: Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık -Önemi, Problemler ve Beklentiler-”. *Ekev Akademi Dergisi* 82 (2020), 383-412.
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Bakır, Mustafa. “suffe”. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2009.
- Bakırcı, fetullah. *Kur’an Kıraatinde Fem-i Muhsin Kavramı*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Temel İslam Bilimleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Başkonak, Mustafa. “Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre Uzaktan Hafızlık Eğitimi”. *Marife* 22/1 (2022), 193-223.

- Bozkurt, Nebi. “‘Dârülkurrâ’. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi”. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1993.
- Buhârî. *Fezâilü ’l-Kur’ân*, ts.
- Büyükhahin, Suzan - Osmanoglu, Cemil. “Çocuğunu Hafızlık Eğitimine Yönlendiren Velielerin Hafızlık Öncesi Hazırlık Durumları”. ed. Aygun Ahmadova. 80-93. Ases Publications, 2023.
- Cebeci, Suat. “Hafızlık Eğitimi ve Sorunları”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 4/11 (2006), 27-51.
- Çağırıcı, Mustafa. “Kur’an Kursu”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ankara, 2002.
- Çelebi, Ahmed. *İslam’da Eğitim-Öğretim*. çev. Ali Yardım. İstanbul: Damla Yayınları, 1998.
- Demir, Kevser. *Hafızlık Eğitimi Almış Bireylerin Benlik Saygısı Üzerine Nitel Bir Çalışma*. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usulü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 16. Basım, 2011.
- DİB. “Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Hafızlık Eğitimi Daire Başkanlığı) 2023-2024 Eğitim-Öğretim Yılı Hafızlık Eğitim Kursları Uygulama Esasları”, 2023.
- DİB. “Kur’an Kursu-Okul İşbirliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Programı”, 2020. <https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/sayfa/787>, "Erişim Tarihi 7 Nisan 2024".
- DİB, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Daire Başkanlığı. “Hafızlık Eğitim Programı”, 2021.
- DİB-MEB. “Okul-Kur’an Kursu İşbirliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları”, 2019.
- Dikmen, İbrahim. *Hafızlık Proje Okullarındaki Öğrencilerin Teknolojiye Tekno-Dindarlığa Yönelik Tutumları: Düzce İli Örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Doğan, İrem - Osmanoglu, Cemil. “Türkiye’de Hafızlık Eğitiminin Problemleri Üzerine Bir İnceleme”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 16 (2023), 149-174.
- Dursun, Hakkı. *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. İstanbul: Çağ Yayınları, 1. Basım, 1992.
- Göksun, Ayşe Nur. *Kur’an Kursu Öğretici Ve Öğrencilerine Göre Proje Okullardaki Hafızlığa Hazırlık Eğitimi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Gözütok, Şakir. *İlk Dönem İslam Eğitim Tarihi*. Ankara: Fecr Yayınevi, 2002.

Güneş, Adem. “Hafızlık Eğitiminin Öğrencilerin Sosyal ve Öz güven Gelişimlerine Etkisi -Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Yapan İHO Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 63/263-286 (2020).

Güneş, Adem. *Türkiye’de Yeni Bir Model Olarak Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık -Bir Durum Analizi-*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2019.

Güngör, Öznur. *Klasik Ve Modern Sistemde Hafızlık Yapan Bireylerde Öznel İyi Oluş Ve Sosyal Kaygı İlişkisi Üzerine Bir Çalışma*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Hafiz.meb.gov.tr. “Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Hafız Yetiştiren İHO ve Hafızlık Pekiştiren AİHL Okul Listesi”, 24 Şubat 2024. <https://hafiz.meb.gov.tr/okul-listesi/> "Erişim Tarihi 25 Nisan 2024".

İbn Hişâm. *es-Siretü’n-nebeviyye*. Kahire, 1955.

İbn Sâd. *Tabakât*, 75.

Kara, Seyfullah. *Anadolu Selçuklularında Din ve Din Kurumları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002.

Karaçam, İsmail. *Karaçam, Kur’an-ı Kerim’in Nüzulü ve Kıraati*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 1995.

Karakaya, Ayşe. *Türkiye’de Hıfz Eğitimi -Ankara Örneği-*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Kekeç, Kadir - Üstün, Ahmet. “Açık Öğretim Lisesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Eğitimde Karşılaştıkları Sorunların Akademik Başarılarına Etkileri”. *Joumal* 7(39) (2022), 722-731.

Kızılaslan, İshak. “Endonezya Tecrübesi Örneğinde İslam Ülkelerinde Kur’an Tedrisatı”. *Tokat İlmîyat Dergisi* 2/9 (2021), 487-509.

Kozakoğlu, Ekrem. *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kur’an Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Kuloğlu, Rahime. *Yönetici Görüşlerine Göre İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Projesinin Değerlendirilmesi*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

- Kuloğlu, Rahime - Kanger, Faruk. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin Yönetimsel Açıdan Değerlendirilmesi”. *Usul İslam Araştırmaları* 38/38 (2022), 139-170.
- MEB. “Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği”, 2015.
- MEB. “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları”, 2018.
- Mertoğlu, Mehmet Suat. “TDV İslâm Ansiklopedisi”. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012.
- Mete, Elif. *Proje İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Kur'an Kurslarında Yürütülen Hafızlık Eğitimi Süreçlerinin Karşılaştırılması (İstanbul Avrupa Yakası Örneği)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Osmanoğlu, Cemil. “Hafızlık Eğitiminde Bilişsel Hazırbulunuşluk”. *Erciyes Akademi* 36(4) (2022), 2065-2085.
- Osmanoğlu, Cemil. “Medreselerde Eğitim: Selçuklu Dönemi Medreseleri”. *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*. ed. Mustafa Köylü - Şakir Gözütok. 135-196. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2017.
- Osmanoğlu, Cemil - Aslan, Ferda. “Hafızlık Öğrencilerinin Çalışma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (2019), 175-232.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2015.
- Öge, Ali - Dereli, Vehbi. *Kur'an Bilgisi*. Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 1. Basım, 2012.
- Resmî Gazete (2010), 27526 Basım.
- Sarıçam, İbrahim. *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: DİB Yayınları, 4. Basım, 2005.
- Söylemez, Mahfuz vd. *Emeviler Dönemi Bilim Kültür ve Sanat Hayatı*. ed. İrfan Aycan. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2003.
- Şahin Aynur, Hatice. *Kur'an Hıfzı" Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Şahin, Hatice. *İslam Kültür Tarihinde Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri (Tefsir) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2011.

- Şakar, Zübeyde. *Kur'an'ın Cem'inde Ve Devamında Hafızlığın Yeri Ve Rolü*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Şalgamcı, Ayşenur. “Hafızlığın Öğrenci Gelişimine Katkıları”. *Hafızlık Eğitimi Üzerine Araştırmalar*. ed. Cemil Osmanoglu - Ömer Özbek. 301-325. Kayseri: Kimlik Yayınları, 1. Basım, 2019.
- Şengül, Şeyma. *Kur'an Kursu-Okul İş Birliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Programına İlişkin Öğretici Görüşleri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Taşkın, Mine - Osmanoglu, Cemil. “Hafızlığı Muhafaza Yöntemleri: Hafızlığı Muhafaza Edenler Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2024), 370-398.
- TDK, 2023.
- Toker, İhsan. *Hafızlık Anlam ve Deneyim*. Ankara: Fecr Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Topyay, Yusuf - Varlı, Abdussamet. “Bir Öğrenme Metodu Olarak Sahabe'nin Kur'an'ı İçselleştirmesi”. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (2022).
- Tuncel, Emrullah. “Örgün Eğitim Eşliğinde Hafızlık Deneyimine Dair Nitel Bir Araştırma: İlk Emir Koleji Örneği”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2022), 233-261.
- Türcan, Talip. “TDV İslam Ansiklopedisi”. *Tedric*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2011.
- Uğur, Elif. *İdareci, Öğretici ve Öğrenci Görüşlerine Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Uğur, Elif - Osmanoglu, Cemil. “Paydaşlarına Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi”. *Bilimname* 1/903-956 (2020).
- Ünsal, Bilal. *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Ürkmez, Ahmed. “Kur'an Ezberine Anlam Katma Teşebbüsleri: 'Hâfız: Lafzın Hâmili, Mananın Âmili' Eserinin Değerlendirilmesi”. *Eskiyeni* 39 (2019), 301-322.
- Yetimova, Pakize. *Ortaokula Devam Eden Öğrencilerin Hafızlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümü, 2018.

Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 11. Basım, 1999.

Yusufoğlu, Kevser. *İmam Hatip Ortaokullarında Örgün Eğitimle Hafızlık Projesinin Uygulanması ve Yönetimine Dair Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Zengin, Zeki Salih. *II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.

“hafiziho.meb.gov.tr”, ts. <https://hafiziho.meb.gov.tr/> "Erişim Tarihi 12 Nisan 2024".

EK

Ek 1: Etik Kurulu Onay Belgesi

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-316807
Konu : 64/12 Abdüssamet CİNGÖZ

21.12.2023

Sayın Abdüssamet CİNGÖZ

İlgi : 30.11.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 20.12.2023 tarihli ve 64 sayılı toplantısında alınan "12" nolu karar ile Abdüssamet CİNGÖZ'ün başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BSLL36MB8U Pin Kodu :05962

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BSLL36MB8U&eS=316807>

Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31
e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek 2: Etik Kurul Kararı

KARAR

12. Abdüssamet CİNGÖZ'ün “ Öğrenci Velilerine Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin Değerlendirilmesi ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Abdüssamet CİNGÖZ'ün “ Öğrenci Velilerine Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin Değerlendirilmesi ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Ek 3: Görüşme Formu

ÖĞRENCİ VELİLERİNE GÖRE ÖRGÜN EĞİTİMLE BİRLİKTE HAFIZLIK PROJESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

BİLGİLENDİRME:

Değerli velimiz. Bu çalışma; Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi bölümünde Öğretim Üyesi olan Doç. Dr. Abdurrahman HENDEK gözetiminde yapılan bir yüksek lisans çalışmasıdır. Çalışmamız; Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin öğrencilerin ebeveynleri penceresinden değerlendirilmesi üzerinedir. Mülakat esnasında; cevaplamak istemediğiniz bir soru olduğunda cevap vermeden diğer soruya geçebilirsiniz. Sizi rahatsız eden bir durum olduğunda dilerseniz mülakatı sonlandırabilirsiniz. Çalışmada ve herhangi bir belgede size ait kişisel bilgileriniz paylaşılmayacaktır. Vereceğiniz cevaplar rumuzlar kullanılarak ifade edilecektir. Bu eğitimin önemli bir parçası olan sizlerin vereceği cevaplar, eğitim süreçlerindeki doğruların, hataların veya eksikliklerin tespiti noktasında önemli faydalar sağlayacaktır. Vakit ayırdığınız ve değerli görüşlerinizi aktardığınız için teşekkür ederiz.

(KİŞİSEL BİLGİLER)

ADINIZ SOYADINIZ	
ÖĞRENCİNİN ADI SOYADI	
MESLEĞİNİZ	
EĞİTİM DURUMUNUZ	
YAŞINIZ	
KAÇ ÇOCUĞUNUZ VAR	
ÇOCUĞUNUZ KAÇINCI SINIFTA	(5) (6) (7) (8) (Mezun)
AİLEDE HAFIZ VAR MI?	(Evet) (Hayır) Yakınlık Derecesi=.....

SORULAR

- 1- Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık sistemini nasıl tanımlıyorsunuz?
- 2- Yeni bir eğitim sistemi olan Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin varlığından nasıl haberiniz oldu? Sizi yönlendiren veya tavsiye eden biri/birileri oldu mu?
- 3- Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinin eğitim sistemi hakkında okula başlamadan önce yeteri kadar bilgiye sahip miydiniz?
- 4- Çocuğunuz okula başladıktan sonra eğitim ve eğitim süreçleri hakkında yeteri kadar bilgilendirildiniz mi? Bu konu hakkında önerileriniz var mıdır?
- 5- Çocuğunuzun Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde eğitim görmesini istemenizdeki en önemli faktör/faktörler nelerdir?
- 6- Çocuğunuzun Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesini kazanması için önceden bir çalışma yaptırdınız mı? Yaptırdıysanız nasıl bir çalışma yaptırdınız? Neden?
- 7- Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde çocuğu eğitim gören bir ebeveyni nasıl tanımlarsınız?
- 8- Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde çocuğu olan ebeveynlerin yaşadığı zorluklar var mıdır? Varsa nelerdir?
- 9- Çocuğunuzun Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesinde okuması ailenizi nasıl etkilemektedir? Değerlendirebilir misiniz?
 - Ailenin sosyal yaşantısı açısından:
 - Manevi açıdan:
 - Ekonomik açıdan:
 - Akademik eğitim açısından:
 - Diğer...
- 10- Okulunuzun gündüzlü bir eğitim olması velinin de eğitimin bir parçası olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda;
 - Çocuğunuzun hafızlık dersleri ile ilgilenme imkânınız oluyor mu?
 - Bu konuda mahalledeki din görevlisinden veya özel olarak destek alıyor musunuz?
 - Ebeveynlerin çalışma/mesai durumları öğrenciyi nasıl etkilemektedir?
- 11- Hafızlık dersleri dikkat ve odaklanma gerektiren derslerdir. Bu bağlamda;
 - Çocuğunuzun kendisine ait bir odası var mıdır?

- Varsa bu oda ders çalışmak için uygun mudur?
 - Çocuğunuzun ders çalışma ortamını sağlayabilmek için yaptığınız bir uygulama var mıdır? Varsa nedir?
- 12- Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile hafızlık yapılması sürecini öğrenci ve veliler açısından değerlendirir misiniz? (7.-8. Sınıf ve mezunlar için)
- 13- Veli olarak Hafızlık ve Akademik eğitimden herhangi birini önceliyor musunuz? Hangisi? Neden?
- 14- Çocuğunuz Hafızlık ve Akademik eğitimden herhangi birini önceliyor mu? Hangisi? Neden?
- 15- Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitimini almaya başladıktan sonra çocuğunuzda değişimler gözlemlediniz mi? Varsa gözlemlerinizi nedenleriyle birlikte açıklayınız?
- Akademik-pedagojik açıdan:
 - Psikolojik, kişisel gelişim açısından:
 - Manevi hassasiyetleri açısından:
 - Sosyal açıdan:
 - Diğer:
- 16- Bu okuldan mezun olduktan sonra çocuğunuzun hangi eğitim alanında bir lise tercih etmesini isterdiniz? Neden? (5.6.7.sınıflar için)
- 16- Çocuğunuz okuldan bu yıl mezun olacak. Bu süreçte;
- Bu okuldan mezun olduktan sonra çocuğunuzun hangi eğitim alanında bir lise tercih etmesini isterdiniz?
 - Okula ilk başladığınızdaki tercihiniz ile şimdiki arasında bir değişiklik oldu mu?
 - Değişiklik oldu ise kararınızı değiştirme sebebiniz nedir? (8. Sınıflar için)
- 16- Çocuğunuz şuanda hangi lisede eğitim görüyor? (Mezunlar için)
- Bu liseyi tercih etmenizdeki önemli faktör/faktörler nelerdir?
 - Çocuğunuz Şuan hafızlığını tekrar edebiliyor mu? Bu Konuda nasıl bir uygulama yapıyorsunuz?

- Okula ilk başladığınızdaki tercih etmeyi düşündüğünüz bölüm ile şuan okuduğu bölüm aynı mı?
 - Farklı ise bu kararınızı değiştirme sebebiniz nedir?
- 17- Okuldaki eğitim sürecinde gerçekleştirilen eğitsel ve sosyal aktiviteleri yeterli buluyor musunuz? Bu konuda bir öneriniz var mı?
- 18- Okulunuzda hafızlık eğitiminde uygulanan koro ezber sistemi hakkında düşünceleriniz nelerdir? (6.-7.-8. Sınıf ve mezunlar için)
- 19- Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık eğitiminin size göre avantaj ve dezavantajları nelerdir?
- Ebeveynler açısından:
 - Öğrenciler açısından:
 - Diğer aile bireyleri açısından:
- 20- Size göre hafızlık eğitimi için ideal yaş/dönem nedir? Ortaokul ve lise çağlarından hangisinde hafızlık yapılmasının daha uygun olduğunu düşünüyorsunuz?
- 21- Okulunuzda gündüzlü bir eğitim yapılmaktadır. Siz hafızlık eğitiminin yatılı mı gündüzlü mü olmasını tercih ederdiniz? Neden?
- 22- Bu eğitim sistemini başkalarına da önermeyi düşünür müsünüz? Neden?
- 23- Siz bir hafızlık eğitim sistemi planlasaydınız bu sistem nasıl olurdu?
- 24- Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Abdüssamet CİNGÖZ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Cingöz, Abdüssamet. “Sağlık Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik”, Selcuk 9th International Conference On Social Sciences, Konya, December 15-17, 2023.	